

**T.C.
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**ÂŞIK TARZI TÜRK ŞİİRİNDE
MUAMMA VE LUGAZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Hüseyin ÖZCAN

**Hazırlayan
Cevriye Sezen GÖNENÇ**

İstanbul-2011

ONAYLAMA SAYFASI

Öğrenci : Cevriye Sezen GÖNENÇ
Enstitüsü : Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Tez Konusu : Âşık Tarzı Türk Şiirinde Muamma ve Lugaz
Tez Tarihi : Haziran 2011

Bu tezin şekil ve içerik açısından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Mehmet GÜMÜŞKILIÇ
Anabilim Dalı Başkanı

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı 51070911 numaralı öğrencisi Cevriye Sezen GÖNENÇ tarafından hazırlanan bu tezin Yüksek Lisans Tezinde bulunması gereken yeterliliğe, kapsama ve niteliğe sahip olduğunu onaylıyorum.

Doç. Dr. Hüseyin ÖZCAN
Tez Danışmanı

Tez Sınavı Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Hüseyin ÖZCAN .....

Yrd. Doç. Dr. Nurgül ÖZCAN .....

Yrd. Doç. Dr. Damira İBRAGİM .....

Bu tezin Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Mehmet KARAKUYU
Müdür

ÖZET

Âşık edebiyatı ve âşıklık geleneği, halk edebiyatı içerisinde önemli bir yere sahiptir. Âşıklık geleneğinde muamma ve lugaz bölümü âşıklar için ayrı kıymet taşır. Muamma âşıkların kabiliyetlerini gösterebilecekleri türlerden bir tanesidir. Bu yüzden muamma asmanın - muamma indirminin âşıklar arasında oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Çalışmamızda muamma ve lugaz türünün âşık edebiyatındaki yerini ve önemini âşıklardan muamma örnekleri vererek göstermeye çalıştık.

Muamma ve lugazın genel tanımı yapıldıktan sonra âşık edebiyatındaki yerini ve önemini belirttik. Âşık edebiyatında muamma asma ve muamma indirminin bir merasimle yapıldığını ve âşıklar için çok önemli olduğunu vurguladık. Muammanın şekil özelliklerini, muamma çözümünün nasıl olduğunu işledik.

Muamma yazan şairleri, örneklerini, bağlama-muamma yazan şairleri ve bağlama- muamma örneklerini yüzyıllara göre verdik. Muammalara verilen cevapları belli bir sıralamaya göre tasnif etmeye gayret ettik.

Anahtar Kelimeler: Âşık edebiyatı, muamma, lugaz

ABSTRACT

Lover literature and the tradition of Lover have an important place in Popular culture. In the tradition of Lover, the section/ part of muamma and lugaz have other value for Lovers. Muamma is one of the species which the Lovers can show their abilities. For this reason, it is quite common among the lovers. In our study, we tried to show the place and importance of the sort of muamma and lugaz in Lover Literature by giving muamma samples(examples) from the lovers.

After the general description of muamma and lugaz is done, we pointed out the place and importance of them. We mentioned that in Lover Literature, hanging muamma and lowering muamma are done with a ceremony and very important for the Lovers. We worked the form peculiarities of muamma and we also worked how the solution of muamma is.

We gave the poets who wrote muamma, their Works the poets who wrote bağlama- muamma and the works of bağlama- muamma according to the centuries. We tried to classify the answers given to the muamma according to a certain collocation.

Keywords: Lover Literature, muamma, lugaz.

İÇİNDEKİLER

ONAYLAMA SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	ix

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLÜM 1. TÜRK EDEBİYATINDA MUAMMA ve LUGAZ	1
1.1. Muamma.....	1
1.2. Lugaz	5
1.3. Âşık Edebiyatı'nda Muamma ve Lugazın Yeri.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

BÖLÜM 2. MUAMMA VE LUGAZIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	20
2.1. Muamma ve Şiir.....	20
2.2. Muammanın Özellikleri.....	22
2.3. Muamma Türleri.....	25
2.3.1. Muamma – Lugaz İlişkisi.....	25
2.3.2. Lugaz Yollu Muamma.....	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÖLÜM 3. ÂŞIK EDEBİYATINDA YÜZYILLARA GÖRE MUAMMA YAZAN ŞAİRLER VE MUAMMA ÖRNEKLERİ.....	29
3.1. Yüzyıllara Göre Muamma Yazan Şairler.....	29
3.2. Yüzyıllara Göre Bağlama - Muamma (Atışmalı Muamma) Söyleyen Şairler.....	30
3.3. Muamma Örnekleri.....	31
3.4. Yüzyıllara Göre Bağlama - Muamma (Atışmalı Muamma) Örnekleri.....	135
3.5. Muammaların Cevaplarının Tasnifi.....	231
3.5.1. Dinî ve Tasavvufî Unsurlar.....	231
3.5.2. Tarihî- Efsanevî Şahsiyetler.....	238
3.5.3. İnsan.....	238
3.5.4. Tabiatla İlgili Unsurlar.....	240
3.5.5. Yiyecek ve İçeceklerle İlgil Unsurlar.....	243
3.5.6. Nesnelere.....	244
BÖLÜM 4. SONUÇ.....	248
DİZİN.....	251
KAYNAKÇA.....	256

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1 Dinî ve Tasavvufî Unsurlar.....	232
Tablo 3.2 Peygamberler.....	233
Tablo 3.3 Dört Halife.....	234
Tablo 3.4 Diğer Dinî- Tasavvufî Unsurlar.....	235
Tablo 3.5 Dinî- Tasavvufî Şahıslar.....	236
Tablo 3.6 Dinî-Tasavvufî Mekânlar.....	237
Tablo 3.7 Diğer Unsurlar.....	237
Tablo 3.8 Tarihî- Efsanevî Şahsiyetler.....	238
Tablo 3.9 İnsan - İnsanla İlgili Unsurlar	239
Tablo 3.10 Maddî- Manevî Haller.....	240
Tablo 3.11 Tabiatla İlgili Unsurlar.....	241
Tablo 3.12 Hayvanlar.....	242
Tablo 3.13 Bitkiler.....	242
Tablo 3.14 Sebze ve Meyveler.....	243
Tablo 3.15 Yiyecek ve İçeceklerle İlgili Unsurlar	244
Tablo 3.16 Nesnelere.....	246
Tablo 3.7 Formülistik Sayılar.....	246
Tablo 3.18 Tasnif Ettiğimiz Muammaların Tablosu.....	247

ÖNSÖZ

Âşık edebiyatı ve âşıklık geleneği İslâmiyet öncesi Türk edebiyatı sözlü kültür geleneğine dayanmaktadır. Bu nedenle âşık edebiyatı köklü bir geçmişe ve zengin bir kültüre sahiptir. Bu edebiyat Türk halk edebiyatı içerisinde de önemli bir yerde bulunmaktadır.

Âşıklık geleneğinde bazı bölümler vardır. Bu bölümlerden birisi de muamma söylemektir. Asılan bir muammayı indirmek bir âşığın zekâsını, hazır cevap verme kabiliyetini göstermektedir. Bu yüzden âşıklar arasında da muamma asma ve muamma indirme çok önemlidir.

Bu çalışmada birinci bölümde muamma ve lugaz kavramlarının tanımı, âşık edebiyatında muammanın ve lugazın yeri hakkında bilgiler vermeye çalıştık. İkinci bölümde muamma ve lugazın şekil özellikleri, muammanın özellikleri, muamma türleri hakkında bilgiler verdik. Üçüncü bölümde âşık edebiyatında yüzyıllara göre muamma yazan şairleri, bağlama-muamma yazan şairleri ve onların muamma örneklerine yer verdik. Ayrıca muammalara verilen cevapları da tasnif etmeye çalıştık. Sonuç, Dizin ve Kaynakça bölümleri ile çalışmamızı tamamladık.

Çalışmamızda Milli kütüphaneden, Türk Dil Kurumu kütüphanesinden, İslam Araştırmaları Merkezi kütüphanesinden, üniversitemizin kütüphanesinden ve kişilerin özel arşivinden yararlandık.

Bu süreçte konun belirlenmesinden başlayarak her şeyde bana rehberlik eden, hiçbir şeyde bana yardımını esirgemeyen, fikirleriyle yolumu aydınlatan saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Hüseyin ÖZCAN'a sonsuz teşekkürlerimi arz ederim. Görüşleriyle ve desteğiyle her zaman yanımda hissettiğim saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Nurgül ÖZCAN'a, çalışmada kıymetli görüşlerine başvurduğum Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU'na, bu konuda bana desteğini esirgemeyen Feyzi HALICI ve Bahar HALICI'ya, Yrd. Doç. Dr. Bekir Sami ÖZSOY'a, kontrol etme aşamasında bana yardımcı olan öğretmen arkadaşım Dr. Taner NAMLI'ya, muammaları ve değerli görüşleriyle çalışmayı zenginleştiren Âşık Mürsel Sinan UĞURSU'ya teşekkürlerimi sunarım.

Cevriye Sezen GÖNENÇ

İstanbul- 2011

GİRİŞ

Âşık edebiyatı ve âşıklık geleneği içerisinde muamma ve lugaz önemli bir yere sahiptir. Özellikle muamma söylemek âşıklar arasında yaygın bir gelenek haline almaktadır. Muamma ve lugaz Türk edebiyatında ilk olarak divan edebiyatında karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra âşık edebiyatında görülmeye başlanmıştır. Özellikle XVIII. ve XIX. yüzyıldan sonra muamma asmanın ve muamma indiriminin önemli bir gelenek haline geldiği görülmektedir.

Divan edebiyatındaki muamma ile âşık edebiyatındaki muamma arasında birçok yönden farklılık bulunmaktadır. Divan edebiyatında genellikle bir insan isminin saklı olduğu sorular gizlenmektedir. Âşık edebiyatında ise her şey hakkında muamma düzenlenebilmektedir. Divan edebiyatında lugaz ayrı bir tür olarak gelişme gösterirken âşık edebiyatında lugaza da muamma denildiği bilinmektedir. Muamma ile ilgili kaynaklar araştırıldığında divan edebiyatındaki muammalar hakkında yapılan çalışmaların fazlalığı göze çarpmaktadır. Divan edebiyatında müstakil olarak muammayla ilgili çalışmalara rastlanılırken âşık edebiyatında bu çalışmaların fazla olmadığı saptanmaktadır.

Âşık edebiyatında muammanın önemine dikkat çeken bazı makaleler şunlardır: Murat Uraz'ın Türk Folklor Dergisinde yayımlanan "Halk Edebiyatında Muamma" adlı makalesinde muammanın önemine değinilmiştir. I. Uluslar arası Türk Folklor Kongresi Bildirilerinde Feyzi Halıcının "Halk Edebiyatında Muamma" adlı metninde muamma asma ve muamma indirme geleneği hakkında bilgi verilerek bu geleneğin önemine dikkat çekilmiştir. Ayrıca Feyzi Halıcı, 1966 yılından başlayarak yıllarca âşıklar şöleni ve âşıklar bayramı düzenlemiş, âşıklık geleneğini ve bu gelenek içerisinde yer alan muamma türünü yaşatmaya çalışmıştır. Saim Sakaoğlu'nun "Bir Âşıklar Şöleni Bir Muamma" adlı makalesinde de 1985 yılında Fırat Üniversitesi'nde yapılan âşıklar şöleni, bu şölenin davetiyesinde yer alan muamma hakkında bilgi verilmektedir. Saim Sakaoğlu Atatürk Üniversitesi'nde 1983 yılında

“Muamma-nâme” ve “Letaif-i Elgaz” adlı yayımlanmamış iki bitirme tezi yaptırmıştır.

Ahmet Şentürk Türk Folklor Araştırmaları Dergisinde 1975 yılında “Eski Bir Yazmadan Muammalar” adlı makalesinde söyleyeni ve cevapları bilinmeyen muammalardan bahsetmiştir. Aynı yıl içerisinde aynı dergide Haydar Çetinkaya yukarıda sözü edilen makalede yer alan muammaları cevaplandırdığı “Eski Bir Yazmadaki Muammalar ve Cevapları” adlı bir makale yazmıştır. Yine Türk Folklor Araştırmaları Dergisinde yer alan “Âşık Karşılaşmaları- Atışmaları ve Bugünkü Durumu” adlı makalede Muhan Bali; atışmalarda ve karşılaşmalarda muamma örneklerine yer vermektedir. Atatürk Üniversitesi tarafından çıkarılan Köz Dergisinin bazı sayılarında Erzurum’da düzenlenen âşık şöleninde asılan muamma ve bu muammalara verilen cevaplar bulunmaktadır.

Muammalardan bahseden bazı kitap ve çalışmalar da şunlardır: Fuad Köprülü muammaya “Edebiyat Araştırmaları-I” adlı eserinde değinmektedir. Umay Günay “Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi” adlı kitabında muammayı âşık fasılları içerisinde değerlendirmektedir ve burada detaylı bilgiler vermektedir. Feyzi Halıcının “Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri Güldeste” adlı kitabında da yapılan âşık bayramlarında sorulan muammalar onların cevapları yer almaktadır. Erman Artunun “Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı”nda muamma, muamma-bağlama hakkında bilgiler ve örnekler verilmektedir. Yine Erman Artun’un “Adana Âşıklık Geleneği(1966-1996) ve Âşık Feymani” adlı esrinde de muamma hakkında bilgiye ve başta Âşık Feymani olmak üzere çeşitli âşıkların muamma örneklerine yer verildiği görülmektedir. Doğan Kayanın “Âşık Edebiyatı Araştırmaları” ve “Halk Edebiyatı Terimler Sözlüğü”nde muamma asma, muamma indirme, muamma-bağlama kavramları hakkında ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Ensar Aslanın “Çıldırli Âşık Şenlik Hayatı-Şiirleri-Karşılaşmaları- Hikâyeleri”nde Âşık Şenlik’in muammaları ve bazı âşıklarla yaptığı karşılaşmalarında birbirlerine sordukları muamma örneklerine yer verildiği görülmektedir. Ali Fuat Bilkanın “Türk Edebiyatında Muamma” adlı kitabında daha çok muammanın Türk edebiyatındaki tarihi gelişimi ve divan edebiyatı yeri üzerinde durulmaktadır. Bir bölümde de âşık

edebiyatında muammanın yeri anlatılarak birkaç tane muamma örneği verilmiştir. Çeşitli âşıkların divanlarında ve şiir kitaplarında muamma örneklerine rastlamaktayız. Bazı araştırmacıların ve bilim adamlarının âşıklarla ilgili yaptığı çalışmalarda da muamma örnekleri bulunmaktadır.

Günümüzde de âşıkların önemini belirtmek ve âşıklık geleneğini sürdürmek için bazı faaliyetler yapılmaktadır. Bazı şehirlerde âşıklar bayramı ya da şöleni düzenlenmektedir. Bu bayramlarda ya da şölenlerde muamma da sorulmaktadır. TRT AVAZ kanalında “Âşıklar Meclisi” programında da muamma(askı) bölümü yer almaktadır.

Âşıklık geleneği içinde muamma ayrı bir değere sahiptir. Geçmişte özellikle kahvelerde ve meydanlarda yapılan gecelerde âşıklar muamma asıp muamma indirmeyi çok önemsemişlerdir. Ayrıca atışmalarda ve karşılaşmalarda âşıklar birbirlerine muamma şeklinde soru sorarak birbirlerini imtihan ettikleri de gözlenmektedir. Muamma ve lugazın âşık edebiyatında ve âşıklık geleneğinde çok önemli bir yeri olduğunu göstermek, âşıkların muammalarına örnekler verebilmek ve bu geleneğe dikkat çekmek için bu çalışmaya gidilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.TÜRK EDEBİYATINDA MUAMMA ve LUGAZ

1.1.Muamma

Hem divan edebiyatında hem de âşık edebiyatında önemli bir yeri olan muamma hakkında çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bunlar:

“Kökü ta’miye köreltmedir. Manası gizli bir güç anlaşılır söz veya şekil vs. bilmece, yanılmaca ve lugazdan farklı olup başlıca bir isme delalet eden söz veya mısra ve beyte itlak olunur.”(Sami 2009: 1372)

“Mesaj gizleme ve çözme yöntemleriyle klasik Arap, Fars ve Türk şiirinde içine isim gizlenmiş beyit ve kıtaları ifade eden bir terim. Sözlükte ‘(bir şey) gizli, örtülü ve kapalı olmak’ anlamındaki âmâ kökünden türeyen ve ta’miye (sözü gizli ve örtülü söylemek, anlaşılmaz hale getirmek] mastarından ism-i mef’ûl olan muamma bu nitelikteki sözler için kullanılır. Daha çok devlete ait gizli bilgilerin bir yere ulaştırılmasını sağlayan ilmî muamma ile şairler ve aydınlar arasında yaygın olan edebî muamma şeklinde iki çeşidi vardır. İlmî muamma, bir metni özel yöntemlerle sadece bilenlerin anlayabileceği bir hale dönüştürmekle gerçekleşir. Ebû Bekir es-Sûlî, İbnü'd-Düeynîr, İbn Adlan ve İbnü'd-Düeyhim terceme kelimesini ‘ta’miye’, mütercemi de ‘muamma’ anlamında kullanırken İbn Vehb tercemeyi ‘tebdil ta’miyesi’, Kalkaşendî ise ‘muammayı çözmek’ mânasına almıştır. Ta’miye ve muamma için ‘ilmü'l-muammâ, ta’miyetü'l-hurûf, remz-merimiz, ibhâm-mübhem’ gibi kelimeleri kullanan müelliflerin yanı sıra çağımızda daha çok ‘şifre’ ve Arapçalaştırılmış bir şekil olan ‘teşfir’ tercih edilmektedir.” (Durmuş 2005: 320)

“Arapçada Amiye kökünden Tef’ ile babında Ta’miye ‘den türetilmiş bir ismi mef’üldür. Asıl anlamı “bir sözü gizlemek, köreltmek” ise de, Türkçede “anlaşılması güç, âdeta imkânsız söz” demektir. Eski edebiyatımızın gerek halk, gerek divan şiirinde ise, birtakım işaret ve imkânlarla çözülmesi mümkün olan, sanatla yapılmış bilmeceleleri belirleyen bir terimdir. Bu bakımdan muamma Ta’miye ve lugaz ile birlikte, eski Arap, İran ve Türk şiirinde şairlerce zevkle kullanılan bir sanat oyunudur.”(Diriöz 1976: 364)

“Muamma ilm-i beyanın bir bahsidir. İlm-i beyan istenilen şeyi vuzuh ile anlatmak gayesini takip eder. Muamma ise bir insan veya herhangi bir şeyin kendisi değil; çünkü kendisini kastederse lugaz olur. İsmi nesir veya nazım içinde gizlemektedir. Beyan ilminin içinde muammanın yer alması garip görünebilir. Ancak muamma gizli olanı anlatmaktır. Bu ise bir aciz değil beyan maharetidir. Bu maharet gizlenen şey üzerine gizli ışık verebilmektedir. Çünkü muamma, usulünü bilenler zekâ ve intikal sahibi olanlar tarafından halledilmek için yazılır. Halledilmeyen muamma ise ‘edebî’ muamma değil ‘ebedî’ muammadır. Bunun içindir ki muammayı tariften sonra hemen onun zevk-i selim tarafından beğenilecek, nefret edilmeyecek, insan zekâsının becerikliliğinden dolayı zevk duyuracak şekilde olmasını şart koyar.”(Tarlan 1936: 7) Önemli olan muammanın çözümü için gerekli ipuçlarının bulunmasıdır.

“Muamma ‘ayn, mim, ye’ olan kelime kökünün telif babındaki ism-i mefuldür. İki gözün kör olması manasındaki yani nesnelere gözün idrakine kapanmasını ve gizlenmesini ifade eden ‘amiye’ kelimesi telif babına nakledildiğinde ‘kişiye bir şeyi gizlemek ve onu ona karışık göstermek’ manasını kazanır. Şiirde şairin şiirinin manasını kapalı tutması, gizlemesi ta’miye yapması olarak ve bu manada gizlenen nesne, şahıs vb. muamma olarak isimlendirilir. Bir edebî şekil olarak muammanın ıstılah anlamı ise kısaca Remz ve ima yoluyla bir isme delalet eden mevzun sözdür.” (Saraç 1997: 297)

“Muamma bir ismi gizleyen bilmece demektir. Muammanın gerek tertibi gerek halli için muhtelif usuller vardır. Bu usullerle, ismi terkip eden harfler toplanarak isim bulunmuş, muamma halledilmiş olur. Muammanın halli müşkül olduğu için, şairler muammalarının başlarına delâlet ettikleri isimleri kaydederler.” (Levent1984: 563)

Bir başka tanımda da “Muamma; bir isme delalet eden söz, mısra veya beyit demektir. Muammaların iç ve dış olmak üzere iki manası vardır.” (Elçin 1986: 619) diye ifade edilmektedir. “Edebî bir tabir olarak muamma, cevabı Cenâb-ı Hakk’ın Rahman, Kahrî vs. gibi isimlerden biri veya daha umumî şekilde herhangi bir insan ismi, nâdiren de olsa imam, emir, paşa, sultan, derviş vb. gibi vasıflara dair olan bir nev’i bilmecelelere denir. Muammeyat edebiyatı bilhassa İran ve Türk edebiyatına inkişaf etmiş; sadece Esmâ-yı Hüsnâ’yı mevzu alan manzum veya mensur eserler te’lif ve şerh edildiği gibi perakende muammalar dışında önce Esmâ-yi ilahiyyeyi sonra zamanın padişahının, paşaların, müellifin, dostların adını veren belirli ve alfabetik olarak yazılmış düzenli eserler de vücuda getirilmiştir.” (Çelebioğlu, vd. 1995: 33)

“Belli kurallara uyarak bir insan adı çıkacak biçimde düzenlenmiş bilmececi. Çözümü de belli kurallara göre yapılır.” (Dilçin 1997: 489) “Lugazın bir çeşididir. Eski şairler muamma söylemeye ve çözmeye çok önem vermişlerdir. İranlı şair Mir Hüseyin Muammayî, ömür boyunca muamma ile uğraşmıştır. Türk şairleri içinde Edirneli Emrî alfabetik sıra ile her harften en az bir adet isim olmak üzere 600’den fazla muamma söylemiştir. Türk ve Fars edebiyatlarında muamma risaleleri yazmak bir gelenek halini almıştır.”(Pala 2008: 326)

“Muammanın ne zaman nasıl ortaya çıktığı tam olarak belli değildir. Muamma muahhar bir edebi maharettir. Arap edebiyatında ortaya çıktığı kesin olmakla birlikte ilk kimin vaz ettiği meşkuktur. Araplar bunu aruzun vazı Halil b. Ahmed’e nisbet ederler. Cemalüddin b. Nübâte’nin Şerhu’l- Uygun’da zikrettiğine göre bir Yunanlının gönderdiği mektubu çözmek için uğraşması neticesi muamma ortaya çıkmıştır. Halil b. Ahmed mektubun Allah’ın adıyla başlaması gerektiğini düşünerek mektubun dilini çözmüştür. Halil’den sonra dağınık olarak muamma örnekleri görülmekle ve Arap edebiyatında muammaya rağbet edenler olmakla beraber bunun tedvinine kimse eğilmemiştir. Muamma Türk Edebiyatına İran Edebiyatından gelmiştir. Muamma kaidelerinin en ince teferruatına kadar kaydedildiği İran coğrafyasında Hüseyin Baykara devrinde Ali Şir Nevayî’nin muhitinde toplanan Türk ve İran şairleri fenni-muammaya çok önem vermişler, eserler ortaya koymuşlar. Bilindiği kadarıyla Anadolu sahasında ilk muamma söyleyen II. Murad devrinde yaşayan ve Türkçede bilinen ilk mesnevi mütercim ve şairi olan Mûinî b. Mustafa’dır.”(Saraç 1997:301-302)

“Muamma Türk edebiyatına İran edebiyatından geçmiştir. İlk Türkçe muamma örnekleri XV. yüzyılda görülmektedir. İlk Türkçe muamma örneklerini Mu’ammâyî vermiştir. Türk edebiyatında ilk muamma söyleyenler Ahmedî ve Muînî’dir. Anadolu sahasında ilgi görüp yaygınlık kazanmasında İran ve Azerbaycan’dan gelen şairler önemli rol oynamıştır. Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Yavuz Sultan Selim’in İran seferinden sonra bu ülkeden Anadolu’ya gelen ilim ve sanat erbabı arasında muammada mahir pek çok kişinin bulunduğunu söylerler. Yavuz Sultan Selim, Nihânî’nin kendisine her beytinde muamma bulunan bir kaside sunmasından ve Muammâyî mahlaslı bir şairin kendi adına bir muamma risalesi yazmasından hoşnut kalmış, ona 300 flori ihsanda bulunmuştur. Fakat bu şair 700’e yakın muamma söyleyen Emrullah Emrî’nin yetişmesiyle unutulmuştur.” (Saraç 2005: 322)

"Buradan da anlaşılacağı gibi, Emrî Çelebi türün en büyük temsilcisidir." (Bilkan 2000: 28) "Edebiyatımızda, bir ismin gizlenmesi şeklinde düzenlenmiş bilmecele muamma denmiştir. Muammalar, başlangıçta Allah'ın doksan dokuz ismi (esma-i hüsnâ) hakkında düzenlendiği halde, sonradan insan isimleri için de yazılmıştır. Muamma bir bakıma manzum bir oyun, bir bilmece türüdür. Bu bakımdan muamma yazmak bir şairlik işinden ziyade, bir zekâ bir kabiliyet işidir. Fuzûlî'nin 'Muamma Risalesi' adlı eserinde: 'Muamma ister ad olsun, ister addan başka bir şey olsun, remiz ve ima yönünden doğruca bir maksada delalet eden kelimedir.' tanımı yer almaktadır."(Bilkan 2000: 13-14)

Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere muamma ilk önce şifreli bilenlerin dışında kimsenin anlayamayacağı bir ilim olarak karşımıza çıkmıştır. Allah'ın doksan dokuz ismine muamma düzenlenmiş sonra da insan ismi gizlenerek muammalar düzenlenmiştir. Muammaların en büyük özelliklerinden biri de kıvrak zekâ, hazır cevaplılık ve maharet gerektirmesidir. "Bu konuda son olarak muammacığa divan edebiyatının belli bir döneminde revaç bulan bir edebî teknik, şekil ve maharet olarak bakarak onun sanat bakımından ehemmiyetsiz kabul edilmemesi ve muammanın ekseriya aşıkâne yazılmış beyitlerde gizlendiği ve teşbih unsurları açısından zengin ve mühim malzeme taşıdığı için bu şiirlerin sanat yönün ihmal edilemeyeceğini söylemek gerekmektedir." (Saraç 1997: 310) Muammaların edebî açıdan duygu ve düşüncenin çok yoğun olduğu unutulmamalıdır.

1.2.Lugaz

Divan Edebiyatında daha çok rastlanan lugaz, halk şiirinde de kullanılmıştır. Lugaz için çeşitli tanımlar yapılmıştır: "Sözlükte elgaz, Fehmi ve hali müşkil olacak surette uydurulmuş söz, bilmece, yanıltmaca şeklinde tanımlanmıştır."(Sami 2009: 1241) "Anlatılan şey, kapalı bir biçimde ifade edildikten sonra ne demek istendiği okuyucuya sorularak yapılan bir nazım oyunuydu. Şairler, divanlarının sonuna bu tür küçük manzumeler eklerlerdi."(Meydan Larousse 8.cilt 1972: 117)

“Lafız veya mahiyet özellikleri belirtilerek bir nesnenin adının bulunması istenen, Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında bir belagat terimi, genellikle manzum bir söz sanatıdır. Sözlükte ‘çöl faresinin, saklandığı yerin bulunmaması için yuvasını labirent gibi eğri büğrü kazması; saptırmak, sözün maksadını gizlemek, şaşırtmalı söz söylemek’ anlamlarına gelen lağz kökünden türeyen lugaz luğz lağz ‘çöl faresinin yuvası, gidilmesi zor olan eğri büğrü yol; derin sır, bilmece, zekâ oyunu’ demektir. Arap edebiyatında daha çok luğz belagat ve edebiyat âlimleri muâyât gibi terimler de kullanmışlardır. Edebiyatta ve özellikle şiirde bir sözü kavramı açık bir dille anlatma yerine onu ima eden ifadeler kullanarak şiiri sözü bir bilmece, hatta bazan bir muamma şekline sokmaya ilgâz, böyle şiire söze lugaz luğz denir. Ancak bunun edebî zevki okşayacak tarzda icra edilmesi şarttır. Müteahhir dönem âlimleri önceleri lugaz kapsamında yer alan muammayı isim bilmecelerine hasretmişlerdir.” (Durmuş 2003: 221) Lugazlarda bir sözü ya da bir şeyi doğrudan söylemek yerine kapalı bir şekilde anlatmak gerekmektedir.

“Lugazların çoğu manzumdur. Genellikle ‘rubbe, rubbe vâvı’ veya soru edat ve cümleleriyle başlayan bu manzumelerde kitap, kalem gibi somut varlıkların nitelikleri zikredilerek kendilerinin bilinmesi istenir. Lugaz, bir düşüncüyü mecazdan daha kapalı biçimde dile getiren bir anlatım tarzı olmasıyla beyan ilmi kapsamında bir disiplin sayıldığı gibi akıl ve zihni geliştirmesiyle de felsefe, mantık gibi aklı ilimlerden kabul edilir. Lugazlarda ipucu verilmekle birlikte bazılarının çözülmesi güçtür. Bunlara ‘işârî lugaz’ denir.” (Durmuş 2003: 221) Lugaz, sadece edebî bir tür değil aynı zamanda zekâyı geliştiren bir tür ilim de sayılmaktadır.

“Lugaz lafız ve mâna lugazları olarak iki temel kategoriye ayrılır. Lafız lugazlarının birden çok mânaya sahip kelimenin uzak veya karşıt anlamını kastetmek (tevriye, lahn, melâhin, mugalâta ma'nevjiyye), kelimeyi anlamlı sözcüklere bölüp verilen müteradifi eriyle bilinmesini istemek, iki kelimeyi bitişik yazmak, bir kelimeyi parçalayıp yazmak, hemzeliyi yumuşatmak (teshîl), nokta değişikliği yapmak (tashîf), tersinden okumak (kalb) ve başka bir dile nakletmek gibi birçok çeşidi vardır. Tevriye yoluna örnek olan cümlesinin kastedilmeyen ve ilk akla gelen (yakın) anlamı, ‘Vallahi Ali'yi ne gördüm ne de onunla konuştum’ şeklinde iken,

‘Vallahi Ali'nin ne ciğerine (rie) vurdum, ne de onu yaraladım (kelm)’ şeklindeki uzak anlamı kastedilmiştir.”(Durmuş 2003: 221)

“Lugaz, manzum bir bilmecedir. Batı Türkçesinde bilmece, bulmaca, Doğu ve Kuzey Türkleri ile Azerî sahalarda tabzuğ, tapmaca; Türkmenlerde matal; Kırgızlar, Kazaklar ve Karakalpaklar arasında cumbak adını alır. Muamma bir isim üzerine kurulurken lugaz bir şeyi gizlemek üzere düzenlenir. Çoğunlukla soru şeklinde tertip edilen lugazların önemli özelliği çözümü sağlayacak unsurları bünyesinde taşımasıdır. Hece vezni ile söylenmiş bilmeceler bazen lugazlarla çeşitli yollar ile folklor mahsulüne karışıp bilmece olarak adlandırıldığı görülür.” (Akay 1976: 97)

Muamma ve lugazın nereden çıktığı, kimin icat ettiği belli değildir. Bununla ilgili bazı düşünceler mevcuttur. “Hz. Peygamber’in çevresindeki sahabeye ağaçlar içinde yapraklarını dökmeyen ve Müslüman'a benzeyen ağacın hangisi olduğunu sorması ve kimsenin bilmemesi üzerine onun hurma ağacı olduğunu söylemesi dikkat çekme, zekâ ve kavrayış düzeyini sınama gibi yaraları sebebiyle lugaz üslubunun Resûl-i Ekrem tarafından kullanıldığı, İslâm ulemasının buna dayanarak çeşitli ilim dallarında lugaz ile çeşitli eserler kaleme aldığı ifade edilir.”(Durmuş 2003: 221) “Lugaz bir nevi muammadır. Muammadan farkı, halli kolaylaştıracak gizli izahı hamil olmasıdır.”(Onay, 1996: 382) Klasik edebiyatta mevzu’u; insan isminden başka bir şey olabilen bilmecelere lugaz denilir.

Diğer bir tarifle: “Lugaz oldur ki bir nesnenin evsafın zikr edip sorarlar. Lugaz edebiyatı Araplarda daha çok gelişmiş, İran’da ise muammaguluk taammüm etmiştir. Türk edebiyatında ise bildiğimiz kadarıyla 15.asırdan itibaren tekâmül etmeye başladığını en verimli devresini 18. Asırda yaşadığını görüyoruz. Divan edebiyatının bir mahsulü olan lugazların, halk bilmecelerinden vezin ve kafiyeden başka diğer bir farkı da onların anonim olmasına karşılık lugazların söyleyeni belli olmasıdır.” (Çelebioğlu, vd. 1995: 17)

“Lugaz, bir çeşit muammadır. Bir ismi değil, bir şeyi gizlemek üzere düzenlenen hünerdir. Şairler ve âşıklar tarafından söylenir. Halk bilmecelerinin edebî şeklidir. Çoğu zaman soru yolu ile meydana getirilir. Muammadan farkı çözüme yarayacak açıklamayı kendinde bulundurmasıdır.” (Elçin 1986: 619-620) Muammalarda genellikle sadece insan ismi saklanıp sorulurken lugazlarda her şey hakkında sorular düzenlenebilmektedir.

“Lugazlarda tasvir edilen nesnenin özellikleri ve türlü nitelikleri elden geldiğince somutlaştırılarak verilmeye çalışılır. Lugaz, bir söz sanatı olduğu için, düzenleyen şair, gözlem gücü ve hayalinin genişliği ölçüsünde ele aldığı nesneyi anlatmaya çalışır. Çoğu zaman da, lugaza konu olan nesne tasvir edilirken, okuyucuyu şaşırtacak, yanıltacak, duraksatacak, karasızlık içine düşürecek benzetmelere başvurulur.” (Dilçin 1999: 83) “Muammada daha çok gizlilik bulunmaktadır. Daha ziyade divan şairlerinin fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla yazdığı ve insan dışındaki varlıkların sorulduğu manzum sorudur. Muammalar ve lugazlar divan şairleri arasında yaygın olarak kullanılmakla beraber, halk şairlerinin de zihnini meşgul etmiştir. Saz şairleri muamma ve lugazları muamma terimi ile karşılamıştır. Şunu da söylemeliyiz ki, gerek lugaz gerekse muammalar içinde, ferдин damgası silinerek halkın malı olmuş pek çok örnek vardır.”(Kaya 2007: 452-453)

Lugazlar, divan şiirinde bir kişiye ait manzum bilmecelerdir. Ancak halk şiirine geçince söyleyeni kaybaldığı görülmektedir. Âşıkların da çoğunlukla lugaz kavramının yerine muamma kavramını kullanıldığı bilinmektedir. Bu yüzden âşık şiirinde muamma türüne daha çok rastlanılmaktadır.

1.3.Âşık Edebiyatı'nda Muamma ve Lugazın Yeri

Muamma ve lugaza Türk edebiyatında ilk olarak divan edebiyatında rastlamaktayız. Daha sonra halk edebiyatında yaygınlaşan birer tür oldukları da bilinmektedir. “Önce divan şiirinde gelişen muamma ve lugaz âşık tarzı Türk şiirinde de sıkça işlenen bir tür olmuştur. XVI. asır klasik Türk şairleri arasında çok büyük bir rağbet kazanmış olan ve o devir edebî bilgileri arasında hususi bir yer tutan muamma ve lugaz sonraki asırlarda âşıklar arasında çok yayıldı. Bilhassa XIX. asırda hatta büyük bir ihtimalle XVIII. asırda da âşık fasıllarında muamma asmak şaşmaz bir kaide halinde yerleşmiştir. Ancak, klasik şiiri de birbirinden tamamıyla ayrı olan bu iki sanat muamma ve lugaz âşık şiirinde birbirinden ayrılmamış ve birbiriyle karışık olarak muamma ismi altında devam etmiştir. Bütün milletler gibi Türkler arasında da halk kitlesi içinde daima mevcut olan bilmece ve karşılık bilmece söyleşmek ananesi klasik edebiyatta bu sanatların meydana gelmesinde nasıl tesirli olmuşsa, bunların sonradan âşık tarzına geçmesinde de aynı suretle amil olmuştur.”(Köprülü 2004:180) Âşık şiirine klasik şiirini etkisiyle geçtiğini düşünülmektedir.

“Muamma türünün Arap ve Acem edebiyatından klasik Osmanlı kültürüne geçtiği Köprülü tarafından ifade edilmekle beraber halk edebiyatı geleneği içinde yaşayan bilmecelelerden etkilenmiş olması da ihtimal dâhilindedir.”(Günay 1993: 36) Muamma divan şiirinden ne kadar etkilense de halkın muhayyilesinde gelişen bilmecelelerin de etkisinin büyük olduğu anlaşılmaktadır.

“Saz şairleri çözümü muayyen bilgileri gerektiren manzum bilmeceleler yazmışlardır. Bunlara divan edebiyatından alınma muamma adını vermektedirler. Böyle şiirler en çok âşıkların karşılıklı birbirlerini imtihan etmelerinde kullanılır. Bu manzum bilmeceleler halk dilindeki bilmecelelerden epey farklı. Muammaların hemen hepsi, menkıbevi İslâm tarihine, İslâm mitolojisine telmihler taşıyan ve onlar bilinmedikçe çözümlenmesine imkân olmayan şiirlerdir. Muammaların hemen hepsi imtihan sahnelerinde kurulduğu için irticalin bunlarda yeri çok büyüktür.”(Başgöz

1968: 18) Âşıklarda divan edebiyatından farklı olarak âşıkların bu türü daha çok birbirlerini sınamak için kullanıldıkları görülmektedir. Ayrıca âşıklar muamma söylerken bir hazırlık yapmadan o anda verilen ayağa uygun söylemek zorundadırlar.

“Uzun bir geçmişe sahip olduğu tahmin edilen muamma geleneği, âşıklık geleneğinin söz konusu olduğu her yerde, kahvehanelerde sunulan fasıllar içinde yer alırdı. Bu gelenek XX. Yüzyıl âşıkları tarafından da benimsenerek uzun yıllar gündemde kalmıştır.”(Artun 2005: 87) Daha çok kahvehanelerde süregelen bir geleneğin olduğu anlaşılmaktadır.

“Âşık edebiyatındaki muamma örnekleri divan edebiyatı muamma örneklerinden farklıdır. Bu muamma örnekleri daha ziyade divan edebiyatındaki lugazlara benzer. Muamma âşık edebiyatında yaygın bir tür özelliği taşımaktadır. Ancak, divan şiirinde sadece insan isimleri ile muamma yazıldığı halde, âşık edebiyatında her şey hakkında muamma söylenmiştir.” (Bilkan 2000: 36-37) Muamma örneklerinde her şey sorulduğu için âşığın birçok bilgiye vakıf olması gerekmektedir. Âşıklık geleneği içerisinde âşık toplantılarının ve âşık fasıllarının önemli bir yeri vardır. Bu fasıllarda atışmalar ve karşılaşmalar düzenlenirdi. Bu karşılaşmaların bir bölümünde de muamma sorulurdu.

“Bahar ve yaz geldiği zaman sazı omzunda uzak ufuklara koşan, mor dağları aşan, bağların ve bahçelerin pembe ve beyaz çiçekleri içine dalarak soğuk sular başında saz ve şiir âlemleri yaşayan, çok defa sevdiği kız uğrunda karşılaştığı bin türlü meşakkati kendisine(şeker şerbeti) bilen halk şairleri; kışın da kahvelerde veyahut büyüklerin, hatırlı insanların konaklarındaki büyük sofalarda divan kurarlar, meydan edilirler; bu meydan edilmelerde atışmalar, karşılaşmalar olurdu. Bu karşılaşmalarda muamma tertip edilirdi.”(Uraz 1950: 113) Meydan edilmeler genellikle kahvehanelerde olurdu. Burada muamma sormaya muamma asma denirdi. Bir başka tanımda da muamma asma yarışmalı şiir türü olarak açıklanmıştır.

“Bilgi ve şairlik gücü yönlerinden âşıklar arasında bir yarışmayı, bir boy ölçüşmeyi şiire nitelik olarak veren türdür bu. Âşık geleneğinde başlıca iki çeşidi vardır: Birincisi, âşıkların çalıp çağırdıkları kahvelerde bu sanatçıları bir türlü sinamadan geçirme olan “muamma asma” törenidir. Kahvenin sahibi ya da çevrenin ileri geleni, bir türlü bir levhaya yazarak asar ve onun şiirle çözülmesini kahveye uğrayan âşıklardan bekler; başaran, muamma sahibinin ve dinleyicilerin bahşişlerini kazanır. İkinci töre, âşıkların birbirlerine sorular sormak, ya da bulunması güç nadir uyaklarla şiir söylemeyi önermek şeklinde yarışmalardır.” (Boratav 1982: 27) Burada muamma veya muamma asma; birbirlerini türlü bilgiler ışığında sınamak şeklinde tanımlanmaktadır.

Âşıklık geleneği içerisinde yer alan muamma bölümü Azerbaycan’da ve Kazakistan’da da önemli bir yer tutmaktadır. “Anadolu âşık şiirindeki muammanın karşılığı Azerbaycan’da gıfılbendir. Kazakistan’da ise bu kısım Jumbak (bilmece) aytıs adıyla bilinmektedir. Kısacası bu bölüm üç ülkede de ortakır.”(Alptekin 2000: 61)

“Âşık edebiyatında iki tür muamma (bağlama) görülmektedir. Bunlardan biri en az üç hâne (bent) tutarında olup bir nesneyi anlatmak için tertip edilirler. Bunlar eskiden kahvehanelerde asılır (askıya konur) ve ‘açılması’ istenirdi. Böyle düzenlenmiş “askı bağlaması” na belli bir ‘ödül-öndül’ konurdu. İkinci tür muammalar, âşıkların “karşı- beri” deyişmeleri sırasında, birbirlerine söyledikleri ‘bağlama-açma’ biçimindekilerdir. Buna deyişmeli bağlama da denir.” (Bilkan 2000: 36) Muammalarda hem soru şeklinde askı denilen şekilleri vardır. Hem de birbirlerine sordukları muammalar bulunmaktadır. Bunlara bağlama - muamma da denilmektedir. Muamma asma ve muamma indirme âşıklar için çok önemli bir gelenektir.

“Bir memlekete gelen saz şairlerinin o memleket şairlerine meydan okumak kabilinden muamma asmaları âdetti. Bu muamma asmak ve muamma indirmek birçok merasime tâbi idi.” (Onay 1996: 379) Muamma söylemenin kendisine has

özellikleri bulunmaktadır. “Muamma asma ve muamma indirme özel bir törene tabi tutulurdu. Kahvelerde muamma teşhir edileceği gecelerde; sigara ve nargile içilmez, kimse sesli konuşmaz, herkes intizam içinde oturur. Halk şairi tarafından hazırlanmış olan muamma büyük ve uzaktan okunabilecek bir yazı ile kâğıda yazılır ve bir tahtaya yapıştırılır, etrafına da yine o tahtaya bir milimetre kadar kalınlığında balmumu sürülürdü.” (Uraz 1950: 113)

“Genellikle saz şairlerinin oturdukları kahve peykesinde o şehrin kahveye gelecek belirli ve tanınmış kişilerini tanıyan birisi de bulunurdu. Âşıklar kahveye girenlere işlerine, durumlarına göre, muammanın asıldığı balmumu sürülmüş tahtaya para yapıştırırdı. Muammanın indirileceği zaman, âşık bir gazelden sonra, muammayı çözecek bir saz şairinin çıkıp çıkamayacağını bir şiirle sorar, cevap veren çıkmazsa, kendisi yine bir şiirle muammasını açıklardı. Eğer halledenler olursa, kahvecinin çekmecesinde saklı muammanın aslıyla karşılaştırılır, toplanan bahşiş, saçılar eşit olarak âşıklara paylaştırılırdı.” (Halıcı 1976: 120)

“Eğer memleket şairleri tarafından halledilmiş ise muammayı indirmek memleket içinde mühim bir hadise olarak karşılanırdı. Herkes bir gurur duyardı. Muammayı halleden memleket şairleri şayet saz çalmayı bilmezlerse bir çalanı oturup fasla iştirak ettirirler, muammanın halini nâtık şiir okuttururlardı.” (Onay 1996: 379)

Muammayı bilmek aynı zamanda halletmek anlamındadır. Muammayı indirmenin o yöre için büyük bir önemi vardır. Eğer yöreye mensup bir âşık muamma indirebilmişse o yöre için büyük gurur kaynağıdır. Hatta o âşığın efsaneleştiği de olur. Âşıklar için büyük bir önemi olan muamma asma ve muamma indirmenin farklı şekillerde ortaya çıktığı bilinmektedir.

“Âşıklık geleneği içinde oldukça önemli bir yer tutan askı-muamma töresinin birbirinden farklı üç şekilde ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Askı bir mendil olmayıp bilmece ihtiva eden bir deyiştir. Günümüzde yaşayan âşıkların tecrübelerine göre bir mendil veya bohça içine gizlenen nesnelere tespiti için yapılan bir denemedir. Âşık

Reyhânî ve Âşık Şenlik kaynaklı bilgilere göre asılan bir mendil ve yanında yazılmış bir muamma söz konusudur. Ancak hepsinde sorulan şey, çevre ile alâkalı bir eşya veya müşahhas nesnelere biridir. Bu askıya bağlı bilmeceelerde manevî kavramlar bilmece içinde yer almamaktadır.”(Günay 1993: 64)

Bu üç şekilde ortak olan hepsinde soru olması ve gizli bir şeyi bulmaya yönlendirmesidir, diyebiliriz. Askı-muamma ile ilgili âşıkların da çeşitli görüşleri vardır: Karşılı Âşık Murad Çobanoğlu, “Muammalar iki çeşittir, biri âşıklar birbirlerine soru sorarlar, buna bağlama denir, ikincisi dinleyiciler arasından bir kimse mendilin içine bir şeyler koyar, yukarı asar. Mendilin içinde ne olduğunu bilen âşık mendili indirerek içini açar, buna gizli muamma denir.” (Günay 1993: 61)

Adanalı âşıklarından Âşık Hacı askı asmayla ilgili olarak şu bilgileri vermektedir: “Şölenlerde istenirse yapılır. Biz de defalarca yaptık. Muamma bir dörtlükle rumuz olarak işlenir. Bir kutunun içine konur. O kutu şölen yapılan yerin tavanına asılır. O gecenin sonuna doğru muamma askıdan indirilir. Halkın huzurunda yüksek sesle okunur. Muamma çözmeğe gerekirse seyirciler de katılabilir. Yalnız âşıklar muammanın cevabını sazlı dörtlüklerle söylerler.” (Artun 1996: 70)

Adanalı âşıklardan Âşık İmami, “Bizler radyolardan, televizyonlardan, halkımıza muamma sorarız. Halkımızın birçoğu bunlara doğru cevap verir. Kahvede, oda sohbetlerinde muamma astığımız olur. Muamma sazlı ve sözlü olmak üzere ikiye ayrılır. Sazlı muammaya “bağlamalı muamma” denir. Sözlü muammaya da “şiiirli sözlü muamma” denir. Bağlamalı sazlı muamma makamlı ve ezgili bir şekilde okunur ve cevaplandırılır. Sözlü muamma ise şiiir şeklinde cevaplandırılır. (Artun 1996: 70)

Âşık Osman Akçay, “Köylerde ve kahvelerde birkaç kalem, eşyayı bir kutuya bir mendile bağlayarak bir yere asarlar. Âşığa ipucu vererek muammayı çözmesini isterler.” diyor. (Artun 1996: 70) Âşık Kul Mustafa, “Muammayı söyleyen aklında tuttuğu şey hakkında ipuçları verir. Muammayı bulmak ise âşıklara düşer.” diyor. (Artun 1996: 70) Âşık Feymani, “Eski âşıkların muamma asıp asmadıklarını

bilmiyorum. İlk kez askıyı, Konya Âşıklar Bayramında gördüm. Orada yukarıya el çantasına benzer bir şey astılar. Fasılı yöneten kişi eskiden âşıklar muamma asarlarmış, biz de bu yıl bunu uyguluyoruz dedi.” Askı-muamma tabirini bu şekilde bildiğini söylüyor. (Artun 1996: 70) Çeşitli şekillerde tanımlanan muamma-askının yörelere göre de değiştiğini görmekteyiz. “Semaî Kahvelerinde dinleyenlerde zevk ve heyecan uyandıran eğlence usullerinden birisi olup şiirle sorulan bir çeşit bilmecedir. Hazırlana soru üç veya dört köşeli bir tahtanın üzerine yazılıp kurdele ve çiçeklerle bezenerek kahvenin tavanına asılır. Buna muamma asma denir. Muamma şayet çözülmüşse bulunduğu yerden indirilir ve buna da muamma indirme denirdi.(Kaya 2007: 541) Muamma- asma törenin daha çok kahvelerde önemli bir gelenek olduğu ve halk tarafından çok sevildiği görülmektedir.

Fuat Köprülü geçmişte muamma çözenin nasıl olduğunu şöyle anlatır:

“Muamma fasılın icra edileceği kahvehanenin en göze çarpan yerine konulmuş süslü bir levhaya yazılır. Bazen levhanın etrafına yapraklar, şallar vs. süsler asıldığı da vardır. Bu muamma, o memleketin kalem şuarasından biri tarafından bilhassa tanzim olunmuş ve Âşıklar Reisi'nin zekâsına arz edilmiştir. Meseleye fesat karıştırmamak için, muammanın çözülme sureti, tertip edeni tarafından mühürlenmiş bir zarf içinde kahveciye teslim olunur ve kahveci onu fasıl bitinceye kadar saklar. Muammanın halledildiği gün veya gece, kalabalık pek ziyade olur. Hazır bulunanlar, muamma tepsisine paralar, hediyeler korlar. Eğer muammayı hallederse, bu para Âşıklar Reisine verilir; o da arkadaşları arasında taksim eder. Aksi takdirde, ancak üçte biri ona ait olur. Muamma gecesi, fasıl başlayınca, levhanın üstü örtülür. Birkaç kısa koşma ve divandan sonra, yakılan öd ağaçlarının kokuları arasında Kerbelâ Destanı okunur. Çubuklar, nargileler söndürülerek destan bir dini huşu içinde dinlenir. Bu bitince, reis, muammayı tertip eden hakkında bir mehdiye okuyarak onun nasıl çözüleceğini söyler; eğer muvaffak olmuşsa, halkın takdir bakışları üzerinde para kendisine verilir; hazır bulunanlara kırmızı şerbetler ikram olunarak fasıl nihayet bulur.” (Kaya 2007: 541- 542)

“Âşık fasılları arasında muamma asma ve muamma indirme töresine çok önem verildiği ortaya çıkmaktadır. Bu muammalar çalgılı kahvelerde de aynen devam etmiş ve yine manicilerin, semaicilerin arasından çıkan meşhur muammacılar bunlarla da hayli uğraşmış ve şöhret almışlardır.” (Kaygılı 2007: 65) Hem mani hem de semaî söyleyen âşıkların muamma-askı indirmekte de başarılı oldukları bilinmektedir.

“İstanbul’daki eski çalgılı kahvelerde ve meydanlarda âşık meclisleri daha çok, muamma hazırlayan ve asan şöhretli ve usta bir âşık tarafından, herhangi bir türde ezginin çalınıp okunmasıyla açılıyor; daha sonra, mecliste bulunan âşıkların en kuvvetlisi veya en kıdemlisine meclisi idare etme görevi devrediliyor. Bu kahvehanelerde, muammayı asan ile meclisi idare edene Çığırkan deniliyor. Meclislerde semaî divan, koşma, yıldız, destan, kalenderî ve mani gibi türler icra ediliyor ve bu türlerle âşık karşılaşmaları yapılıyor. Şairlerin birbirleriyle söyleşmelerine atışmak, mağlup olana ise mat oldu deniyor.” (Şenel 2007: 36)

Çalgılı kahvelerde yapılan bu karşılaşmaların çok önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Âşıkların oluşturduğu bu yere âşık meclisi de denilmektedir. Bu meclislerde muamma asma geleneğinin usta bir âşık tarafından yapılması gerektiği anlaşılmaktadır.

Âşıklık geleneği sadece kahvehanelerde sürmemiştir. Yapılan düğün törenlerinde de bu geleneğe ait izler görülmektedir. Düğünlerde de askı-muamma geleneğinin devam ettiği bilinmektedir. “Ahmet Cevat, İstanbul’da, düğünlerde tertiplenmesi âdet olan âşık müsabakalarından birinin halk üzerinde yarattığı heyecanı ve müsabakanın ne şekilde geliştiğini şöyle anlatıyor: Düğün sahibi, düğün gününden aşağı yukarı on beş yirmi gün evvel meydan şairlerinin en şöhretlerinin birisine haber gönderir, meydan şairleri için zemin ve zaman muvâfık (uygun) güzel güfteler ihzarını(hazır edilmesini) temin ettirirdi. Bu saz şairi düğün sahibinin gösterdiği fedakârlık nispetinde zemin ve zamana muvafık, çok defa düğün sahibinin dirayet, hamiyet, şeref, servet ve semâhatine (cömertliğine) taalluk etmek üzere (dair,

İlgili olarak) nazmettiği (vezinli, kafiyeli olarak düzenlediği) methiyeyi, müselles(üç köşeli, üçgen) veya murabba (dörtgen) şeklinde yapılmış bir kutunun sath-ı müstevisine(düz kısmına) okunaklı bir yazı ile yazar ve düğün meydanında göz önü olan bir yere rengârenk kurdele ve kâğıtlarla süsleyerek asardı ki bu saz şairlerinin güftelerine mevzu olan ve şairler arasında ‘muamma’ denilen manzumeden ibarettir. Muamma, bu şekilde ilan edilir ve düğün günü her taraftan sazları koltuklarında şairler gelerek müsabakaya iştirak ile düğün meydanında toplanan halk huzurunda akortlu sazlar ile mevki alırlar ve kendi tabirlerince meydanın açılmasını beklerlerdi. Meydanda evvela muammayı tanzim eden şair sazını alır, meclisi açacağı şiirin nevi’ni gösteren nakaratını diğer şairlerin iştirakiyle çalar ve güftesini okumaya başlayarak meydanı açar, son mısra ile hazır bulunan şairlerin en iktidarlısına (en usta olanına), meydanı idare etmek üzere riyâseti (başkanlığı) kabul etmesini rica edip çekilirdi. Meydana riyâset eden şair, diğer şairler arasında yapılacak münakaşa ve ta’rizleri (sözle dokundurmaları) idare eder, güzel şiirler okunur ve nihayet muammayı halledenler(çözenler), mükâfatlandırılarak meydana nihayet verilirdi.”(Şenel 2007: 36)

Bu şekilde âşıklar birbirlerini imtihan etmiş olmaktadırlar. Muammanın cevap verilme şekilleri de bazen farklı olmaktadır. “Âşıklar muammanın cevabını sazlı ve sözlü olarak söylüyorlar. Muamma sazlı ve sözlü olarak ikiye ayrılıyor. Sazlı muammaya ‘bağlamalı muamma’ adı veriliyor. Bağlamalı sazlı muamma makamlı ve ezgili olarak soruluyor ve cevaplanıyor. ‘Sözlü muamma’ ise şiir şeklinde cevaplandırılır. Köylerde ve kahvelerde asılan muammalarda âşıklara ipucu verilerek çözülmesi istenir.” (Artun 1996: 76)

Âşıklık geleneğinde âşıklık karşılaşmalarının önemli bölümlerinden biri de bağlama- muammadır. “Âşıkların birçok meraklı dinleyici önünde birbirine vezinli ve kafiyeli olarak sordukları sorulara “bağlama” adı verilir. Soruları cevaplandıramayan âşığa “bağlandı”, soruyu soran âşığa da ‘bağladı’ denir.”(Kartarı 1977: 41) Bir âşığın muammayı bilemeyip bağlanması o âşık için hiç de kolay bir şey sayılmamaktadır.

“Bağlama, çok kere muamma adıyla anılan bu tür deyişmelerde âşıkların biri diğerine soru sorar, ikinci âşık birinci âşığın açtığı ayağa bağlı olarak sorulan sorunun cevabını taşıyan bir dörtlük söyler. Dörtlük sayısı kısıtlı olmadığı gibi ikinci âşık birinci âşığın sorusuna cevap verdiği dörtlük içinde karşısındakine soru da yöneltebilir. Birinci âşığın soruları bitip hepsi doğru olarak cevaplanmışsa o zaman ikinci âşık yeni bir ayak açarak kendisini sorguya çekmiş olan âşığı imtihan eder.”(Günay 1993: 54) Âşıklık geleneğinde karşılaşma bölümleri vardır. Burada farklı şekillerde deyişmeler olur. Bunlardan bir tanesi de bağlama-muamma bölümüdür.

“Bağlama âşık edebiyatında muamma karşılığı olarak kullanılan bir terim. İki türlü bağlama deyişi vardır. İlki en az üç hane (bent) tutan ve daha çok bir nesneyi anlatmak için söylenir. Bu bağlamalar eskiden köy odasına veya kahvehanelerde askıya konur ve açılması veya açmacası istenirdi. Bu şekildeki “askı bağlaması”na belli bir ödül konulması gelenektir. Âşık edebiyatındaki ikinci bağlama deyişi ise iki ayrı âşığın veya âşık bölüğünün karşılaşmaları esnasında birbirlerine söyledikleri “bağlama-açma” biçimindedir. Yabancı, misafir veya yaşlı âşık bağlamasını söyler, diğer taraf ise buna ‘yeğden(yekten)’,yani hemen, anında irtical olarak açmayla karşılık verir. Bu bağlamaya deyişmeli bağlama da denir. Deyişmeli bağlamaların daha önce söylenmemiş veya hazır bir bağlama söylemek, söyleyenin ‘darağacının dar’ olduğu anlamına gelir.” (Albayrak 2004: 63-64) Bağlama- muammalarda önemli olan herkesin bilmediği, daha önce söylenmemiş bir şeyler söyleyebilmektir.

“Her ne şekilde olursa olsun “badeli” iki usta âşık karşılaşınca töreye göre önce sazlarına düzen verip birer “divan” ile meclisi açarlar. Bundan sonra “tekellüm”, bulmaca (muamma), takılmaca ve taşlama- yerme gibi fasıllar yapılır. Karşılaşma, yenme- yenişme (mat etme-bağlama) yollu yapılmışsa hasmını bağlayan âşık, faslı ya bir “semaî” taşlama ya da bir destan ile bağlar.” (Özder 1965: 20)

Bu muammalarda daha çok birbirin sınaama birbirini imtihan etme olduğu gör÷lmektedir. Doğu Anadolu'da da âşık fasıllarında bağlama-muamma geleneğinin olduğu da bilinmektedir. “Çevremizde yaşayan saz şairliğı geleneğine göre, karşılaşan şairlerden birisi, karşısındaki şairin söylediğı bağlamaları açamazsa (soruları çözemese) elindeki sazını toplumun huzurunda hasmına teslim etmek durumunda kalır ki bu durum, bağlanan şair için imtihanı kaybetmek olur, buna karşılık soruyu sorup cevap alamayan şair, kendi sorusunun cevabını huzurda açıklar. Hasmin sazını alan bu şair çevrede daha çok itibar sahibi olur.” (Kartarı 1977: 41)

Sorulan muammayı çözmek büyük bir maharet istemektedir. Bağlama-muamma bir nevi âşıkların birbirine karşı yaptığı güç gösterisi gibidir. “Soru-cevap şeklinde diyaloga dayanan bu bölüm çok kere muamma adıyla da anıldığı için âşık tarzı şiir geleneğinde yer alan askı- muamma ile karıştırılmaktadır. Askı şeklindeki muammalar daha çok anonim bilmece karakterindedir. Soruların cevapları canlı ve cansız cisimlerdir. Bağlama grubuna giren muammalar ise iki âşığın birbirinin, bilgisini ve sanattaki hünerini yoklama esasına dayanmaktadır. Klâsik edebiyatta da örnekleri bulunan ‘ol nedir kim’ ibaresine benzer ibarelerle başlayan lugazlarla âşık tarzı şiirdeki ‘ol nedir ki’ ibarelerinin kullanıldığı muammalar arasındaki münasebet ayrı bir araştırma gerekmektedir.” (Günay 1993: 54) Erzurum, âşıklık geleneğini en güzel şekilde yaşamış önemli merkezlerden birisidir. Erzurum'da da kahvehanelerde âşıklar karşılaşır. Bu bölümde de birbirlerine muamma şeklinde soru sorarlar.

“Karşılaşmalarda sorulan soruya doğru cevap verebilme yeteneğinin ölçülmesi söz konusudur. Âşık rakibini bağlayabilmek için cevabını bilmeyeceğini tahmin ettiği sorular sorar. Doğru cevap alamaması halinde onu mat etmiş olur. Bu türde verilen şiir örnekleri, âşık edebiyatı sanat yönünden en zayıf olanlarıdır. Âşık bütün gücünü sorunun doğru cevabını bulmaya ve söylemeye harcamaktadır. Bu sebeple doğru cevap verebilmek için bazen ölçü, kafiye asli unsurlardan taviz verilir. Soru-cevap şeklinde sürdür÷len ve ‘bağlama’ biçiminde adlandırılması uygun olan bu tür karşılaşmalarda dünyanın kuruluşu, ahiret hayatı, peygamberler tarihi ve çeşitli efsanevî varlıkların mahiyeti ile ilgili sorular sorulur.” (Düzgün 2005:219)

Bu yüzden âşıkların bu türden muammalara cevap verebilmeleri için dinî ve tasavvufî bilgileri çok iyi bilmeleri, Peygamberlerin hayatını ve mucizelerini çok iyi öğrenmeleri gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.MUAMMA VE LUGAZIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

2.1.Muamma ve Şiir

Muammanın tür olarak şiir olup olmadığı tartışma konusudur. Şiir içerisinde ayrı bir tür olarak alınmaması gerektiğini söylerken muammanın tamamına yakınının manzum olarak söylendiği belirtilmektedir.

“Tariflerden muammanın mevzun söz olması gerektiği anlaşılmaktadır. Nesirde de bir ismin gizli bir şekilde ifadesi mümkün olmakla birlikte yaygın değildir. Lamî Çelebi Risale-i Mirâtu’l Esmâ’da muammanın mensur olabileceğini de yazar ve örnek verir. Bununla birlikte bu örnek nesirde de muamma ortaya koymanın imkân dâhilinde olduğunu göstermekte olup muammanın manzum olduğu hükmünü değiştirmemektedir.” (Saraç 1997: 298)

Ancak türün ilk örneklerinden itibaren muammanın bir oyun, bir bilmece olarak kabul edilmesi ve üstelik nazım ve nesir ayırt edilmeksizin her iki anlatım biçimiyle de yazılabilmesi de gösteriyor ki, muamma tür olarak şiir sayılmamaktadır. Bu konuda en önemli dayanağımız, Ali Şîr Nevâyî’nin Mecâlisün Nefâyis adlı eseridir. Nevâyî, bu eserin muhtelif yerlerinde, muammayı şiirden ayrı tutarak zikretmektedir.(Bilkan 2000: 52) Burada muammanın daha çok nesir olduğu hususu üzerinde durulmaktadır.

“Şekil bakımından muammalar, umumiyetle beyit halindedirler. Lugazlarda olduğu kadar hacimde pek uzunluk ve farklılık göstermezler. Kıt’a dışında mesnevi tipinde kafiyeli musarra beyittirler veya tamamen kafiyesiz müfretler halinde olabilirler.”(Çelebioğlu, vd. 1995: 35)

“Çok az da olsa gazel ve kıt’a nazım şekli yazılmış muammalar da vardır. Muammanın manzum olabileceği yolundaki görüşlerin aksine, mensur muammalar da yazılmıştır. Hüseyin Muammayî, Muamma Risalesi’nde, nesirle de yazılabileceğini belirtmektedir.”(Bilkan 2000: 58) “Genelde muammaların nazım şeklinde yazıldığı görülmektedir. Nesir halinde yazılan muammalar da vardır; ama daha çok manzum olanların ön plana çıktığı bilinmektedir. Muammalarda sorulan isim şiirin başlığı olarak yazılır. Böylece okuyucuya önemli bir ipucu verilmiş olur. Bu isim genellikle ‘Be-ism-i...’ veya ‘Be-mâm-ı...’ (...’nin adına) ibaresiyle yazılır.” (Bilkan 2000: 60) Divan edebiyatında hem manzum hem de nesir şeklinde görülen muammalar âşık edebiyatında manzum şekilde yer almaktadır.

“Âşık edebiyatında muammalar şiir şeklinde düzenlenmektedir. Türk halk şiirinde bilmece-bulmaca-tapmaca olarak bildiğimiz şiirler âşık tarzı şiirlerde lugaz ve muamma olmuşlardır. Bazı halk şairleri bir beyit olarak bazıları bir dördlük olarak, bazıları da birden fazla dördlükte, hatta bir şiir bütününde muamma tertip etmiştir. Şiirin içerisine gizlenen bir mefhumun verilen ipuçları ile bilinmesini isteyen şiirler olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkü haline getirilmiş olanlarına da rastlanmıştır.”(Özsoy 2005: 283)

“Divan edebiyatına özgü bir tür olan muamma, âşıklar tarafından da taklit edilmiştir. Âşıklık geleneğinde bu muammalar özellikle kahvelerde yapılan fasıllarda söylenmiştir. Fasıla başlayan âşıklar önce koşma, semaî ve destan söylerler. Daha sonra sıra muammaya gelir, muammayı düzenleyen kişi giriş olarak bir gazel söyledikten sonra nazımla, sorduğu muammayı çözmek isteyenlerin olup olmadığını öğrenmeye çalışır.”(Artun 2005: 88)

Âşık edebiyatında da muamma şiir olarak sorulmakta ve yine cevabı şiir olarak istenmektedir. Âşık tarzı Türk şiirinde muammalarda genellikle hece ölçüsü tercih edilmektedir. Bunun yanı sıra aruzlu şekillerinin de söylendiği bilinmektedir.

2.2.Muammanın Özellikleri

Muammaların nazım birimi ve nazım şekli hakkında çok farklı görüşler bulunmamaktadır. “Genellikle muamma bir beyitle yazılır ve gizlenen isim daha çok ikinci mısradaki bulunur. Bir beyitte çoğunlukla bir isim gizlenmekle birlikte birden fazla kelimenin gizlendiği de görülmüştür. Ayrıca muamma tek bir kelimedede olabileceği gibi birden fazla kelimedede uygulanarak tek bir isim de elde edilebilir. Birden fazla beyitle, kıta ve rubâî şekliyle yazılan muammalar da vardır. Muamma yazmak veya çözmek için Arapça ve Farsça bilmenin yanı sıra ebced hesabı, İslâm kültürü, çeşitli inançlar, dil bilgisi, klasik edebiyat alanında da bilgi sahibi olmak gerekir.”(Saraç 2005: 322)

“Muamma, çözümü itibariyle ya doğrudan bir isme delalet eder veya muammada verilen ipuçlarıyla ortaya çıkarılan harfler bir araya getirilmek suretiyle bir isim ortaya çıkarılır. Bir beyitte tek bir isim bulunabileceği gibi, birden fazla isim de yer alabilir. Muammada gizlenen isim genellikle ikinci mısradaki bulunur.” (Bilkan 2000: 52) Divan şiirinde görülen muammalarda daha çok bir isme yönelik sorular bulunmaktadır.

“Muammayı tertip ve çözmek için çeşitli usuller vardır. Bu usullerle adı meydana getiren harfler toplanır, ad bulunur ve muamma çözülmüş olur. Muammanın çözülmesi oldukça zordur. Bundan ötürü şairler muammalarının başlarına hangi mânâyâ geldiklerini, adını kaybederlerdi. Muammaların çözülmesinde verilecek cevapların ehemmiyeti vardır. Bu cevapların mânâlı ve konu ile ilgili olmaları şarttır. Muammaların bazıları Arap harfleri üzerine kurulmuş olup, eski harfleri bilmeyenler tarafından anlaşılabilir.” (Elçin 1986: 618) Muamma çözenin çeşitli yolları bulunmaktadır.

“Muammanın ne şekilde düzenleneceği ve çözüleceği "amel" adı verilen dört usulle bilinir. Gizlenen ismin harflerini veren usule "amel-i tahsîlî", gizlenen isme delâlet etmek üzere bulunan harf ve hecelerin nasıl yan yana getirileceğiyle bunların kaldırılması veya yer değiştirmesini gösteren usule "amel-i tekmîlî", muammanın hallini kolaylaştıracak usule "amel-i teshili", gizlenen isme hareke, sükûn, şedde verme yollarına da "amel-i tezyîlî" denir. Muammada kelime ve cümlelerin gösterdiği anlamlarla bunlardan asıl kastedilenler arasındaki ilgi bilinen mecaz ve benzerlik ilgilerinden farklıdır. Bu sebeple muamma ancak başka vasıta ve bilgilerle çözümlenip anlaşılabilir. Bu durum zihnin gizlenen mânaya intikalini zorlaştırır. Bu açıdan muammanın fesahate aykırı bir ifade tarzı olduğu söylenebilir.”(Saraç 2005: 322)

“Muamma çözme işine muamma hall etme denir. Muamma sanatında muamma-gûy yani muamma söyleyen kadar, muamma-güşâ, yani muamma çözme işi de önem taşımaktadır. Muamma yazmak kadar, yazılan muammayı çözebilmek de maharet, birikim ve zekâ isteyen bir hususiyettir.” (Bilkan 2000: 65) Muamma sorulurken muammanın muhakkak bir cevabının olmasına dikkat etmek gerekmektedir.

“Muammanın çözüme elverişli olması önemlidir. Aksi takdirde çözülemeyen muammalar başarılı sayılmazlar.”(Bilkan 2000: 65) “Divan şiirinde muamma çözümünde bu dört yol da kullanılmıştır. Bunlardan en zor olanlarından bir tanesi de ebced hesabı olanıdır. Bu çözüm yolu âşık tarzı Türk şiirinde de âşıklar tarafından az da olsa kullanılmıştır. Hisab-ı cümel ebced hesabıdır.”(Tarlan 1936: 16)

“Ebced Arap alfabesindeki harflerin sekiz anlamsız kelime şeklinde bir arada okunmasında ortaya çıkan ilk kelimedir. Bu sekiz anlamsız kelime, alfabenin ezberlenmesini de kolaylaştırmaktadır.” (Bilkan 2000: 79)

“Ebced ve sözcüklerinin, yani her harf bir rakama tekabül eder. Bundan istifade edilerek çeşitli işlemler vücuda getirilir. İşte bu işleme “Ebced Hesabı veya Hisab-ı Cümel” denir.”(Yakıt 2010: 38) Bu özellikler divan edebiyatında yer alan muammanın çözümünde gerekli olanları içermektedir. Âşık tarzı Türk şiirinde ise buna benzer özellikler bulunmakla birlikte daha farklı bir şekilde çözüm yolunun geliştiği söylenebilir.

“Halk edebiyatında ise muamma, daha çok semaî kahvelerinde icra edilen bir gelenekle karşımıza çıkar. Halk şairlerine muamma ve lugaz merakı klasik şairlerden geçmiştir. Âşığın biri yahut bu geleneği iyi bilen birisi tarafından hazırlanan bir manzum muamma kahvede bir yere asılır ve oraya gelen âşıklar yine manzum olarak bunu çözmeye çalışır.” (Kaya 2007: 541) Bu asılan muammaları indirmek ya da çözmek için çeşitli usullere başvururlar.

Günümüzün önemli âşıklarından Âşık Mürsel Sinan muamma çözümü için şunları söylemektedir.

“Âşıklar muammaları; sezgi, sezinleme yoluyla çözmeye çalışırlar. Asılan muammalarda ipuçları vardır. Bu ipuçlarından hareket edilerek çözüme ulaşılmaya çalışılır. Karşılıklı muamma sorulduğunda da muammadaki kelimelerin gidiş sırasına göre harflerin saklı olup olmadığına bakılır. O dizelerde zaten dolaşıklık, anlam kapalılığı olur. Bu da sezinleme yoluyla bulunur. Muammaların hangi konularda sorulduğu da önemlidir. Dinî bir konu mu sorulmuş diye düşünülür. Örneğin Peygamberlerin hayatından mucizevî bir kesit mi soruldu diye sorgulanır. Millî konularda mı, yoksa tabiat olaylarından mı ya da güncel birtakım olaylardan mı sorulduğu da önemlidir. Örneğin; Dede Korkut, âşıklar için önemli olan kopuz veya saz, ünlü bir destanımız, deprem, hayvanlar âlemi ya da Ahmet Yesevî gibi önemli bir şahsiyet muammaların içinde gizlenmiş olabilir. Bunlara dikkat edilerek muamma çözülmeye, cevaplandırılmaya çalışılır.”(Uğursu 2011)

Burada âşıkların muamma çözümünde nasıl bir yol izledikleri görülmektedir.

2.3.Muamma Türleri

2.3.1. Muamma – Lugaz İlişkisi

“Lugazlar, umumiyetle manzumdurlar. Aruzun çeşitli kalıplarıyla yazılmışlarsa da fâilâtün fâilâtün fâilün vezniyle nispeten daha ziyade karşılaşıyoruz. Gazel veya kıt’a tipi kafiyelenişler de az olmamakla beraber ekseriya mesnevî şekil tercih edilmiştir.” (Çelebioğlu 1978: 43)

“Türkçe lugazlar bazı halk bilmecelerindeki tekerlemeleri andıran, ‘Bunu arif olan bilir; erbâb-ı kemâl anlar; her ne kim dilerse olur, ona feyiz kapısı açılır; isteyen bunu bulur, endişeden kurtulur; hünerin var ise fende feth kıl bu lugazım sen de’ gibi cümlelerle sona erer. Neylî’nin, cevabı da lugaz olan bir mesnevisi bu türü tanıtmaya bakımından dikkat çekici bir örnektir: ‘Ol nedir kim bir hisâr-ı ma’nevî/ Ekser ebyâtı içinde mesnevî// Fethine erbâb-ı tab’ eder gulû/ Ortaya alırlar onu sû-be-sû/ Hâsılı bir sırr-ı mübhemdir garaz/ Oldu gâhî cevher ü gâhî araz// Söylesem de ben onu sana nedir/ Yine sorarsın onu bana nedir// Oldu rehber kendisine bu lugaz/ Görünen köye kılavuz istemez.’ Lugazlar metnindeki bilgiler, ipuçları, işaret ve imâlar değerlendirilerek sezgi veya istihraç suretiyle çözülebildiğinden çok defa muammaya göre daha uzun ve ayrıntılı manzumeler halinde düzenlenir. Bilinmesi istenen şeyin sıfat ve alâmetlerini ustalıklı bir biçimde ancak müphem bir tarzda söylemek gerekir. Meselâ, ‘Ol nedir ki yok durur cisminde can / Karnı içi dopdolu yılan çiyân/ Dili yoktur yetmiş iki dil bilir/ Başını kesiceğiz söyler ayan’ kıtası kamış kalem için söylenmiş bir lugazdır. Türk edebiyatında lugazlara ‘lugaz-gûne’ denilen ve kıta, rubâî, bir veya birkaç beyit şeklinde kaleme alınan manzumeleri de dâhil etmek gerekir.”(Uzun 2003: 223) Muamma ile lugaz arasında birçok yönden farklı özellikler bulunmaktadır.

“Muamma ile lugaz arasında şekil ve muhtevada olduğu gibi, çözüm yolarında da farklıklar vardır. Muammalarda Cenab-ı Hakk’ın isimlerinden biri veya insan ismi esas alınırken lugazlar hemen her şey hakkında düzenlenir. Bunu şöyle de ifade etmek mümkündür: Muammada bir şeyin (daha ziyade şahsın) ismi, lugazda ise zâtı, o şeyin kendisi kastedilir. Lugazların muammadan en önemli farkı, lugazların çözümünü kolaylaştıracak ipuçlarının anlatımında yer almasıdır. Lugazlar genellikle ‘nedür ol’ veya ‘ol nedür’ gibi ifadelerle başlarlar. Lugaz, bir bakıma bir cismin çeşitli benzetmelerle tarifidir. Muammalarda sorulan isim şiirin başında yer aldığı halde, lugazlarda bu isim veya nesne gizli tutulur. Muammaların hemen hemen hepsi manzum olarak yazılmışlardır. Edebiyatımızda pek az mensur muamma mevcuttur. Ancak lugazlar mensur olarak da yazılmıştır.”(Bilkan 2000: 53-54) Divan şiirinde muammalar genellikle manzum şekilde yazılmaktadır. Ancak lugazların mensur halinde düzenlendiği de görülmektedir.

“Üslup bakımından hemen hepsinde: “Nedir ol kim?” veya “Ol nedir kim? Bir acayip nesne gördüm” başlangıcı müşterektir. Sonlarda ise bazı halk bilmecelerindeki “Ya bunu bilirsin, ya bu gece ölürsün” veya “Bunu bilmeyen eşek” sözlerin yerine: “Bunu arif olan bilir, kemâl erbabı anlar, ona feyz kapısı açılır” şeklindeki ifadelerle karşılaşmak mümkündür. Lugazlarda umumiyetle şairin mahlası geçmezse de bilhassa uzun parçaların sonunda mahlasın zikredildiğini görüyoruz.”(Çelebioğlu 1978: 44) Lugazlarla muammalar özellikleri bakımından birçok yönden ayrılrsa da bazı yönlerden de benzerlik göstermektedir. “Lugazlarda da muammalarda olan çözüm yolları kullanılmaktadır. Lugazlarda bazen ebced hesabının yardımına başvurulabilir. Bu durumda harflerin rakamsal karşılıklarıyla aritmetik işlemleri yapılarak sonuca ulaşılır. Lugazın sonucu daha çok eşya ve somut nesnelere aittir. Ancak eğlendirici ve oyalayıcı lugazlar yanında, dinî ve fikhî konulara ait didaktik lugazlar da meydana getirilmiştir.”(Pala 2008: 291)

2.3.2. Lugaz Yollu Muamma

Lugaz ve muamma bir şeyi dolaylı yoldan söyleme açısından benzerlikler gösterse de birçok yönden ayrılmaktadır. “Maksudun ima ve ihfâ yoluyla (ta’miye) ifadesi noktasında muamma ile lugaz birleşmekle beraber aralarında birtakım farklılıklar vardır. Muammada bir şeyin şahsın ismi lufazda ise zâtı kastedilir. Ayrıca lugaz sual şeklinde olmasıyla da muammadan farklıdır.”(Saraç 1997: 298) Özellikle divan şiirinde muammalarda gizli bir şey saklıdır. Ancak lugazlar direk soru sormak suretiyle hazırlanmaktadır. Edebiyatımızda muammanın ve lugazın bir araya getirilmesiyle düzenlenen şiirler de bulunmaktadır.

“Muamma ile lugazın birleştirilmesiyle oluşturulan muammalara muamma ber-tarîk-i lugaz denir. Bu tür muammalar, lugazlarda olduğu gibi gizlenen ismin hususiyetlerini ifade içerisinde ipucu olarak taşımaktadırlar. Bu bakımdan tıpkı Lugazlarda olduğu gibi, muamma ber-tarîk-i lugazların bir kısmında da ‘ol ne, ol nedür, nedür ol’ gibi ifadeler yer alır.”(Bilkan 2000: 56)

Muamma ile lugazın birleştirildiği manzumelere de rastlanır. “Meselâ Nâbî'nin kendi adı için yazmış olduğu, ‘Bende yok sabr u sükûn sende vefadan zerre / İki yokdan ne çıkar fikr edelim bir kere/’ beyti gizli de olsa bir soru bulundurduğu için lugaza, bir varlığın kendisi değil de adı kastedildiği için muammaya yakındır. Bu tarz beyitlere ‘muamma ber-ta-rîk-ı lugaz’ ismi verilir. Ayrıca tarih düşürmede harflerin ebced karşılığı hadisenin yılı için eksik veya fazla gelince ilâve ve çıkarma yapılmasının yanında muammada görülen diğer usullerin uygulandığı ta'miyeli örnekler de vardır. Zekâ ve maharet gerektiren muammalar teşbih ve mecaz unsurları açısından zengin malzeme taşıdığı için sanat bakımından ihmal edilemeyecek değerlere sahiptir. Bu sebeple divanların sonunda bu tür manzumelere ‘muammeyât’ başlığı altında yer verilmiş, beğenilenleri mecmualar şeklinde derlenerek bir telif türü oluşturulmuştur.” (Saraç 2005: 323)

“Divan şiirinde gazel ve kasidelerde, muamma benzeri söyleyişlere çok fazla rastlanmaktadır. Şairlerin söz oyunlarına olan temayülleri, muammavari şiirlerin anlaşılabilmesi için, çoğu kez muamma çözüm metotlarından istifade edilmesi kaçınılmaz olmaktadır.”(Bilkan 2000: 57) Divan şairlerinin muamma türüne çok ehemmiyet verdikleri ve muammaların çözüm yollarından yararlandıkları bilinmektedir. Lugazları düzenleyenlerin kim oldukları genellikle bellidir. Ancak daha sonra lugazları kimin yazdığı unutulabilmektedir. Bunun yanında lugazlar, halk edebiyatında çok önemli bir yeri olan bilmecelerden de istifade etmektedirler.

“Bazı lugazların anonimleşmesine karşılık, halk bilmecelerinin de lugaz şairlerine mevzu ve karakteristik hususiyetlerin tespitinde kaynaklık ettiğine şüphe yoktur.”(Çelebioğlu, vd. 1995: 20) Âşıklık geleneğinde lugaz ve muamma, divan şiirindeki seyrinden farklılıklar göstermektedir. “Âşık tarzı Türk şiirinde muamma ve lugaz farklı şekillerde gelişme göstermiştir. Saz şairleri, muamma ve lugazları muamma terimi ile karşılamıştır. Şunu da söylemeliyiz ki, gerek lugaz gerek muammalar içinde, ferdin damgası silinerek halkın malı olmuş pek çok örnek vardır.”(Kaya 2007: 453) Bazı muammaların ve lugazların zamanla anonim şekline büründüğü de görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.ÂŞIK EDEBİYATINDA YÜZYILLARA GÖRE MUAMMA YAZAN ŞAİRLER VE MUAMMA ÖRNEKLERİ

3.1. Yüzyıllara Göre Muamma Yazan Şairler

XVII. Yüzyıl

Âşık Ömer, Âşık Teslim Abdal, Âşık Üsküdarî, Ercişli Emrah, Gevheri

XVIII. Yüzyıl

Âşık Kusûrî

XIX. Yüzyıl

Âşık Elesker, Âşık Karamanlı Kenzi, Âşık Şem'i, Âşık Surûrî, Âşık Konyalı Yesâri, Âşık Merdani, Borlu Kemalî Baba, Çıldırılı Âşık Şenlik, Erzurumlu Emrah, Hüznüye Baba, Seyranî, Sümmanî, Zil İzzet.

XX. Yüzyıl

Âşık Ahmed, Âşık Ali İzzet Özkan, Âşık İmamoğlu, Âşık AhmetPoyrazoğlu, Çukurovalı Âşık Feymanî, Fezmi, Âşık Bilal Ceylan, Âşık Bulduk, Âşık Canani, Âşık Devaî, Âşık Derdiyâr, , Âşık Eseri, Âşık Elesker, Âşık Feryadi, Çorumlu Hasan Elfazî, Âşık Ensar, Âşık İrfan Kurak, Âşık Divanî, Âşık Cemal Hoca, Erbâbî, Firkati, Âşık Garanî, Âşık Garip, Âşık Garip Mustafa, Âşık Hasta Hasan, Âşık İhsan Yavuzer, Âşık Kaptani, Âşık Karşılı Bilal Ersarı, Posoflu Âşık Müdamî, Âşık

Maksut Koca, Âşık Mahmut, Âşık Meydanî, Âşık Mahmut Karataş, Âşık Mizanî, Âşık Murat Boydaş, Âşık Nuri Şahinoğlu, Âşık Orhan Üstündağ, Öksüz Ozan, Erdem Can, İlhami Demir, Âşık Huzuri, Âşık Rahim Sağlam, Yaşar Reyhanî, Erzurumlu Âşık Ruhanî, Nusret Toruni, Fuat Çerkezoğlu, Kararî, Âşık Mustafa Aydın, Mevlüt İhsani, Âşık Mürsel Sinan, Kul Gazi, Merâmî, Divanî, Gamgüder, Kul Gazi, Erol Gazi, Mahirî, Âşık Müdami, Muhibbî, Âşık Murat Çobanoğlu, Âşık Hasreti, Âşık Selahattin Kozanoğlu, Âşık Günay Yıldız, Âşık Şeref Taşlıova, Âşık Abdülvahap Kocaman, Konyalı Âşık Adnan Kocaman, Püryanî, Âşık Sefil Selimi, Âşık Hüseyin Sümmanoğlu, Âşık Sadi Değer, Âşık Ümmanî Can, Âşık Zülfikar Divanî, Âşık Musa Merdanoğlu, Âşık Turabî, Adapazarlı Âşık Paşa Yanguni, Âşık Yaralı, Âşık Özlemi, Âşık İsmail Azerî, Konyalı Âşık Diyarî, Âşık Mahcubî, Yağız Ozan, Âşık Tanrıkulu, Şahbazoğlu, Âşık Zülâlî.

3.2. Yüzyıllara Göre Bağlama - Muamma (Atışmalı Muamma) Söyleyen Şairler

XIX. Yüzyıl

Âşık Şenlik- Âşık Abbas, Âşık Şenlik – Âşık Kasım, Âşık Şenlik- Âşık İzani, Âşık Şenlik- Âşık Sümmanî, Âşık Şenlik – Şikeste Peri, Âşık Elesker-Hasta Kasım.

XX. Yüzyıl

Âşık Yedullah- Âşık Şehnazi, Âşık Mirze- Âşık Esed, Âşık Hasta Kasım- Legzi Ahmed, Âşık Firkati-Âşık Reyhanî, Püryanî-Reyhanî, Cemal Hoca- Âşık Reyhanî, Âşık Garanî- Âşık Hasta Hasan, Erbâbî- Mahirî, Elfazî- Muhibbî, Kararî- Zülâlî, Zülâlî- Püryanî, Zülâlî-Müdamî, Âşık Müdamî- Âşık Ümmanî Saraç, Sadi- Müdami, Canani- Müdami, Muzaffer Utar-Püryanî, Ruhani-Püryani, Sefil Gülhani- Âşık İsmet, Huzuri-Efkâri, Âşık Reyhanî- Âşık Çobanoğlu, Feymani-Püryanî, Cemal Hoca- Âşık Reyhanî, Ruhani- Deryami, İsmetî-Püryanî, Ruhani- İhsani, , Kemâlî- Huzurî, Feymani-İmami, Feymani-Kul Mustafa, Âşık Feymani-Âşık Selmani, Âşık

Garip- Âşık Fidani, Âşık İmami-Âşık Hacı Karakılçık, Âşık Feymani,-Âşık Selmanî,
Feymani-Halil Karabulut, İsmailoğlu- Feymani.

3.3. Muamma Örnekleri

“Dağlardır meskenim sahrâyı gözler gözlerim
Gör ne Mecnûn’um reh-i Leylâ’yı gözler gözlerim
Dilrübâlar çok dahi âlemde makbûlüm değil
Ol güzeller şâhı bî-hemtâyı gözler gözlerim

Ahdine ikrârına durmayıcı ol bî-vefâ
Vaslın ikrar eylemişti kılmadı ahde vefa
Bilmezem yâ Rab kaçan yüz gösterir ol mehlika
Haftalar geçti görünmez ayı gözler gözlerim

Sâdikâne âşık isen kibri gönülden gider
Dilde tâ kim kalmaya gerd-i küduretten eser
Bir kelâmı mürde-i sad sâleyi ihyâ eder
Lebleri mu’ciz dem-i Îsâ’yı gözler gözlerim

Bu fenâ bezminde bir dem iktidâr etmez gönü
Büsbütün dünyayı versen ihtiyâr etmez gönül
Rûz ü şeb durmaz yeter bir dem karâr etmez gönül
Âsitân-ı Hazret-i Monla’yı gözler gözlerim

Etme ey Âşık Ömer sevdâyı dildâra heves
 Koymadı bir dem elimden dâmenin feryâd res
 İsm ü resmi dilberin gîtmez dilimden bir nefes
 Mîm ü sâd u tâ vü yâ' yı gözler gözlerim (Âşık Ömer) (Ergun 1936: 237-
 238)

Cevabı: Mustafa

“Yâ Hudâ sakla hatâdan bir canâna mâlikim
 Sâhib-i lûtf u kerem şâh-ı cihâna mâlikim
 Lebleri yâkut-i ahmer kendi gevher kâmidir
 Kameti serv-i semen ince miyâna mâlikim

Mâh yüzüne dağdır kâkülünü sümbül gibi
 Bağ-ı cennet içre bitmiş yanağı bir gül gibi
 Nice feryâd etmeyeyim andelib bülbül gibi
 Henüz açılmış dahi bir gülistâna mâlikim

Ben nice vasf eyleyim kim şöyle bir hûrî sıfat
 Hiç nedir bilmez cefâyı gör ne denlu pâk zât
 Hüsnünü görünce hayrân oldu anın kâinat
 Hublar içre kadri bâlâ âlişâna mâlikim

Doksan iki dedim ismin belki hûy u hây olur
 Korkarım ki keşfedince halk içinde şây olur
 Bir kelâmın dinleyenin aklı birden zây olur
 Der ki Ömer böyle bir şîrin zebâna mâlikim” Âşık Ömer (Ergun 1936: 231-
 232)

Cevabı: Ebced hesabına göre doksan iki sayısı Peygamberimizin adı Muhammed ismine karşılık gelmektedir.

BALINDA NE VAR

“Dünya bir ağaçtır, kökü yukarı
 Yaprakları yeşil, dalında ne var
 Gâhî oğlan olur, gâhî pir koca
 Kaç yıl geçti ama halinde ne var?

Hükmüne fermandır, hatmin okuyor
 Bir çiçektir, bin bir türlü kokuyor
 Karlı karlı dağlar ile akıyor
 Akam kuru dere selinde ne var?

Zira kulun için yarattın onu
 Sahi, gerçek ise fehm eyle bunu
 Peteği de durur, arısı hani
 Gel anla, kudretin balında ne var?

Sırr-imiş eşiği, nurdur kapısı
 Orda ulu mümin kulun hepsi
 Kudrettendir duvarın yapısı
 Cennet-i A'lânın suyunda ne var?

Tevhid kırlardı kadir gecesi
 İşte budur dört kitabın hecesi
 Sorun kimdir âşıkların hocası
 Okur Teslim Abdal dilinde ne var?” (Teslim Abdal) (Özmen 2002: 191)

Cevabı: Bu muammanın cevabı bulunmamaktadır.

“Dur a derviş, dur a haber sorayım
 Tarîkat ne, erkân nedir, yol nedir
 Âşık isen gel haber ver göreyim
 Bülbül nedir, gülşen nedir, gül nedir

Bâd estikçe cûşa gelir bulanur
 Ayağı yok Kaf’tan Kaf’a dolanur
 Aslı yerdir birbirine ulanır
 Deryâ nedir, ırmak nedir, göl nedir

Yılda bir kez cûşa gelüp akarlar
 Darplarıyla ince yarlar yıkarlar
 Leylü nehar Hak yüzüne baka
 Fırat, Seyhan, Ceyhan nedir, Nil nedir

Gedâ olan mâl-ü mülkte tâlipdür
 Kul olan özünü gama salıpdür
 Üçü dahi birbirine gali
 Gedâ nedir, sultan nedir, kul nedir

Üsküdârî daim Hakk’a şükr eyle
 Leylü nehar tevhid eyle, zikr eyle
 Ârif isen bu suâli fikr eyle
 Veçhin nedir, ya sağ nedir, sol nedir” (Üsküdârî) (Köprülü 2004: 160-161)
 Cevabı: Bu muammanın cevabı verilmemiştir.

“Avcı idim gezer idim sahrada
 Göründü gözüme üçtür ne idi
 Ol kim idi torun attı deryaya
 Çıkardı kenara üçtür ne idi

Avcı idim gezer idim bu dağı
 Çek sineme bu düğümü duvağı
 Üç yüz altmış altı dalın budağı
 On iki bend üzre üçtür ne idi

Dertli Emrah leblerinden nuşarak
 Pir elinden bade içtim taşarak
 Hasan çıktı haykırdı ki koşarak
 Ali’yi götüren üçtür ne idi.” (Ercişli Emrah) (Kaya 2000:228)

Cevabı: Bu muammanın cevabı bağlama- muamma bölümünde verilecektir.
 Çünkü 1986 yılında Sivas’ta yapılan karşılaşmada bu muammayı Âşık Talip okumuş,
 Âşık Püryanî de bu muammaya cevap vermiştir.

“Kime feryad etsem bu gam elinden
 Akıdup yaşımı çaya benzetti
 Halk-ı âlem bir nâlem elinden
 Nağme-i âhımı nâya benzetti

Defter-i uşşakta gördüm ismini
 Kays’a teşbih etmiş ressam resmimi
 Râh-ı aşkta bâd-ı fenâ cismimi
 Pest eyleyüp hâki pâya benzetti

Yâre ayân oldu derûnum derdi
 İsmine dâl nakış sînemi gördü
 İki mim şeklinde düğümler urdu
 Şerha-i goncayı hâ'ya benzetti

Tîr-veş attılar ey gönül seni
 Aşk ile dolaştın Hind'i Yemen'i
 Kılâb-ı muhabbet bendidüp beni
 Kaddimi bir Mısrî yâya benzetti

Düş olup dildâre hâlim söyledim
 Gözyaşlarım döküp sual eyledim
 Gehverî'ye meylin var mıdır dedim
 İgmaz işâretin lâya benzetti” (Gevherî) (Elçin, 1984: 126-127)

Cevabı: Bu muammanın cevabı, üçüncü dörtlükte yer alan harflerde gizlidir.
 Cevap, Muhammed'dir.

“Bir bina gördüm acayip çevresi sahra gibi
 Kapusu bir baca yok hoş bir yapu dünya gibi
 İçi bir meşher müzeyyen Mısrı Câmiden beter
 İnce bir âdem oturur kimse yok yektâ gibi

İki eşik arasında bir direk vardır sagir
 Dibi yoğun ucu ince kısadur harba gibi
 Ne ağaç var yapusunda ne de daş var ne çamur
 Kapusu üstten aşağı görünür bâlâ gibi.

Ana girüb çıkmadık bir kimse yok dünyada hiç
 İftihar almaz içinde zulmet-i leylâ gibi
 Bir muallâkda asılmış ne yere var ne göğe
 Kudret ıssı böyle yapmış vasfı çok serrâ gibi

Kimse görmez perdelenmiş sırr-ı hikmettir aceb
 Ne büyükdür ne küçükdür evsât-ı ednâ gibi
 Bu mürakkas olmasaydı olmaz idi bu cihan
 Hep anın çündür kamu nâs cümlesi ihya gibi

Kim ki girse çıksa ana meskeni nâr-ı cahim
 Bazısı girip çıkarsa mekân-ı me'va gibi
 Bu muammayı bilenler mübtelâsıdır anın
 İftirakından görünür Kusûrî ednâ gibi.” (Kusûrî) (Bilgegil,1942: 84)
 Cevabı: Bu muammanın cevabı bulunmamaktadır.

“Bir acayip nesne gördüm her biri âbadedir
 Zirve sergerdan gerusu kafası bâlâdadur
 Başı birdir gözü yokdur pek kısadır kul
 Boyu uzun yok ayağı dili yektadedür
 Ağzı yokdur karnı yokdur yediğin zay eylemez
 Ne kadar versen yer amma nef'i yok âzâdedir
 Var iki boynuz başında çekmiş her etrafa sed
 Boynuzun her bir ucunda var müekkelzâdedür
 Her yanında bir kanadı var anın pervaz eder
 Serçe kadar uçmaz amma kuvveti ziyadedür
 Bel kemiği iki anın dört eyeğü dört kolu
 Bir damar karnında bağlı devri çok sezadedür
 Her kaçan kılsa taharrik ol müekkelzâdeler
 Ayağı yerden kesilmez san uçar havadedür
 Canı yokdur ruhu yokdur menzili ahestedir
 Uçsa derya üzre batar meskeni karadadur
 Ne yerdedür ne göktedir nere gitse izi var
 Kûh-ı ser üzre gezemez pertev-i sahradadür
 Kim bilürse ey Kusûrî bu muamma sırrını

Bu tarikat içre bir hoş ârif-i üstadedür.” (Kusûrî) (Bilgegil,1942: 85)

Cevabı: Bu muammanın cevabı bulunmamaktadır.

“O nedir ki gövdesi iki başı yok
 Sekiz ayak üzre durur bir unuk
 Bir kanadı var anın gâh gâh uçar
 Gıdası çok gelür ne yer ne içer
 Kuyruğu her cânibe pervaz eder
 Bir katı senk üzre çok olur
 Gice gündüz taşrada üryan durur
 Bu muammayı çözen irfandadır” (Kusûrî) (Bilgegil,1942: 85)

Cevabı: Bu muammanın cevabı bulunmamaktadır.

“Hey efendim evvel baştan,
 Kur’an m’indi, hece m’indi?
 İstersen âleme danış
 Gündüz m’indi gece m’indi?”

Melekler ol Hakkın hası
 İblis olmuş ana âsi
 Gökten ol kudret lokması
 Toka m’indi, aç m’indi

Melekler saf saf dizildi
 İblisin bağı ezildi
 Dört kitap nerde yazıldı?
 Yoksa gökten hoca m’indi?”

Sefil(Emrah) der ki vardır

Dünyada dört kitap vardır

Beytullahın üstü nurdur

Şam'a m'indi, Hacca m'indi? (Erzurumlu Emrah) (Güney vd. 1958: 55)

Cevabı: Erzurumlu Emrah'ın bu muammasını daha sonra yirminci yüzyıl âşıklarından Muzaffer Utar söylemiştir. Âşık Püryanî de cevap vermiştir.

SÜBHANDI

“Sübhün çağı bir hikmete tuş oldum,

Desem inanmazlar sırrı süphandı,

Yeddi kat kaladı daşsız kerpiçsiz,

O kalada bir ejdaha pünhandı.

Ne gadar bahıram yohdu gözleri,

İki boynuzu var behr-i şeşberi,

Ne el ayağı var ne bal ü peri,

Seyr eyleyir, ne gerdiş-i dövrandı

Ne zaman ki serin çihadır derden,

Yeddi gat galanı terbedir yerden,

Galdım aciz zelil heyran sergerdan,

Bilmedim çin idi ya istekandı,

Dindirrem dillenmir yohdu zebanı,

Ona tertib verib keremin kanı,

Özü dincdi hec incitmir insanı.

Hayıf ismi doğrulara düşmandı.

Seherden sehere edir seyranı.
 Götürür kalanı gezir her yanı,
 Aşığ Elesger'em bu muammanı,
 Herkes tapsa canım ona gurbandı.” (Âşık Elesker) (Sakaoğlu, vd. 1986: 72)
 Cevabı: Şeytan boncuğu diğér bir ismiyle salyangoz.

OLUR

“İki beden gördüm altmış başı var,
 Müttesildi onda gayrı sır olur,
 İki uruf gerdiş vurub dolanır,
 Gahdan iki olur, gahdan bir olur.

Birisi sultandı gezir taht üste,
 Biri gâh sağ olur gâh olur heste,
 Gocaldıgca olur teze növrete,
 Cavanlıgda goca olur, pir olur.

Yüzseksen kolu var oynar abınan
 Üçyüz kulağı var san hesabınan,
 Beş kelime danışır afitabınan,
 Kelmesinden göhver olur, dür olur.

Aşığ Elesger (bu) hesaba yetişdi,
 Onu cem eyleyen bir neçe kuşdu?
 Gâhdan bezirgândı, gâhdan dervişdi,
 Gâh padişah olur, gâh vezir olur.” (Âşık Elesker) (Sakaoğlu, vd. 1986: 72)
 Cevabı: Bu muammanın cevabı bulunmamaktadır.

DEYİLİR

Bugünleri bir hikmete tuş oldum,
 Adı sanı her âlemde deyilir,
 Şeriyet etini haram buyurub,
 Helal olan sümükleri yeyilir.

Müdam ayağından kesilmez abı,
 Abını kesenden heç olmaz tabı,
 Çoh eziz yaradıb kerem sahabı,
 Tohmağınan tepesine döyülür.

Elesger erz eyler arifler kana,
 Üç ayda, dört ayda o gelir cana,
 Letifdi horeyi karışır kana,
 Dermanı var cesedinde yayılır. (Âşık Elesker) (Sakaoğlu, vd. 1986: 72)
 Cevabı: Pirinç

AY NEDEN OLDU

“Yerin, göyün arşın kürşün, insanın,
 Kühü bünövresi ay neden oldu?
 Yeri, göyden, göyü yerden kim secdi
 Hikmetin deryası ay neden oldu?

Yeddi gat göy ne növünen guruldu?
 Neçe kandil, neçe sütun vuruldu?
 Sen kimsen, mem kimem kimden soruldu?
 Ustadlar ustadı ay neden oldu?

Neden loh yarandı, nedendi kalem?
 Neçe huruf o meclisde oldu cem?
 Âlem-i ervahda gurulan elem,
 Ayesi, şükkesi ay neden oldu?

Mansır'ın tohmağı İsrafil'in suru,
 Kebe'nin zezemi, Musa'nın turu,
 Nıktımın güyası, didemin nuru,
 Serimin sevdası ay neden oldu?
 Yazıg Elesger'em intizarım var,

Alimsense meni eyle haberdar,
 İlmi hardan tabdı cümle aşıglar?
 Şi'ri muamması ay neden oldu?" (Âşık Elesker) (Sakaoğlu, vd. 1986:57)
 Cevabı: Bu muammanın cevabı bulunmamaktadır.

DANIŞAG

"Hikmet meclisinde eyleşen âlim,
 Gel seninle yol erkândan danışag,
 Elest eleminden gali beladan,
 Nur-u Ehmed yaradandan danışag,

Kürsü loh-ü gelem neden yaradandı?
 Neçe min il gerdiş vurdu dolandı?
 Ne emr oldu gerar tabdı dayandı?
 Evvel ne hett yazdı ondan danışag,

Temusah balığın gederi nedi?
 Ne yeyir, ne içir, medarı nedi?
 Hegiget kapısının açarı nedi?
 Onu açıp bağlayandan danışag.

Eğer Hagg aşığısan “meydana gel” de,
 Ehl-i ruhsan sözlerinde “gözel” de,
 Farsiyet bilirsen şiir ü gazel de,
 Ereb hansan gel Gur’andan danışag.

Elesger gam çekme Hüda kerimdi,
 Yetmişiki yolun hansı gedimdi?
 Hazreti Musa’nın anası kimdi?
 Bir haber ver o dövrandan danışag.” (Âşık Elesker) (Sakaoğlu, vd. 1986: 58)
 Cevabı: Muammanın cevabı bulunmamaktadır.

DÜNYANI

“Bizden salam olsun arif olana,
 Hagg ne günde helg eyledi dünyanı?
 Yer ile göy ne sahatda behs etdi?
 Yer ne üste bende saldı asmanı?

Asman ne istedi bar-i hüda’dan,
 Hüda ne emr etdi arş-ı aladan,
 Kimdi geldi kim apardı haradan?
 Ne süretde gördü mescid-aksanı.

Ne-ab ile orda kaldı destamaz,
 Neçe ülket eda eyledi namaz,
 Neçe kimseneye oldu pişnamaz,
 Onlar bağıdi mi olubdu fani.

Tez veresen bu sözlerin isbatın,
 Nedendi binası ab-ı hayatın?
 Hardadı makamı melek-el motun,
 Ne tövr alır insandan canı.

Bu teze kalamdı olsun yegini,
 Ke'be gıblem, dinim Mehemmed dini,
 Atam Al Mehemmed'di Göyçe sakini,
 Adım Elesger'di yahşı bil, tanı.” (Âşık Elesker) (Sakaoğlu, vd. 1986: 58)
 Cevabı: :Muammanın cevabı bulunmamaktadır.

BİLESEN

“Tarikatla ma'rifete kulag ver,
 Şeriatda yol erkânı bilesen,
 Hegigette neden helg eyledi Hagg.
 Arşı, kürşü ol asmanı bilesen?

Şecereti-il yegin harda bitipdi?
 Teşbihi dünyaya neye yetibdi?
 Neçe kökdü, neçe udag atıpdı?
 Neçedi yaprağın sanı bilesen?

Onları helg eden Hüda.'m ganidi.
 Sehavet ehlidi, kerem ganıdı,
 Esaf-ı kefe neçe nefer can idi?
 Atları neyidi onu bilesen?

Süleyman, İskender, Zülgerneyn hanı?
 Dolandı ne geder gezdi her yanı?
 Bele karar koyub keremin kanı,
 Vacibdi dünyanı fani bilesen.

Yazıg Elesger'em sene gulam men,
 Nurun hürmetinden ehl-i dilem men,
 Buyurasan hidmetine gelem men,
 Serimdeki bu sevdanı bilesen." (Âşık Elesker) (Sakaoğlu, vd. 1986: 58
 Cevabı: Muamma cevabı bulunmamaktadır

YEDDİDİ

"Meğrurlug eyleyib ustadam deme
 O hansı ağacdı tağa yeddidi?
 O ağacda bir kuş yuva salıbdı
 Çarpaz sinesinin dağı yeddidi.

Bir hikmet görmüşem heyalım çaşıb,
 Huş başımdan gedip dilim dolaşıb,
 Şahın gulluğunda bir gul eleşib,
 Beden birdi, el-ayağı yeddidi.

Bir âli meclisde var yeddi saçı,
 Dolanır döv redir yoh eli ayağı,
 Ne piltesi vardır, nede ki yağı,
 Şö'le çeken şuh çırağı yeddidi.

Onun gerdişinde bir azca leng var,
 Elemde ayandı görünür aşgar,
 Bir kasa içinde onber ineng var,
 Garası yeddidi, ağı yeddidi.

Elesger sözlerin ne müddesildi.
 Ne oldu dehenden suyu çekildi?
 İl uzununu ona bahar fesildi,
 O hansı bağdandı, bağı yeddidi?" (Âşık Elesker) (Sakaoğlu, vd. 1986: 58

Cevabı: Muammanın cevabı bulunmamaktadır.

“XIX. Yüzyıl âşıklarından Karamanlı Âşık Kenzî'nin gençlik çağlarında Karaman'a gelen turist iki saz şairi, Şamkapı semtinden şehre girerlerken, elleri kınalı bir genç kadının bir inek ile bir de dişi buzağısını çekip götürdüğünü görürler. Kafalarına naksettikleri bu manzarayı hayallerinde kurarak bunu bir muamma halinde dile getirip misafir oldukları kahvehanenin kapısına asarlar.”(Gülcan 1992: 85)

Muamma:

“Kınayaklı, Kanayaklı

Kanayaklı, Kanayaklı,

Üç başlı, on ayaklı.”(Gülcan 1992: 85)

Cevabı: “Muammadaki Kınayaklı Kanayaklı mısrası gelinin ellerinin kınalı olduğuna işarettir. Üç tane Kanayaklı terimi de gelin ile inek ve dişi danası kast olunmaktadır. Üç başlı on ayaklı keyfiyeti de üçünün üç başı ve on tane de ayakları olduğunun ifadesidir.” (Gülcan 1992: 85) Bu muammayı Karamanlı Âşık Kenzî çözer ve muammanın cevabını bu şekilde verir.

Âşık Kenzî'nin sorduğu Muamma:

“Ol nedir ki muallâktır kâşanesi

Temeli yok üstat kendi kurar anı

Zinciri var, kemendi var hem şanesi

Sakit durur lakin yakar nice canı.” (Halıcı 1992: 16)

Âşık Şem'i Âşık Kenzî'nin bu muammasını şöyle cevaplandırmıştır:

Sinek gibi hırs yoluna uçup gidilmez

Ankebut gibi temelsiz tuzak kurulmaz

Günçü Vahdet bize mesken ezel-kârı

Emretmeyince bu aşk bir cevap verilmez. (Halıcı 1992: 17)

Cevabı: Ankebut(Örümcek)

Âşık Şem'inin Âşık Kenzi'ye sorduğu muamma:

“ Üç harflidir ağyarı çok
Dostu azdır, hem yârı çok
Âşık olan tanı anı
Nadir gezer, efkârı çok.

İsmi vardır döner dilde
Eseleri doğru yolda
Yeri meçhul, ayrı belde
Bir şahtır ki ızmarı çok

Sırrı açar sırrı vermez
Her saraya gelip girmez
Şem'i söyler akıl vermez
Dili durmaz, ikrarı çok”(Halıcı 1992:16-17)
Âşık Kenzî Âşık Şem'inin muammasını için aldı eline sazı söylemeye başladı:

“Dinledim süzdüm erenler sözün
Hafiften bir ses bir şah gibidir
Bu mahsuldür sağlam bir özün
Yabancı değil dil gâh gibidir

Üç harfli bir metin aradım
Daldım ummana zemin aradım
Buna mahrem bir fatin aradım
Bulunmadı işim eyvah gibidir

Kenzî der ki geçmişiz âlemden
 Bülbül anlar benim bu nâlemden
 Belki beyanın geçmiş hâlemden
 Dilhânem harap tebah gibidir.” (Halıcı 1992: 17
 Âşık Şem’i sazı eline aldı ve muammasını açıkladı:

“Üç harfli aşk sultanımız değil mi?
 Agyarı aşk düşmanımız değil mi?
 O bir şahdır bulunmaz her gönülde
 Bizim boş bir cismânımız değil mi?

İsmi döner âşıkların dilinde,
 Gezer daim doğruluğun yolunda
 Yerin anın seher vakti gülünde
 Bizim her an canânımız değil mi?

Sırrı verir nihân eyler ezelden
 Sünuhatı Huda’yı lem-yezelden
 Verir safâ daim hoşluk güzelden
 Her nefhası gülistanımız değil mi?

Şem’i söyler aklım hayran kârında
 Gönül müştak, gezer anın zârında
 Yârine yâr, gözümüz yok agyarında
 Bu hâl dilde elhanımız değil mi?” (Halıcı 1992: 17-18)
 Cevap: Aşk

“Namaz namaz o namaz

Onu kimse kılamaz

Etten meclis, su kible

Onu kimse bilemez”. (Konyalı Âşık Yesâri) (Halıcı 1976:124)

Cevabı: Âşıklar tarafından uzun süre çözülemeyen bu muammayı, muammayı asan Konyalı Âşık Yesâri açıklayarak ortaya konan parayı ve hediyeleri almıştır. Yunus Peygamber’in balık tarafından yutuluşunu, balığın karnında beş vakit namaz kılışını bu muamma gizlemektedir. (Halıcı 1986:123-124)

“Kudretullah şehrinin dürdanesi

Oğlunun karnında yatar annesi” (Âşık Hüzniye Baba) (Özsoy 1981:9)

Cevabı: İpek böceğidir. Bu muammayı Âşık Merdanî bilmiştir.

Buna mukabil Âşık Merdani, Hüzniye Baba’ya iki muamma sormuştur.

“Bir acayip nesne gördüm bir uzun dükkânı var

Kendini katletmek için yanında cellâdı var

Her taraftan her tarafa salınır kervanı var

Cenneti alada gördüm bir azım nişanı var” (Özsoy 1981:9)

Cevabı: Divit

“ Bir nesne gördüm zerre zerre kan olur

Yürüdükçe dür ile mercan olur

Ağzı bir dili iki canı yok

Bu muammayı bilen irfan olur.” (Özsoy 1981: 45)

Cevabı: Kalem

Bu muammayı Hüzniye Baba çözememiştir.

Merdani'nin ustası Hüzniye Baba'ya bir muamma daha sorduğu söylenmektedir:

“Bir acayip nesne gördüm başında altısı var
Muammayı bilmezse karşımda bir sası var
Bunu bilir her Müslüman ona hicrette denir
Otuz iki cemiyette dünyaların yası var.” (Özsoy 1981: 45)

Cevabı: “Bu bir tarihtir. O tarihte Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa (S.A.V) Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Ustası Hüzniye Baba bu muammayı bilememiştir. Öğrencisi Merdani'ye sen benden daha ustasın diyerek Merdani'nin elini öpmüştür.” (Özsoy 1981: 45)

Âşık Şem'inin çırağı Sururi'ye sorduğu muamma:

“Ol nedir kim çeşmi var barmak gibi
Giydüğü ak gonce-i zambak gibi
Giydürüncek başına altın külahı
Gözlerinden yaş döker ırmak gibi”(Âşık Şem'i) (Özsoy 1981:9)

Cevabı:

“Ol göründü bakdığımda bir küçük barmak bana
Ak giyinmiş yârim değil didiğün zambak bana
Ateş almış yanar tüter altın külah gönlümde
Muma döndüm usta kendin olur mı sormak bana” (Âşık Sururi)(Özsoy 1981:9)

“Beş mahubdan sual sordum
 Birincisi dördüm dedi
 Ondan ikinciye vardım
 Onun, sana yardım dedi

Beşten iki çıktı dinle
 Üçüncüyü sekiz anla
 Birisi beş, dört bununla
 Birini on üç gördüm dedi

Şimdi hesap oldu tamam
 Bu ne imiş bil ya imam
 Gayrı kimselere demem
 Yüreğinde derdim dedi

Kemâlî bir yola gitti
 Menzil-i maksude yetti
 Onu kabul eden etti
 Etmeyen, nâmerdim dedi” (Âşık Kemâlî Baba) (Tan 2006: 93)
 Cevabı: Beş vakit namaz.

“Eğlen hocam eğlen bir سوالım var
 Göndersem nâmeyi çözebilin mi?
 Hakk Teâlâ kul yaratmış bizleri
 Boynuna farz olan beşi bilin mi?” (Âşık Kemâlî Baba) (Tan 2006: 94)
 Cevabı: Beş vakit namaz.

“Bir muamma yaptım kolay bilene
 Bakın bilmeyene çok cefâsı var
 İki bin kulağı, iki bin gözü
 Bilin kaç ayağı, kaç kafası var

Belli değil yeşiliniz, alınız
 Böyl’ olursa nice olur hâliniz
 Bilmeyene keder verir yalınız
 Biraz bilene de çok sefâsı var

Çıkmaz muammayı dar yere tıktı
 Duyan âşıkların canını sıktı
 Gizli sırlarını meydana döktü
 Bakın Kemâlî’nin murafaası var” (Âşık Kemâlî Baba) (Tan 2006: 94)
 Cevabı: Murafaa

“On sekiz kuşaklı bir gelin gördüm
 Gece gündüz dîvân durur oturmaz
 Kimin nesi diye nâmını sordum
 Ağzın göğe tutmuş, dibi boş durmaz

Bazı başkaları alır götürür
 Bazı süklüm püklüm olup oturur
 Oturdukça benim derdim artırır
 Kanlar döker, didarımda yaş durmaz

Boğazlasan boğazlanır, canı yok
 Muammanın cesedi var, kanı yok
 Garip Kemâlî der, hiç lisanı yok
 Ol sebepten deli gönlüm hoş durmaz” (Âşık Kemâlî Baba) (Tan 2006: 95)
 Cevabı: Un çuvalı.

“Bir acayip nesne gördüm
İki tane gözü var
Cevreder gezer cihanı
Ne ayak, ne izi var

Nerde ise şehre gelir
Pazara bir başvurur
Bakışır İslam ireyya
Gözlerinde yazı var

Der Kemâlî, der miyim hiç
Yaptığım muammayı
Bilmeyen bilmez, ne bilsin
Bilen anı bazı var” (Âşık Kemâlî Baba) (Tan 2006: 95-96)
Cevabı: Heybe

“Bir muamma yaptım kansız
Gerek canlı, gerek cansız
Hiçbir şey görmedim ansız
Bil bakalım bu ne imiş?

Vardır onun hizası
Belli durur her âzâsı
Bulanık gün cezası
Bil bakalım bu ne imiş?

Meydana çıkar salınır
Orada gün gibi dolanır
Açık havada bulunur
Bil bakalım bu ne imiş?

Var mı bunu bilen bir kişi
 Muhayyer gitmez işi
 Kemâlî'nin kardeşi
 Bil bakalım bu ne imiş?" (Âşık Kemâlî Baba) (Tan 2006: 96-97)
 Cevabı: Gölge.

"Üç imam, üç ktar deve düzmüşler
 Üçünün yuları benim elimde
 Cılbatmışlar, derilerin yüzmüşler
 Beledirsen maraklan elimde

Nere çeksen şu âlemde yolu yok
 Uçabilmez, kanadı yok, kolu yok
 Hiçbirinin söyleyecek hâli yok
 Onların lisanı benim dilimde

Ne var beslemeye onu, yem yemez
 Sen ona den amma ol sana demez
 Sıdkınan güdersen yabanda komaz
 Kemâlî'yim bağlı durur belimde" (Âşık Kemâlî Baba) (Tan 2006: 97)
 Cevabı: Tespih.

"Bir acayip nesne gördüm, cansızı canlandırır
 Bilmeyen, ne bilsin onu, bileni ünlendirir
 Başka bir mahbuba bakmaz, aslına eyler rücû
 Cinsin birin severse beşini yönlendirir

Başka şehir yerlerinde çok bulunur çok olur
 Köy yerinde mal sahibinin gözlerin kanlandırır
 Der Kemâlî, bu muamma Bor'da var Opsar'da var
 Yakacık'ta olmayınca adamı cinlendirir.” (Âşık Kemâlî Baba) (Tan 2006: 97-98)

Cevabı: Ayakkabıcı Demiri.

“Benim bir kuşum var, tutum Humâ'ya
 Sıfatı kara mı, ak mı bilmeli
 Koyuverdin uçtu gitti semâya
 Konduğu tepe mi, dağ mı bilmeli

İkidir cenahı, ne acep uçar
 Akl'olan âlimler fark edip seçer
 Üç yüz altmış altı perdeyi geçer
 Yediği yavan mı, yağ mı bilmeli

O kuşun adı var, ismi bellidir
 Kimse bilmez onu, ne kıballıdır
 On bir ayaklıdır, otuz ellidir
 Ölü mü, canlı mı, sağ mı bilmeli

Melekler cemmeder bizim cemmayı
 Yalan mı, gerçek mi gör musammayı
 Eğer bilmez isen bu muammayı
 Der Kemâlî ağlamalı, gülmeli” (Âşık Kemâlî Baba) (Tan 2006: 98-99)

Cevabı: Oruç

“Bir muamma yaptım amma yolunda
Söylemez seslenmez kendi hâlinde
Altmış iki çıban çıkmış dalında
Bil bakalım o neyimiş arkadaş

Hançer vursan sinesine darılmaz
Melhem düzsem yâresine sarılmaz
Yakına ırağa gider yorulmaz
Bil bakalım o neyimiş arkadaş

İlmi ile âlim olan hocaya
Karanlıkta faydası var geceye
Gençlerde gençler, illâ kocaya
Bil bakalım o neyimiş arkadaş

Kemâlî, sert değil ha bir muşamma
Kadiri kıymeti bilinmez amma
Âleme ihtiza bu bir muamma
Bil bakalım o neyimiş arkadaş” (Âşık Kemâlî Baba) (Tan 2006: 99)
Cevabı: Baston

“Bilemedim hay efendim, cennet’in aslı nedir
Ruh bulup geldi cihâna, Âdem’in nesli nedir
Daima yatmaz uyumaz içlerinden birisi
Aklını baştan yitirip aldığı yaşlı nedir

Âşık oldum, aşk oduna yakmadan simâsını
Evvelâ kim seyreylesin cennet binasını
Okuryazardan sual et bu beytin manasını
Âhirinde feth’ olunur âyetin faslı nedir

Der Kemâlî, bir azim nesneye benzer dişleri
 Cümle melekler birikse hesap olmaz yaşları
 Kudurettten sürmelenmiş hem göz, hem kaşları
 Cümle âlem talip olmuş, pek güzel süslü nedir” (Âşık Kemâlî Baba) (Tan
 2006: 99-100)

Cevabı: Burak

“Arş-ı a’lâdan büyük bir nesne gördüm
 Yedi kere çevre yerin dolanır
 Yarısı aşağı sarkmış sallanır
 Nerden gıdalanır, nerden sulanır

Gözleri yakuttan, başı ak inci
 Cismi altın, hikmetine bakıncı
 Yer gök almaz, ayaküstü kalkıncı
 Onu gören ince’lekten elenir

Yetmiş bin ağzı var, yetmiş bin yüzü
 Seksen bir boynuzu, bilmem kaç gözü
 Yetmiş binlisanı, yetmiş bin sözü
 Kimse bilmez birbirine ulanır

Huda’m ne yaratmış, yerli yerince
 Kadir Mevlâ’m nasibini verince
 Kemâlî’yim muammayı görünce
 Keşkül takar kapı kapı dilenir” (Âşık Kemâlî Baba) (Tan 2006: 100-101)
 Cevabı: Dünyanın etrafında dolanan yılan, ejderha.

“Bir beyaz hutbe içinde, bir beyaz kuş görmüşüm
Ak giyinmiş, ak kuşanmış, bir acaip düş görmüşüm
Zümrüdü Anka’ya benzer, havadan inmez yere
İbiğinde bir çiçek var, ne güzel hoş görmüşüm

Çok kadar cemaatı var, tek yalnız kendisi
Halakayı zikrederler, bir arada cümlesi
Bu muammadır icap eder, hepimiz bilmesi
Bakışı laleye benzer, bir budak dal görmüşüm

Dört tarafı çevrilidir, seyreder her tarafı
Bakımı olmazsa eğer kararır her sahası
Kimse bilmez kaç kuruştur icap eden pahası
Der Kemâlî, şavkı düşmüş bir beyaz nur görmüşüm” (Âşık Kemâlî Baba)

(Tan 2006: 101)

Cevabı: Gaz lambası

“Bir acayip nesne gördüm, sayamadım gözünü
Desdim ile vurdum ona, dinledim avazını
Kendine bend eylemiş, Hakk’ın erimez buzunu
Alt eder âşık olanın santurunu sazını” (Âşık Kemâlî Baba) (Tan 2006: 102)

Cevabı: Pencere Teli ve Buzlanmış Cam

“Aksaray veya Bor kadısı “hangisi usta?” diye imtihan etmek için üç Âşık Kemâlî’yi (Kastamonulu, Erzurumlu ve Borlu/Altunhisarlı) huzurunda bir araya getirmiş. Halkı da çağırılmış. Cevabı “kar kurdu” olan çok zor bir muamma asmış. Cevabı âşıklara sormuş. Kemâlî Baba şöyle cevap vermiş:” (Tan 2006: 20)

“Sivas’tan çekilen ordu değil mi?

Kurtların, kuşların virdi değil mi?

Muammanız karın kurdu değil mi?” (Âşık Kemâlî Baba) (Tan 2006: 20)

“Bir acaib nesne deyim, görkü nasıl halı var,
Elli altı, yüz üç defa, min altmış beş gülü var.
Gaçını pünhan eyledim, sen ara bul yerini,
On üç der bab dü seddine, beş min dört yüz yolu var.

Varabilsem dergâhına yüz min gövher kan olu,
Etrafında taki serdi demek ki bir fend olu,
Aslı şeş di, yirimi beş di üç beş yerden bend olu,
Sed-dü dü sed budağını saydım ki yek dalı var.

Ey âlimler Sefil Şenlik size verdi selâmı,
Son cevabım ne suvaldı siz buyurun kelâmı,
Neyi tutardı galbinde sayar arşî âlemi,
Ne yerde sükûta daldı, nerde galmagalı var?” (Âşık Şenlik) (Aslan2007: 131-

132)

Cevabı: Muammanın cevabı bulunmamaktadır.

“Bir cesette üç gövde var, dört tane isbat ile
İkisi bir, biri iki, on beşi ülfet ile
Vallâh değil Türk gaçağı, ebced de de görmüşem,
Zikr eder ilmi Furkan’ı, okunur âyet ile.

Dört kitapta anlamı var, malumatı sayılı,
Doğruluktan münezzehdir, dürüst yoldan eğili,
Yanında bir meyya dursa, Halıg’ım sın deyili,
Âleme irebbi olan bulur keramet ile

Şenlik deyer min altıyüz yetmiş beş den çohdur bu,
Saysalar iki sayılır, birden artıh yohdur bu,
Âlimlerden suval etdim dediler nehaktır bu,
Gudretten hidayet alan, okur keramet ile.” (Âşık Şenlik) (Aslan2007: 132)

Cevabı: Muammanın cevabı bulunmamaktadır.

“Bir acaib nesne gördüm, nahşi nişanda da var,
Baştan başa her ayette, ilmî Furkan’da da var.
Altı kere üç min sekiz yüz yirmi dört sayısın,
Beşe bölüp taksim etsen, ikisi onda da var.

Ahılın ecdadı vardır, cümle eşyadan ezel
Şanına gesem eylemez, şahlar şahı lemyezel,
Bu sırrı bilmeyen âlim, elbet olur müftazel,
Elif’te pünhan ohunur, biri beyanda da var.

Şenlik deyer bu muamma bir yahın gelsin size,
İki yüz mevcut düzmüşem, biri teşbihdi yüze,
Muhammed Mustafa Mürsel dört nişan verdi bize,
Hem dünyada, hem ahretde, iki cihanda da var.” (Âşık Şenlik) (Aslan2007:

132)

Cevabı: Muammanın cevabı bulunmamaktadır.

“Bir acayıp nesne gördüm gâh gezer gâh oturu
Âleme irâğbet eder bilmez gönül hatırı
Yetmiş iki buçuk millet cümle ona baş eğer
Bir sebiye cevap vermez şahı hâke getiri

Gövdesinde kafası yoh cenahı yelkeni var
Her açana mahrut olan bezaslan dükkânı var
Kaftan kafa ruy zeminde her yerde mekânı var
Hem âleme rızık verer ne yeyer ne bitiri

Şenlik deyer bu muamma, çekmerem cevri cefa
 Şefaatçım sen ki oldun ya Muhammed Mustafa
 Cümle ona müntazırdı ruzi şeb gıdlar dua
 Anlara öğüt verer hem nasihat götürü.” (Âşık Şenlik) (Aslan2007: 136)
 Cevabı: Muammanın cevabı bulunmamaktadır.

“Mahlûku âlemde günahkâr kullar
 Ol kadem basıftı ne Cehennem’e
 Nuutu Seyfullah emr eder ejder
 Ondan sonra geder ne Cehennem’e.

O kimiydi bu dünyayı söyledi
 Cebrail şeşberle neyi eğledi
 Cennetlik kullara emir eyledi
 Mevlâm Mahşer Günü ne Cehennem’e.

Sefil Şenlik aşkın metanın satar
 Kimdir yetmiş iki zebanı tutar
 Nerede cenk eder, nerede yatar
 Ne Cennet’te tesbit, ne Cehennem’e” (Âşık Şenlik) (Aslan2007: 137)
 Cevabı: Muammanın cevabı bulunmamaktadır.

“Âdem’den evvela fani dünyada
 Şeriat babında nazır kimiydi
 Müşkölde kalanın dadına yeten
 Ol vade Hazreti Hızır kimiydi?

O zamanda neçe padişah vardı
 Ne yerde eğlendi tahdigâh kurdu
 Kaç yıl hükmeyleyip saltanat sürdü
 Onun etrafında vezir kimiydi?

Şenlik der ol vade yohuydu âyet
 Ne zikirnen ederdiler ibadet
 Ne sebepten Hak'ka yetdi şikâyet
 Tertibi biz için hazır kimiydi?" (Âşık Şenlik) (Aslan2007: 183)
 Cevabı: Muammanın cevabı bulunmamaktadır.

"O nedir ki döyülmeden ekilmez
 Şeyda bülbül giribana dökülmez
 Sırta kadem basar arşa çekilmez
 Bilinmez mekânı ne diyardadı.

Gâh uzanır gâh kısalır dalları
 Kendi yeşil yaprakları alanlı
 Emreylese keser cümle yolları
 O sebepten bir imside nardadı.

Kışta biter yazda bakmaz vadeye
 Pay olmuştur cümle bay ve gedaya
 Bir tarafı garışıptı sevdaya
 Ol sebepten Şenlik ah-u zardadı" (Âşık Şenlik) (Aslan2007: 183-184)
 Cevabı: Muammanın cevabı bulunmamaktadır.

"Âdem'den evvelâ fani dünyada,
 Şeriat babında nazır kimiydi?
 Müşkülde galanın dadına yeten,
 Ol vade Hazreti Hızır kimiydi?

O zamanda neçe padişah vardı?
 Ne yerde eğlendi tahdigâh gurdu?
 Kaç yıl hükmeyleyif saltanat sürdü?
 Onun etrafında vezir kimiydi?

Şenlik der ol vahit yohudu âyet,
 Ne zikirnen ederdiler ibâdet,
 Ne sebepten Hak'ga yetdi şikâyet,
 Tertibi biz için, hazır kimiydi.

O nedir ki döyülmeden ekilmez,
 Şeyda bülbül giribana dökülmez,
 Sırta gecem basar, arşa çekilmez,
 Bilinmez mekânı ne diyardadı.

Gâh uzanır, gâh gısalır dalanlı,
 Gendi yeşil yaprahları alanlı,
 Emreylese keser cümle yolları,
 Ol sebepten bir imside nârda dı.

Kış ta biter, yazda bahmaz vadeye,
 Pay olmuştur cümle bay ve gedaya,
 Bir tarafi garışıftır sevdaya,
 Ol sebepten Şenlik âh-u zârda dı.” (Âşık Şenlik) (Aslan2007: 232)
 Cevabı: Muammanın cevabı bulunmamaktadır.

O zamanlar Kars Rus işgalindedir. Bir gün Kars'a düğüne Âşık Şenlik çağrılır. Bu düğünde Rus Generali bir muamma sormuştur. Herkesçe bilinen çok güzel bir atı vardır; ama o bu atı değil de cılız kötü bir atı sormuştur. Âşık Şenlik ise bu oyuna gelmemiştir. Bu muamma şudur:

“Atımın rengi ne? Kaç yaşında kaç manata alınmış? Eğer söylersen kurtulursun. Eğer muammayı bulamazsan başına geleceği biliyorsun. Şu elimdeki jopla seni ölene kadar döver köyüne gönderirim.” der.
(Çobanoğlu 1984: 58)

Muammanın cevabı şu şekilde verilmiştir:

“Bindim arabatı sürdüm meydana,
Haşamette Hüsnü rayı bulunmaz
Hasır haşatakım culfa sine bent
Cil yulardan zer hatayı bulunmaz

Zahma çekip şaşan etsem yanını
Tembellikte aziz besler canını
Etinden et kesip döksem kanını
Yürümeye bir kolayı bulunmaz

Kuyruğu sinirden soyuluf beli,
Menzelin yorganı bir kula oluf
Gözü kör, bacağı küt, dinsizin malı
Bundan artık noksan zayı bulunmaz

Tarihi bellidir mülki binada
Elli, altmışı yetmiş, seksen senede
Ondokuz yıl yam dabak hanede
Endemine birtek tüyü bulunmaz

Böyle at nerede tapılır.

Endeze dişlidi gulaç yapılı

Ne pek bayguş başlı kerkez yapılı

Çirkinlikte emsal tayı bulunmaz” (Âşık Şenlik) (Çobanoğlu 1984: 58-59)

“Hey efendim evvel baştan,
 Kur’an m’indi, hece m’indi?
 İstersen âleme danış
 Gündüz m’indi gece m’indi?”

Melekler ol Hakkın hası
 İblis olmuş ana âsi
 Gökten ol kudret lokması
 Toka m’indi, aç m’indi

Melekler saf saf dizildi
 İblisin bağı ezildi
 Dört kitap nerde yazıldı?
 Yoksa gökten hoca m’indi?”

Sefil(Emrah) der ki vardır
 Dünyada dört kitap vardır
 Beytullahın üstü nurdur
 Şam’a m’indi, Hacca m’indi” (Erzurumlu Emrah) (Güney vd. 1958: 55)

Cevabı: Bu muammanın cevabı bağlama-muamma bölümünde verilecektir.
 “Bu muammayı Muzaffer Utar söylemiştir. Püryanî de cevap vermiştir.”(Kaya 2000:
 227)

“Eğlen hocam eğlen sana bir سوالim var
 İz’an nedir, erkân nedir, yol nedir
 Seni bana gayet fazıl dediler
 İçerimde bir yaram var bil nedir

Cennetin kapısın sallallah açar,
 Şeriat işini Muhammed seçer.
 Seksen bin evliya yurdundan göçer,
 Onları bekleten mutlu kul nedir?

Muhammed dinidir taptığım tapı
 Bozulmaz Mevlâmın yaptığı yapı
 On iki bahçede kırk sekiz kapı
 Eşiği bekleyen iki kul nedir?

Kıldan ince derler sıratın yolu,
 Önünde devletli ardında Ali
 Üç yüz altmış birdir selvinin dalı
 Dalında açılan iki gül nedir?

Başında bağlamış al yeşil çember
 Kokuyor ağzından misk ile amber
 Seksen bin evliya yüz bin Peygamber
 Önünde gidiyor iki kul nedir?

Seyranî der diyar diyar gezmedim
 Kalem alıp kaşın gözün yazmadım
 Elim ile bir gemicik düzmedim
 Gemi nedir, derya nedir, yol nedir?”(Seyranî) (Okay 1953: 178-179)
 Cevabı: Bu muammanın cevabı bulunmamaktadır.

“Nuri ziya olsa, olmaz zulemat,
 Dünyada ışığı göz neden alır?
 Tende mi, canda mı, söyle marifet?
 Dil tekellüm eder, söz neden alır?”

Tedbirle düzelmez kuvvet bazusu
 Hâşâ bozulur mu kudret yazısı?
 Yemek, içmek, koşmak nefsin arzusu,
 Bu gönül kararı haz neden alır?”

İncide mercanda lâalde eğlenmez,
 Sarıda, yeşilde, alda eğlenmez
 Ayâl de, evlatta, malda eğlenmez
 Gönül arzularda, göz neden alır?”

Sümmanî söyledin sen bu eş’arı
 Bunu halleylemek erlerin kârı
 Bak güze dönderir, bunca baharı
 Bu vücut iklimi yaz, neden alır?” (Sümmanî) (Okay 1958: 53-54)
 Cevabı: Cevabı bulunmamaktadır.

“Geçen bir nesne gördüm sallanır bî-ruh durur
 Kim ona el vurursa kuyruğuyla sallanır
 Bunun canlı oluşu dar dibinden bağlıdır
 Bu muamma değil lakin bir ağacın dalıdır” (Zil İzzet) (Kaygılı 2007: 65)
 Cevabı: Kayık küreği.

SEMAİ

“Ol nedir ki dolar geçer
 Ol nedir ki eler geçer
 Ol nedir ki deler geçer
 Kanı çıkmaz, yarası var

O buluttur dolar geçer
 O yağmurdur eler geçer
 Kötü sözdür deler geçer
 Kanı çıkmaz, yarası var

Ol ne mahsul oraksızdır
 Ol ne mescid direksizdir
 Ol ne yazı kararsızdır
 Yazısı yok, karası var

O ölümdür oraksızdır
 O göklerdir direksizdir
 Alın yazın kararsızdır
 Yazısı yok, karası var

Ol kimdir ki gider gelmez
 Ol kimdir ki sözden almaz
 Ol kimdir ki asla ölmez
 Yılda bir gün doğası var

O nefestir gider gelmez
 Arsız adam sözden almaz
 Hızır İlyas asla ölmez

Yılda bir gün doğası var.” (Âşık Ahmed) (Köprülü 1940: 725)

Cevabı: Birinci dörtlüğün cevabı; bulut, yağmur, kötü sözdür. Üçüncü dörtlüğün cevabı; ölüm, gök, alın yazısıdır. Beşinci dörtlüğün cevabı; nefes, arsız adam, Hızır İlyas'tır. Bali'ye (1975: 7457) göre “Şairin mahlasının geçmemesi hariç eksiksiz bir atışma metnidir.” Bu yüzden atışmalı muamma türüne de girmektedir.

“Acaip bir nesne gördüm
Elde değmez başta değer
Senden bir muamma sordum
Dolu değmez, başta değer” (Âşık Feymani) (Artun 1996: 71)
Cevabı: Leb-değmez

“İyi kötüler de bıkar
Yağmur yağar yere akar
Bilirim cennette çıkar
Kabak olması gerekir.” (Âşık Eseri) (Artun 1996: 71)
Cevabı: Kabak

“Öyle bir nesne var ki çektikçe kısalır
Bunu çeken insanın ömrü biraz azalır” (Âşık Hacı) (Artun 1996: 72)
Cevabı: Sigara

“Dört direk üstüne kurulan yapı
En çok onda bulunur
Açılıp kapanan kapı” (Âşık Ozan Mercan) (Artun 1996: 72)
Cevabı: Dolmuş

“Âşık oldum bir mime
İnciler dizilmiştir cime
O öyle bir cimdir ki
Kim eliften gaf getirmemiştir mime” (Âşık İmami) (Artun 1996: 72)

Cevap:

“Mimim Muhammed cim Cebrail

Ayetler inci fermanıdır

Cebrail’in getirdiği

Allah’tan inen Kur’an’dır” (Âşık İmami) (Artun 1996: 72)

“Kötü isimler silinir

İyi insanlar bilinir

Âlim cebinde bulunur

Kalem olması gerekir” (Âşık Eseri) (Artun 1996: 72)

Cevabı: Kalem

“Bir ipim var yedi kızığa bağladım

Düşünü gıdıkladıkça o inledi ben ağladım” (Âşık Garip) (Artun 1996: 72)

Cevabı: Saz.

“Küçüğü büyük, büyüğü küçük

Bazı zaman çok ağır bir yük” (Âşık Ozan Mercan) (Artun 1996: 72)

Cevabı: Diş

“Bir acayip nesne gördüm

Levhi mahfuz can değil

Kanı vardır canı yoktur

Fakat o insan değil

Şahlar bile hep onun emrindedir

Vallahi yalan değil” (Âşık Tanrıkulu) (Artun 1996: 72-73)

Cevabı: Muammanın cevabı bulunmamaktadır.

“Mevla’m âşık ettirir gezdirir amma

Sevdiğimi ne diyara gizlemiş

Dostum mendilini etmiş muamma

Belki de içine para gizlemiş”(Âşık Feymani) (Artun 1996: 73)

Cevabı: Para

“Bir muhteşem bina gördüm yüz on dördtür kapısı
 Her kapının üstünde misk-i amber kokusu
 On dört yerine eğilip dört yerinde durmalı
 Otuz direk üzerine kurulmuştur yapısı

Bu bina öyle bir bina insan olana göre
 Altı yüz odası vardır mümin olanlara gire
 Kimi uzun, kimi kısa çeşit çeşit pencere
 Altı bin altı yüz altmış altı tane hepsi

Ey İmami hikmet dolu bu ilahi nâme
 Kıl salâvat ol resulü Peygamber-i Ahmet’e
 Cebrail-i Emin meleği getirdi Muhammed’e
 Kıyamete kadar bâki kalacaktır tapusu” (Âşık İmami) (Artun 1996: 73)
 Cevabı: Kur’an-ı Kerim, Hz. Peygamber.

“Bir ağaç düşün ki tek bir bedeni
 Bu mahalden gelip geçen hal nedir?
 Görmüş ağaç ecdadını dedeni
 Başındaki o on iki dal nedir?
 Cevap: Ay

Bu ağacın tam on iki dalı var
 Dallarında meyvası, gülü var
 Her dalında otuz yaprak dalı var
 Dalındaki o yaprağı bil nedir?
 Cevabı: Sene-gün

Nice eyyam iken başından geçer,
 Nimeti yenilir, suyunu içer
 Her dalında günde tam beş gül açar
 Yapağında açılan gül nedir?
 Cevabı: Namaz

Nice yağmur yağar şimşekler çakar
 Meyvesin yetişir, yapraklar döker
 Beş günün ikisi geceye bakar
 İkisin gündüze bakan gün nedir?
 Cevabı: Namaz-yatsı

Bazan güneş doğar, bazen hilali
 Gece gündüz birbirine Ulalı
 Kendine misafir etmiş Bilal'i
 Üzerinde doğup batan nur nedir?"(Âşık Bilal Ceylan) (Artun 1996: 73-74)
 Cevabı: İman

“Kabil de Habili vurdu öldürdü
 Böyle ilk katilin binasını kurdu
 Züriyeti şu cihan doldurdu
 Âdem gibi babalara ne dersin?

İdris gezmek için cennete girdi
 Nuh gemisin çatıp deryaya saldı
 Yunus kırk gün balık karnında kaldı
 Sonra hayat buluşuna ne dersin?

Yusuflu kardeşi kuyuya attı
 Hakkın emriyle bezirgân tuttu
 Züleyha ardından eteğin yırttı
 Mısır sultan oluşu ne dersin?

Tur dağına çıkıp kelam konuşan
 Firavundur karısına danışan
 Sihir yapıp yüksek sır'a erişen
 Arşa ejderha oluşuna ne dersin?

Kimi veli olmuş, kimisi yazar,
 Sonsuz hükümleri hakikat bozar
 Sayburnu üstünde bir yüce mezar
 Kefer dizde hakk siye ne dersin?

Âşık Bilal keramet var her Şeyde
 Sultanlar var İstanbul'da, Bursa'da
 Hacı Bayram Ankara'da olsa da
 İstanbul'da sultanlara ne dersin?" (Âşık Bilal Ceylan) (Artun 1996: 74-75)
 Cevabı: Muammanın cevabı verilmemiştir.

“Âdemin amuru yapılmak için
 Onun toprağını alan kim idi
  melek gitti geri boş döndü
 Mehşer günü suru alan kim idi?

Cebrail izinle ziyaret kıldı
 Aynı ziyareti Azrail bildi
 O esnada öldü geri dirildi
 Sonrada cennette kalan kim idi?

Gemi yaptı o tufanı bilince
 Bhtan oldu gemisine olanca
 Dünya yüzü sular ile dolunca
 Gemisin deryaya alan kim idi?

Urfa'da Halil'i yakarken Nemrut
 Firavun Musa'ya çıkmıştı zıt
 Alt üst oldu düşün o kavmi Lut
 Sulara gark olup ölen kim idi?

Kim idi buzağı yapan çamuru
 Kim idi ona veren ömürü
 İlk önce kim buldu söyle demiri
 Yoğurup eliyle bölen kim idi?

Kim idi ağlayıp gözünden olan
 Kim idi Yusuf'u kuyudan alan
 Balığın karnından beş vakti kılan
 Cebrail'i imam eden kim idi?

Kim idi babasız dünyaya gelen
 Öleni diriltip kayıptan bilen
 Her şeye hükmedip her dilden bilen
 Kaftan kafa hüküm süren kim idi?

Kendi boğazlanan dini yolunda
 Kimdi dünyayı alan eline
 Kudüs'te Meclisi Aksa yerine
 Çadır kurup namaz kılan kim idi?

Âşık Bilal haber var mı yârinden
 Gül kokardı endamından terinden
 Kendi yaratıldı Hakkın nurundan
 Nebilere serdar olan kim idi?" (Âşık Bilal Ceylan) (Artun 1996: 75-76)
 Cevabı: Muammanın cevabı verilmemiştir.

“Zalim askı gine beni ağlattın
 Baştan azim sırrı Kur’an içinde
 Dostlar ağlatmakta nasıl güleyim
 Şu kalbim yıkıldı viran içinde”
 Cevap: Kur’an-ı Kerim

Aşkın sürüsüyle olmuşum çoban
 Dolaştığım yerler dağlarla yaban
 Bazı ateş olur içinde duman
 Bulunur cem(i)yeti irfan içinde
 Cevap: Çakmak taşı

Şahbazoğlu gine bahtım karadır
 Eyyüp gibi cümle azam yaradır
 Beni siz illere salan paradır
 Pişman etme beni mihman içinde”
 Cevabı: Beş kuruş (Âşık Veysel Şahbazoğlu) (Altınkaynak 1998: 171)

“Eğer âşık isen sözüme cevap
 Sabun kire macun dişe vurma gör
 Lokman isen derman eyle yarama
 Sapan döşe altın dişe kırma gör

Aşkın değirmeni ügüdür beni
 Evveli ahır ölüm encamı
 Sarraf ol mihenkten geçir sen seni
 Çatan kışa sayın şeşe durma gör

Şahbazoğlu Haktan almış bu dili
 Bu sohbeti bu elfazı bu dili
 Bilgimiz değildir hayal mahsulü
 Vatan başa kirpik kaşa sırma gör “(Âşık Veysel Şahbazoğlu) (Altınkaynak

1998: 171)

Cevabı: Bu muammanın cevabı verilmemiştir.

Taşlıçay Kaymakamı Âşık Çobanoğlu'na muammalar sormuştur. Çobanoğlu şu cevaplarla muammaları çözmüştür:

“Bir möhrü nişandır bilirim billâh

Çobanoğlu yalvar yârıma Allah

İçinde yazılı tek bir bismillâh

Okunur her zaman Kur'an içinde”(Âşık Çobanoğlu) (Günay 1993: 61)

Cevabı: Mühür ve Bismillah

“Karip bülbül yad gölünde öter mi?

Çalışmayan muradına yeter mi?

Ol Habib Ali'ye verdi hatemi

Yadigâr bıraktı meydan içinde”(Âşık Çobanoğlu) (Günay 1993: 61)

Cevabı: Yüzük

“Sana yalvarırım yaradan Allah

Bni mahçup etme insan içinde

Hazret-i Yusuf'tan kaldı yadigâr

Takılır kollara irfan içinde”(Âşık Çobanoğlu) (Günay 1993: 61)

Cevabı: Saat

Âşık Hasreti, kendisine sorulan muammaya yarasa kanadı diyerek doğru cevabı vermiştir:

“Yarasa ile senin farkın ne imiş

Gece gönlün ile uçtuğun yeter

Ne yazık kanadın kırmışlar

Bana imtihan açtığın yeter.” (Âşık Hasreti) (Günay 1993: 62)

Karşlı İlahami Demir ise bir düğünde asılan askının cevabının yüzük, tespih, şeker olduğunu bilmiş ve şu dörtlükle askıyı çözmüştür:

“Parmaklarda yüzük ellerde tespih
Beyler sedirinde çekerler bugün
Kuluna yardımcı yüce Yaradan
İlhami’yem yerim şekerler bugün.” (İlhami Demir) (Günay 1993: 62)

Âşık Feryadî’nin Çorumlu Âşık Hasan’a sorduğu muamması:

“Âşık olduğunu bundan bileyim
Çalıştığın helal kârı bilin mi?
İki at geliyor fâni dünyada
Biri yağız biri kırı bilin mi?

O nedir ki üstümüzden göç eder
O nedir ki gündün güne göç eder
Kimin nâra kimin nura seç eder
Vazifesin gören eri bilinmi

Sağılıp bir demde toprağa endi
Yakında görünür usakta kendi
O nedir ki cihanda yok menendi
Büyüyüp küçülen nuru bilin mi?

Âşık Feryadî’yim geçerim serden
Noksansız yirmi dört bilene pardon
Dağ koyunlarının evveli nereden
İpti icat olan yeri bilin mi?” (Yardımcı1998:176)

Muammayı Âşık Hasan çözemeyince Feryadî şöyle çözer:

Bilemedin kazandığın sevabı
 Çalıştığın helal âr değil midir?
 Yağız dediğimiz kara topraktır
 Kır dediğim yağın kar değil midir?

O ömürdür üstümüzden geç eder
 Azrail'dir günden güne göç eder
 Meleklerdir nâra nura seç eder
 Vazifesin gören er değil midir?

Ebem Kuşağı'dır toprağa indi
 Yakında görünür uzakta kendi
 O aydır ki cihanda yok menendi
 Büyüyüp küçülen nur değil midir?

Feryadî'yim ecel geçerim serden
 Salâvat yirmi dört bilene pardon
 Zekât dağ koyunu evveli ondan (Yardımcı1998:176-177)

Âşık Cemal Hoca'nın yazıp Âşık Divânî''ye gönderdiği; fakat Âşık Divânî'nin çözemediği ve Âşık Cemal Hoca'nın kendi çözdüğü muamma şu şekildedir: (Yardımcı1998:174)

“Bir muamma söyledim ki ne mekânda eyleşir
 Menzil bunun nerede hangi yanda eyleşir?
 İsmi vardır cismi vardır her âlemde âşikâr
 Ne gün ne saat ne dakika asumanda eyleşir

Âşinası kimde değil vafeder kuvvetini
 On bir ayda âlem görür seyrini kaametini
 Kim ile oturur kalkar kim duyar sohbetini
 Bazı vardır bazı yoktur lâ mekânda eyleşir

Kaç tanedir ordugâhı ne kadar yığınağı var
 Baharına nişanedir konacak yaprağı var
 Kaftan kafa nam bırakmış her yerde parmağı var
 Küllü mürakat içinde Al Osman'da eyleşir.

Ağzı vardır nutku yoktur ne yiyer ne gıdası
 Bazı muazzez dokunak esseladır sedası
 Evvela kime nazıldır bu beytin muamması
 Ne tarafa hicret eder ne meydanda eyleşir

Kaç tane ayağı vardır kaç tanedir kanadı
 Acaba hisseder misin kimden alır bu tadı
 Kimler ile tanış olmuş kimeler ile sohbeti
 Eritir hışmı şitayı Nuh divanda eyleşir

Cemal'im gel zahir eyle bu muamma sırrını
 Mayası neden kurulmuş kim yazmış defterini
 Suale cevap isteremhesap et harflerini
 Harf dördtür noktası bir küfi kâda eyleşir.” (Yardımcı1998:174-175)

Muammanın Çözümü:

“Söylediğim bu muamma her mekânda eyleşir
 Kudretin halğ olmuş emri onda eyleşir
 İsmi cimini derim benden olsun yadigâr
 Yüz seksen beş saat asumanda eyleşir

Berhava tayyar oluban sarf eder servetini
 On ikide bir içinde gösterir şöhretini
 Caru ansur ile bildirir zapteder zimmetini
 Lâ mekân kim derse küküranda eyleşir

Üç yerde ordugâhı bir yerde seyyar bayrağı var
 Baharına nişanedir konacak yaprağı var
 Kaftan kafa nam bırakmış her yerde parmağı var
 Sayısın sayam dersin dil demanda eyleşir

Zikrediben berfi yiyer gelir ise vadesi
 Bölük tabur alay fikra ordudur debdebesi
 Nazlı nuzulu budur sözün kısası
 Gökten yere pervaz eder bu meydanda eyleşir

İster isen ey Divanî zahir etme sırrını
 Naru vadu aru habdan helğ eyledi varını
 Cemal'e sual açarsan al cevap kıl seyri
 Cim ile mim ra ile ha bu nişanda eyleşir.” (Yardımcı1998:175

1980 Yılında Erzurum II. Geleneksel Âşıklar Şenliğine Asılan Muamma
 “Bir güneştir batmayan devranı var,
 Körpe bağrında cümle âlem yatar.
 Kim isterse ta asûmana boyatar
 Dileylene erdem, hem kemlik satar.” (Hazırlayan: Metin Karadağ)
 Âşıklar Tarafından Muammaya Verilen Cevaplardan Seçmeler

“Toprak bir güneştir batmayan devranı var
 Körpe mezar başında cümle âlem yatar
 İstikle çalışan âsumana boy atar,
 Dileylene fazilet, hem kemlik satar.” (İlhami Demir)

“ İlimdir ki batmayan devranı var,
 Kur’an gençtir herkesin bağrında yatar
 İsteyene mir’ aç yapar gökleri,
 Hayır, kader, şer gibi ikrarı var.” (Yaşar Reyhan)

“Dünya denen batmaz güneş her zaman devranı var
 Kara toprak bağı geniş, her bir cesede yer var,
 Her kim sevip âşık olsa muvaffak olmuş değil,
 Gâh olur ki yüze güler gâhî de nefreti var.” (N.Toruni)

“Batmayan güneş kültüredür, yine de batmayacak
 Âşıklar cümle kurarlar, kâmiller anlar ancak.
 İnsan ölür, sanat ölmez gelecek neslindir,
 Hem yapıcı, hem yıkıcı, ozan ölmez kalacak.” (F.Çerkezoğlu)

“Hürriyetim bir güneştir batmayan devranı var,
 Gönül öyle bir şehir ki her arzu anda yatar,
 Adaleti kim isterse asumana boyatar,
 Akıl dünyayı inceler, hem mertlik, kemlik satar.” (H.Sümmanoğlu)

“Bayrak ile kalemin batmayan devranı var
 Kalenin bağrında cümle âlem yatar
 Dilerse yedi kat göklere ferman katar
 Okumayan cahile kemlik satar.”(M. İhsani)

“O Kur’an’dır batmayan devranı var
 Mânâsında da cümle âlem yatar
 İlmiyle hareket arşa boy atar
 Sevne erdem, hem de kemlik satar” (Kul Gazi)

“ İlimdir bu dünyada batmayan güneşi var,
İlim ile yükselenin içinde neler yatar,
İlime hizmet edenin akli her şeye yeter,
İlimdir iyilik gösterir, ilimsiz kemlik satar.”(N.Merâmî)

“O insandır batmayan devranı var
Körpe bağrında her seyran onda,
Azim eden asumana boy atar,
Kemlik isterse, erdem beyan onda.” (Z.Divani)

Cevabı: “Çeşitli karşılıklar arasında muammanın, tam doğru cevabı âşıklar tarafından verilememiştir. Muammanın üçüncü dizesinde yer alan kelimelerin baş harfleri yan yana getirildiğinde; (Kim isterse Ta Asûmana Boyatar) doğru cevap olan ‘kitap’ ortaya çıkmaktadır.” (Köz Dergisi. Erzurum, 1980. s.103-104)

Erzurum’da Yapılan Bir Şölende Sorulan Bir Muammaya Verilen Cevaplar

“Gönül kanaması aşkın çilesi
Dil tercüman eder söze bağlıdır
Kalbin sevgisinde duman başında
Kederli günleri buza bağlıdır.

Huda saldı bu sevdayı başıma
Gelmez idi hayalime düşüme
Sebep oldu gözlerimin yaşına
Kirpiğimle kaşın göze bağlıdır.

İnsan bir başaktır erer murada
Çark çevrilir elden çıkar irade
Gönül şaddır gâh da mahsun bir yerde
Lezzettir sofrada tuza bağlıdır.” (N.Toruni)

“Dinle cevabımı muamma soran
 Âşıkın dili zar değil midir?
 İçini ağlatan fikrini yoran,
 Gönünü dağlayan nar değil midir?”

Gönül demek ayrılığın işidir.
 Feryat eden âşık dertli kişidir.
 Can kebabı pişen bela şişidir.
 Hararet söndüren kar değil midir?”

Gamgüder yas tutu ağlattı gözü,
 Bende muammanın içinde özü
 Sevgiliye olup yakan aşk sözü,
 Sebebi feryadın yar değil midir?” (Gamgüder)

“Âşığın şad olup gülmesi için
 Maşukun gönlünde naza bağlıdır.
 Yüce dağlarda kar kalmaz erir,
 Bu da gelişiyse yaza bağlıdır.

Hak doladı bu sevdayı başıma
 Kimim ki karışam onun işine
 Mümin yazılmak çün mezar taşına
 O da kullardaki öze bağlıdır.

Devran dönsün erem daim murada
 Kul Gaziyim burada düştüm feryada,
 Mevlam yüzüm kara etmez orada
 Okuduğum ayetler cüze bağlıdır.”(Kul Gazi)

“O sevda şefkattir gönül kalesi
 Elbette âşıkta söze bağlıdır
 Mecnun Leyla için düştü çöllere
 Kavuşmak olmasa yoza bağlıdır

Alıştı bu sinem bir gün sönmez mi?
 Gönلüm yârin sevdasına kanmaz mı?
 Aşka düşen Kerem gibi yanmaz mı?
 Âşıkın türküsü saza bağlıdır

Ergani'yim söyler mertoğlu mertler
 Bitmez sevdakârın içinde dertler
 Dilde gizlenmiştir türlü lezzetler
 İnsanın ahlakı öze bağlıdır.” (Erol Ergani) (Köz Dergisi. Erzurum, 1979 s.67-

68)

Doğru Kabul Edilen Muamma Karşılıkları

“Âşığın çektiği aşkın çilesi
 Kalbinde ateşi köze bağlıdır
 Âşıklar ruhunda duyular sesi
 Gönül yaylasında ize bağlıdır.

Yar doladı bu sevdayı başıma
 Güle güle zehir kattı aşıma
 Gündüz hayalime gece düşüme
 Mecazı âşıklar tuza bağlıdır

Mevlit, İhsaniyem ben de yandım buna da
 Seferde, elemde, dertte, yarada
 Aşkın minnetidir budur sofrada
 Akar gözyaşlarım tuza bağlıdır” (Mevlit İhsani)

“Gönül kalesinde aşkın pınarı
Sevda insandaki öze bağlıdır
Kan yaş ile dolu umut deryası
Dökülen damlayış göze bağlıdır.

Kerem bu sevdayı aldı başına,
Aslı bu damlayı döktü döşüne
Mevlanın gözyaşı değil boşuna,
Yaş kirpikti bir endaze bağlıdır

Reyhanî bu sözü böyle bağladı
Asr-ı saadette hatem ağladı
Atıldı cennetten Âdem ağladı
Gözyaşının tadı tuza bağlıdır” (Âşık Reyhanî) (Köz Dergisi. Erzurum, 1979

s.72)

“Âşık Reyhanî Erzurum’da 1963 yılında asılan muamma’yı çözmüştür:

“Bizim muamma üç sırrı taşır
Sihir zannedersen dilin dolaşır
Yalan söyler isen çözmek güçleşir
(A)yı ararısın (B) yi bulursun

Muamma’yı suval ettik erine
Bak işte karşında gitme derine
Mübârek Ramazan ayı yerine
Ebcet hesabında (N) yi bulursun.

Muamma nadana esrarmış meğer
Esrarı sezenler dünyayı değer
Sırrın harflerini toplarsan eğer
(Y) ya ilaveten (Z) yi bulursun.” (Bali 1968: 5003-5004)

Cevabı:

“Bakın bize bir muamma astılar
Dört taraftan yolumuzu kestiler
Ya âşıklar burada niçin sustular
Bir taraftan baktım fener dediler

Herkes ağlar sızlar ben yane yane
Şaşırdım yolumu gidem ne yane
Hikmet bir çark gibi felek pervane
Çakmağın da çarkı döner dediler

Ara Âşık Reyhan durmadan ara
Hakikat senindir çıkma kenara
Korkarım ki kâğıt, Tütün, Sigara

Bu da kibrit ile yanar dediler.”Âşık Reyhanî (Bali 1968: 5003-5004)

Âşık Reyhanî bu muammayı nasıl çözdüğünü şu şekilde anlatmaktadır:

“Burada bunları şuna göre bulmuştum. Ben gözümü yumarak değil, Gözümü açıp yazılardan (A) ateş, (B) billur, (N) nar yahut nur, (Y) ile (Z) yi eğer tersine yazar arkasına bir A koyarsan ZİYA çıkar şeklinde bunu sıraladım. Muhakkak bunun bir ışıklı cisim olduğunu anlamıştım. Işıқта yanar bir şey olsa bohçayı yıkardı, muhakkak ki yanar bir şey değil de yakıcı bir şey olduğunu anlayarak burada ampul, kibrit, çakmağı meydana çıkarmıştım.” (Bali 1968: 5003-5000)

“Bir acayip nesne gördüm, hâki insan can değil,
Var yirmi başı ama lehmi azmi kan değil,
İki yüz yaşındadır pes tamam anın yaşı
Cümle ömrü altı aydır fazla ve noksan değil

İki yüz ayağı var, amma yürümez bir adım
 Vakti gelir per verir, pervaz eder, kendisi teyran değil
 Hep mecâzidir kelâmım yoktur asla hilafım
 Tuğu var sancağı var kendisi sultan değil” (Âşık Müdâmî) (Çetinkaya 1977:
 7883)

Cevabı:

“Bu dediğiniz muamma ziruh bir hayvan değil
 Mayası topraktandır ama hilkatı insan değil
 Yirmi başı dediğiniz ebcedde kef’ten çıkar
 Hem iki yüz harfi Ra’dır bahsimiz yalan değil

Ömrü altı ay deyince iki mânâ ayrılır
 Biri belli başlı bitki, seceri rumman değil
 Hem birisi sercü kardır altı ay yerde yatar
 Vakti gelir er uçar kendisi tayren değil,

Der Müdâmî iş bu lüğas hububat olsa gerek
 Canlı, cinli ve ecinni olması imkân değil
 Bu sahipsiz muammanız kendir ile bağlıdır
 Çözen âşık şuaradır belli ki çoban değil”(Âşık Müdâmî) (Çetinkaya 1977:
 7883)

Âşık Bulduk adında bir saz şairi çırağına âşıklık desturu vermek için bir
 muamma söylemiştir: (Halıcı 1976:124)

“Ol nedir ki ustalardan ustadır
 Ol nedir ki hastalardan hastadır
 Ol nedir ki bağırsağı destedir
 Âşık çocuk muammamı bil benim.” (Halıcı 1976: 124)

Cevabı: İpek böceğidir. Haklı olarak Âşık Mahmut ustasından âşıklık desturu
 almıştır. (Halıcı 1976: 124)

“O böcüdür ustalardan ustadı
 O böcü ki hastalardan hastadır
 Hem de onun bağırsağı destedi
 Ustam ben bilirim sen öğren de gel.” (Halıcı 1976: 124)

Karslı Âşık Murat Çobanoğlu’na 1952 yılında Kars’ta yaşlı bir âşık, Âşık Muharrem bir muamma sorar:

“Bilmemem,
 Ne hikmettir bilmem
 Hem sendedir hem bende,
 Bilirim hem bilemem.” (Halıcı 1992: 23)

Âşık Murat Çobanoğlu şu şekilde cevaplar:

“Bilemem,
 Hikmet Hakkın, bilemem,
 Ölüm senin hem benim,
 Ne zamandır bilemem.” (Halıcı 1992: 23)

Hane (tezgâh) ve halıyı kasteden muammayı Âşık Şeref Taşlıova şu şiiriyle çözmüştür:

“Dört ağacın üzerine kurulmuştur yapısı
 Baştan aşağı bakınca yan yanadır kapısı
 Bazan üstünde gezersin bazan duvarda olu
 H harfiyle çift kelime muammanın hepsi.” (Halıcı 1992: 23)

Cevabı: Hane (tezgâh) ve halıyı kasteden muammayı Âşık Şeref Taşlıova şu şiiriyle çözmüştür:

“Dört ağaçtan hoş yapılmış sanki bir han kapısı
 Hem gerili, hem yan yana iplerinin hepsi
 Yere sersen evi bezer duvarda göze değer
 Hane ile halı olur, H harfidir ikisi.” (Halıcı 1992: 23)

1969 yılında Konya’da düzenlenen âşıklar bayramında ödül olarak bir buzdolabı ortaya koyup asılan şu muammayı hiçbir âşık indirememiştir:

“Baş değil, başı var, bir başak değil,
 Yenilir şey değil, yumuşak değil.
 Çokça var her evde, vuslat çizgisi,
 Kuşak misali amma kuşak değil.” (Halıcı 1992: 24)

“Hiçbir âşığın çözemediği bu muammanın cevabı ‘çivi’ idi. Âşıkların çözemediği bu muammayı o dönemdeki seçiciler kurulu üyesi şair Gültekin Samanoğlu çözmüştür.” (Halıcı 1992: 24)

“Başak olmasa da başı var onun,
 Her evde, eşyada eşi var onun.
 Çivi muammaya öyle çakılmış,
 Dünyada daha çok işi var onun.” (Halıcı 1992: 24)

1970 yılında yine Feyzi Halıcı tarafından asılan aşağıdaki üç muammayı Âşık Şeref Taşlıova, Âşık Murat Çobanoğlu, Âşık Abdülvahap Kocaman, âşık İsmail Cengiz çözüp, ortaya konan mükâfatı aralarında bölüşmüşlerdir: (Halıcı 1992: 24)

“Sanki küçük bir çocuk düşünme ki ar eder,
 Ne yapsan, ne eylesen, hemence tekrar eder.
 Sırdır, sırdan öteye bir yol açılmaya gör,
 Dosta düşmana karşı anında ikrar eder” (Halıcı 1992: 24)
 Cevabı: Ayna

“Mânâ verin davul tokmak sözüne,
Sıfat olur, çok kimsenin yüzüne.
Derin derin düşünmeyin a dostlar,
Onla değer her insan yeryüzüne.” (Halıcı 1992: 24)
Cevabı: Deri

“İnsanı azı kaba, fazlası kibar etmez.
Yokluğu yok eder ya, öyle yoktan var etmez.
Muhiddin-i Arabî hitap eden çağlar
Bu gün de tekrarlansa kimse itibar etmez.” (Halıcı 1992: 24)
Cevabı: Para

1971 yılında Feyzi Halıcı tarafından asılan muammaya âşıkların verdikleri cevaplarda muammayı indiren olmamıştır.

“Var’la yok arası, yok’la var gibi,
Bazı yağmur gibi, bazı kar gibi,
Nakışlar zamanı bir çerçevede,
Kapatır her şeyi bir duvar gibi.” (Halıcı 1992: 26)

Bu muamma ile ilgili verilen çeşitli cevaplar şunlardır:

“İnsan varla yok arası yok’la var gibi,
Gönül yağmur gibi, gönül kar gibi.
Bir anda her şeyi nakışlayandır,
Akıl ile ilim bu muammada,
Her şeyi kapatır bir duvar gibi.” (Mevlüt İhsani) (Halıcı 1992: 26)

“Gönülle aşk, âşıklara yâr gibi,
Kanaatte yağmur gibi kar gibi
Parasız dünyada bir iş görülmez
Her şeyi kapatır bir hisar gibi.” (Almuslu Âşık Selmanî) (Halıcı 1992: 26)

“Gece gündüz varla yok, yokla var gibi.
Bazı yağmur verir, bazı kar gibi,
Yıldızlar nakışlar göğü bir baştan,
Bazı bulut kaplar, bir duvar gibi.” (Âşık Çobanoğlu) (Halıcı 1992: 26)

“Duman varla yok, yokla var gibi
Hayat bazen yağmur bazen kar gibi
Âşık gönül zamanı nakışlar durur
Keder vakti örter bir duvar gibi.” (Âşık Taşlıova) (Halıcı 1992: 26)

“Gökler var da yoktur, yok ta var gibi,
Bazen yağmurludur, bazen kar gibi.
Gündüz olur her tarafı nakışlar,
Geceler kararır bir duvar gibi.” (Âşık Reyhanî) (Halıcı 1992: 26)

“Her nereye baksam seni görüyorum,
Seni arıyorum, seni senden soruyorum,
Ben bir kiracıyım, handa duruyorum,
Tarla senin, tapu senin, mal senin.” (Âşık Ali İzzet Özkan) (Halıcı 1992: 27)

“Mecburi harcanır bir nakit gibi,
Karar dinlemeyen bir akit gibi,
Gün içinde zaman bir vakit gibi
Her şeyi kapatır açar yok gibi.” (Âşık Sefil Selimi) (Halıcı 1992: 27)

“Var’la yok’u, yok’la var’ı sorarsın,
Şu dünyayla arası ahret gibi.
Ömür çerçevesi nakışlar bizi,
Ecel duvar kesilir hasret gibi.” (Âşık Sadi Değer) (Halıcı 1992: 27)

“Sizin bu muamma mevsimle başlar,
 Bulutun gölgesi yeri nakışlar.
 Bir şeker, bir rüya ile bir rüzgâr,
 Bir de gece, gündüz, ay, güneş, dedim.” (Erzurumlu Âşık Ruhanî) (Halıcı
 1992: 28)

“Hakkın bulutları gizli sır gibi
 Bazı yağmur olur, yağar kar gibi,
 Tabiat kış olup donduğu gibi,
 Buzlar kat kat olur bir duvar gibi.” (Adapazarlı Âşık Paşa Yanguni) (Halıcı
 1992: 28)

“Varla yok arası kudretin işi,
 Bunda yaptım zaten böyle teftişi.
 Güneştir nakışlar dünyada yaşı,
 Açılır kapanır, buluttur, bulut.” (Âşık İsmail Azerî)

“Cihanda mevsimler yokla var gibi
 İşte akıl gönül aşikâr gibi,
 Fikir, tavus kuşu gibi nakışlar,
 Dudak dili örter bir duvar gibi.” (Âşık Ümmanî Can) (Halıcı 1992: 28)
 Cevabı: “Değişik şekilde cevaplandırılan muammanın cevabı ‘hava’dır.
 1972 yılında Âşıklara asılan muammayı Abdülvahap Kocaman ile Konyalı
 Âşık Adnan Kocaman çözmüşlerdir.” (Halıcı 1992: 25)

“Siyah mıdır, yeşil midir, mavi midir, elâ mıdır?
 Muhabbetin gören göze nakış nakış selâmıdır.
 Arzuhaldir A dan Z ye tomurcuklu gül misali
 Akça ceylan derisinde bazen Tanrı kelâmıdır.” (Halıcı 1992: 25)
 Cevabı: Yazı

1973 yılında Bayramda şair Gültekin Sâmanoğlu muamma asmıştır. Âşık Şerf Taşlıova, Âşık Abdulvahap Kocaman, Âşık Adnan Kocaman, Âşık Zülfikâr Divanî'nin çözdüğü, cevabı, Bayrak olan muamma şudur:

“Yerde doğar doğmaz olmuş en yüksek
 Bir ecdat tapusu evinden yüksek,
 Rüzgârda güzeldir, rüzgârı güzel,
 Bu yüce muamma kendinden yüksek.” (Halıcı 1992: 25)
 Cevabı: Bayrak

“1974 yılında şair Gültekin Sâmanoğlu iki muamma asmıştır. Her iki muammayı indiren Âşıklar, Mevlüt İhsani ile Zülfikâr Divanî olmuştur.” (Halıcı 1992: 25)

“Adamla adam olur, şahitliği pek kolay,
 Yağmur birikintisi ve içine düşmüş ay,
 Nasıl da pırıl pırıl, gözlerde, gönüllerde,
 Ağaçla ağaç olur, sarayla olur saray.” (Halıcı 1992: 25)
 Cevabı: Ayna

“Canlıları yaşatır ama kendi canı yok,
 Belli bir şekli olmaz, rengi yok dumanı yok,
 Pamuk gibisi olur, taş gibi sert olur,
 Yürür, koşar ve uçar, bilmeyecek yanı yok.” (Halıcı 1992: 25)
 Cevabı: Su

5 Haziran 1975 tarihinde Mersin’de yapılan Âşıklar Şöleni’nde Feyzi Halıcı tarafından asılan ve Âşık İsmail Azerî, Âşık Mahmut Taşkaya, Âşık Feymanî, Âşık Abdülvahap Kocaman tarafından çözülen muamma şu şekildedir:

“Dolunay misali, ama ay değil,
 Bir buruk ismi var, demli çay değil.
 Denizlere yaklaşma hep orda kal,
 Bu muammayı çözmek kolay değil.” (Halıcı 1992: 29)

Cevabı: Üçüncü mısradaki harf harf yazıldığı üzere “portakal”dır.

Türkiye Âşıklar Bayramı Yirminci Şeref Yılında 1985’te Feyzi Halıcı’nın Âşıklara Astığı Muammalardan Örnekler Aşağıdadır:

23 Ekim 1985 Gecesi Âşıklara Sorulan Muamma:

“Başı ayağına bağlı
Bazen uslu, bazen yağlı
Bunu yapan bizim Karadağlı
Bilin bu nedir âşıklar?” (Halıcı 2010)

Cevabı: Kaşık

25 Ekim 1985 Gecesi Asılan Muamma:

“Neler hak ediyor, neler yüce Hak,
Dünyadan dil tapşır, tâ cennete bak
Dişlersin bir şak tam iki, üç, dört şak
Tıpkı ona benzer şu adama bak
Bazen kara olur, bazen ak.”(Halıcı 2010)

Cevabı: Kabak

26 Ekim 1985 Yılında Asılan Muamma:

“ Olmaz ki her zaman tadı
Kaldı kalmadı
Sonra koydum, almadı
Üç çeşit söylenir adı” (Halıcı 2010)

Cevabı: Koyun

27 Ekim 1985 Yılında Asılan Muamma:

“Bütün bir bahar, tek milce bir yaz
Zamanlar içimde beyaz mı beyaz
Neyse sevgi meyse aşk, meyse mugaz
Niyet, kısmet, murat o’dur çokça digilaz
Duruşudur, tızıdır en önemli haz “(Halıcı 2010)

Cevabı: Gül

28 Ekim 1985 Yılında Asılan Muamma:

“Neydi Tanrı, neydi ki vebalimiz
Olmasın bir örnek, kıl-ü kalimiz
Pirinçle yoğrulmuş nice halimiz
Çare ister evlâd-ü iyalimiz
Yevmin ve rızkın cedit ahvalimiz
Gerçekleşse âlı bir gün hayalimiz”(Halıcı 2010)

Cevabı: Pirinç

29 Ekim 1985 Yılında Asılan Muamma:

“Saz ve sohbet bir ateş femandadır
Bil ki efkâr sınırsız dermandadır
Boştur her şey, bir nice zamandır
Öyle bir son üç çeşit meydandadır

Bir teselli zevk misali bundadır
Ol ikamet bir muvakkat handadır
Çift hece beş harf ki bil dost candadır.” (Halıcı 2010)
Cevabı: Sigara

30 Ekim 1985 Yılında Asılan Muamma

“Sorar durursun bu ilham nerededir?
Bazı nükte, bazı sözdür perdedir
Bazı sestir yerededir göklerde
Tesellisi bazı bazı derdedir
Ola salon, gazino her yerededir
Bilin dostlar kaybettiğim şey nedir?” (Halıcı 2010)
Cevabı: Radyo

1985 yılında Fırat Üniversitesinde âşıklar şöleni düzenlenmiştir. Burada özellikle, gelen konuklara verilen davetiyede, bir muamma sorulmuştur:

“Âşığa hoş gelirmiş yâr hanesi
Kudretullah şehrinin dürdânesi
Muammaya cevap bulun bakalım
Oğlunun karnında yatar annesi.” (Sakaoğlu 2003: 117)

“Bu muammanın cevabı ipek böceğidir. Gelen cevaplar doğru ve yanlış olarak bir sınıflandırılmaya tâbi tutulmuştur.” (Sakaoğlu 2003: 117) Burada doğru örneklerden sadece bir tanesi verilmiştir:

Cevabı:
“Âşığa hoş gelirmiş sevdiceği
İncitme sen karıncayı çiçeği
Yaradanın yarattığı güzeldir
Muammanın cevabıdır İpek Böceği” Halil Narman (Sakaoğlu 2003: 118)

“Seninle dost olur yalnız gezmez
Vurup dövsen bile canından bezmez
Sefası da vardır, hem cefası da
Kulağını çekip ağlatsan kızmaz” (Âşık Mahcubî) (Durbilmez 2010:156)
Âşık Mahcubî tarafından sorulan bu muammanın cevabı sazdır. Bu muammaya verilen cevaplar şöyledir:

“Sazım can dostumdur gönül telimdir
Türküsü türkündür, dili dilimdir
Sefası cefası başımın tacı
Tükenmez deryadır sonsuz ilimdir

Sazım muammadır gizli bir sırdır
Mürsel’in can dostu vefalı yârdır
İnceden inceye türküler yakar
Her sazın ustası ozanı vardır.” (Âşık Mürsel Sinan) (Durbilmez 2010:156)

Aynı muammanın cevabını Kayserili Âşık Meydanî şöyle cevap verir.
 “Âşığın dostudur Korkut’tan beri
 Vurup dövsek bile çekilmez geri
 Bazen kederlidir bazen neşeli
 Bir adı bağlama, sazdır diğeri.” (Âşık Meydanî) (Durbilmez 2010:156)

Muamma:

“Elde Dedem Korkut’un icadı var
 Onda teganninin hoş bir tadı var
 Üç nesneden olmuş sanın cadı var
 Üç harf, beş harf, yedi harfli adı var.” (Âşık Nuri Şahinoğlu) (Durbilmez 2010:156)

Cevabını yine âşığın kendi cevap verir.

“Dedem Korkut sohbetine haz derler
 Teganniye içe dolan naz derler
 Kiriş, tel ve ağaç olan âlete
 Çöğür, Kopuz, bağlama ve saz derler.” (Âşık Nuri Şahinoğlu) (Durbilmez 2010:156)

Muamma:

“Ezelden ebede mevcut her canlı
 Doğumdan ölüme ilikte kanda
 Ne doyar ne kanar bitmez iştahı
 Yıkılır pes etmez daim meydanda” (TRT AVAZ 2009: 1.Bölüm)
 Cevabı: Nefis olan muammanın cevabını Âşık Mizanî şöyle vermektedir.

“Gel bana bu devrin âleme
 Gözü ile bir bak insanın yara(efkâra) düşürür
 Balık değilsen girme deryaya
 Avcı gelir seni tora düşürür

Gel bana kulak ver sen
 Âşıkların sazına mantığına sözüne
 Bel bağlama nane cifin kızına
 Bir gün gelir seni şere düşürür

Devranî Mirzanî içimde ne bir heveste
 Ömür boyu kaldım matemde yasta
 Hoca muammanız vallah nefisti
 Cehennemde insanı nara düşürür.” (TRT AVAZ 2009: 1.Bölüm)

Muamma:

“Suya girer ıslanmadan yol alır
 El ayak yok seslenmeden yol alır
 Üstüneyken hareketsiz sanırsın
 Döner durur terslenmeden yol alır.” (TRT AVAZ 2009: 2.Bölüm)

Cevabı: Işık, cenaze, dünya olan muammanın cevabını Âşık Sümmanoğlu vermiştir.

“Terbiyedir ariflerin işi arif
 Bilesin de hayâ dolanır
 Ay yıldız ceryandır dünyanın varı
 Bin deniz dolaşır ziya dolanır

Ay güneş ışıktır dünyanın varı
 Yüz bin deniz gezen ziya dolanır
 İslanmadan gezer dolanır ziya dolanır

Bilmem deli gönül neden uslanmaz
 Sanma her can bir mezara yaslanmaz
 Cansız ceset etin kessen seslenmez
 Son yolculuk doya doya dolanır

Sümmani yolum bulunmaz karar
 Karar edenler de ederler zarar
 Herkes dolaşırken bir şeyler sorar
 Sorun ki bu dünya niye dolanır” (TRT AVAZ 2009: 2.Bölüm)

Muamma:

“Aşk için dövüldüm ateşte yandım
 El üstünde tutanlara bağlandım
 Altınla gümüşle çok işim oldu
 Başka adla sağda solda dolandım.” (TRT AVAZ 2009: 2.Bölüm)
 Cevabı: Nişan yüzüğü cevabını Âşık Divanî vermiştir.

“Sarraflar elinde yapılır zerden
 Evlilik yoluna çıkan bilmez mi?
 Bir zamandır Süleyman pirden efendim
 Gönlünü sevdaya yakan bilmez mi?”

Divaniyem haneler mamur olsun
 Böyle anlatmışlar a bol daneler
 Gelin damat ellerini kınalar
 Nişan yüzüğünü takan bilmez mi?” (TRT AVAZ 2009: 2.Bölüm)

Muamma:

“Gece gezer gündüz gezer yorulmaz
 Yazın kışın ev içinde görünmez
 Üzerine çıkıp sıksan boğazın
 Yine hizmet eder sana darılmaz” (TRT AVAZ 2009: 3.Bölüm)
 Cevabı: Ayakkabı cevabını Âşık Kaptanî vermiştir.

“Yaradanın emri geldik dünyaya
Herkes kaderine tabi diyorum
Bu gerçeği bilmez nice cahiller
Akli nerede gene sabi diyorum

Şu dünyada kendi kendimize bir
İyi kötü çok şeyleri sezerim
Kaptaniyim üzerinde gezerim
Cevabına ayakkabı diyorum” (TRT AVAZ 2009: 3.Bölüm)

Muamma:

“Nere çeksen boyun eğer
İtiraz etmez gider
Her bir renkten sureti var
Kimseye çatmaz gider

Sürü olur bir çobana
Hal diliyle seslenir
Başın kessen candan olur
Bir düzen tutmaz gider” (TRT AVAZ 2009: 3.Bölüm)
Cevabı: Âşık Turabî tespih olan doğru cevap vermiştir.

“Dane dane dizi dizi
Bir uzun baştan olur
Kim onunla zikreylse
Gözünde yaştan olur

Yaradanın aşkı ile
Yanıp tuştan derviş
Her şeyi bırakır gider
Ekmekten aştan olur

Ey Turabî bu muamma
 Tespihten ibarettir
 Bu günlerin elin deĝse
 Her gün ibadettir” (TRT AVAZ 2009: 3.Bölüm)

Muamma:

“İlikte yok kanda yoktur
 Semada var canda yoktur
 Sır deĝildir göz de görür
 İmanda var tende yoktur” (TRT AVAZ 2009: 4.Bölüm)
 Cevabı: “M” harfi olan bu muammanın cevabını Âşık Devaî vermiştir.

“Âşıkların muhabbeti
 Milletin örfüdür hocam
 Sözleri onun serveti
 Bilmem ki harfidir hocam

Âşık Devaim ne dese
 Bülbül gider güle süse
 Sorduĝun muamman ise
 Bence m harfidir hocam”(TRT AVAZ 2009: 4.Bölüm)

Muamma:

“Yükseklerde dalgalanır yerdeki buĝday deĝil
 Özünde ziya bulunmaz güneş deĝil ay deĝil
 Yemekte iştah kapatır sevgilide cezb eder
 Yokluĝu da çok aranır bulması kolay deĝil” (TRT AVAZ 2009: 6.Bölüm)
 Cevabı: Yaĝız Ozan saç cevabını vererek muammayı çözmüştür.

“Doğarken tüy olur çıkar saçlarında saklıdır
 Aşta iştahı kapatır aşklarında saklıdır
 Bazen kısa bazen uzun şekil verir insana
 Kâkülü alttan uzanır saçlarında saklıdır

Kellere dermanı yoktur sızı çekilir gider
 İsteyenin kabağına hemen dikilir gider
 Sarı kumral olur zülfe dökülür gider
 Yağız Ozanım cevabım saçlarımda saklıdır” (TRT AVAZ 2009: 6.Bölüm)

Muamma:

“Üç yüz altmış beş gün Allahın günü
 Bir gece var gecelerden seçilmiş
 Nuru aydınlatır dünü bugünü
 Bir yüce var yücelerden seçilmiş.”

Cevabı: Âşık Mustafa Aydın; Kadir Gecesi, Hz. Muhammed cevabını vererek muammayı cevaplamıştır.

“On bir ayın sulatanıdır Ramazan
 Ramazanda imzan olmuştur Kur’an
 Bin aydan hayırlı sayılan zaman
 O Kadirdir gecelerden seçilmiş

Mustafa Allah’tan bekler Hidayet
 Sevgiliden sevgiliye muhabbet
 On sekiz bin âlemin nur i Muhammed
 Nur Muhammed yücelerden seçilmiş.”(TRT AVAZ 2009: 7.Bölüm)

Muamma:

“Damarı var içte akan kanı yok
 Derinlik aldatır ama canı yok
 Yan yana görürsün ikizdir amma
 Biri gerçek diğgerinin canı yok.” (TRT AVAZ 2009: 7.Bölüm)

Cevabı: Âşık Veli Canâni ayna diyerek muammayı çözmüştür.

“Hak yolundan şaşmaz âşık olanla
Aşkın atasıyla aynadır meni
Dede Korkutların adın duyanda
Damardaki kanım gaynadı benim

Âşığım gönlümde çoktur ihlâsım
İstemem sanatta ne düşman hasım
İsmim Veli Canânidir mahlasım
Resmimi gösderen aynadır benim” (TRT AVAZ 2009: 7.Bölüm)

Muamma:

“Nice canlar nice kanlar var onda
Evler yıkan kötü günler var onda
Sebepli sebepsiz kutsal vatanda
Vefat eden ne civanlar var onda” (TRT AVAZ 2009: 8.Bölüm)

Cevabı: Trafik canavarı olan muammayı Fuat Çerkezoğlu cevaplandırmıştır.

“Ehl-i kâmil yüz bin rumuz gezdirir
Muamma âşığın itibarıdır
Cahilleri candan bezdirir
Cehaletse cehaletin vardır

Çerkezoğluyum beni benden götürdü
Aklımı fikrimi yanlış yetirdi
Nice nice ocakları batırdı
Muamma trafik canavarıdır” (TRT AVAZ 2009: 8.Bölüm)

Muamma:

“Başında tarağı dudağı kemik

Seherde yatanı uyandırır ilk

Nerden almış ise çalıyor düdük

Ne güzel duyulur seher vakti” (TRT AVAZ 2009: 9.Bölüm)

Cevabı: Âşık Selahattin Kozanoğlu horoz diyerek muammayı çözmüştür.

“Yaşlanınca çok zor pişer

Tencere küser ataşa

Kanadı var ya uçamaz

Çok gider ötüşür kasa

Nabız atar yürek kaynar

Millet birbirin çiğner

Kumarbazlar bahis oynar

Sonra tutuşur savaşa

Kozanoğlu gördüm lüzum

Üç gündür ki uykusuzum

Muammadaki horozum

Tilkilerden uzak yaşar” (TRT AVAZ 2009: 9.Bölüm)

Muamma:

“Yapan elde tutmaz alır parasın

Yaptıran soğutur yürek yarasın

Asıl sahibiyse başı üstünde

Tutarken fark etmez yanın yöresin”(TRT AVAZ 2009: 10.Bölüm)

Cevabı: Muammanın cevabı olan mezar taşını Âşık Öksüz Ozan bilmiştir.

“Muammanın cevabına ey hocam
 İnsanın sonunun başı diyorum
 Analar evlatlar feryad-ı figan
 Gözünden akan yaşı diyorum

Can çekilir bir gün bedenin kurur
 Dost ile ahbablar tabutta görür
 Öksüz Ozan en son başında durur
 İşte mezarının taşı diyorum.” (TRT AVAZ 2009: 10.Bölüm)

Muamma:

“Bazen gider bazen durur
 Bazen düşman bazen korur
 Biri varken o da vardır
 Var olana hep ters durur” (TRT AVAZ 2009: 11.Bölüm)
 Cevabı: Âşık Günay Yıldız gölge diyerek doğru cevabı vermiştir.

“Bana sorulan muamma
 Bir hayalin rüyasıdır
 Her nefes alış verişte
 Yaşamanın sevdasıdır

Günay Yıldız bende vardın
 Hem zarardır hem de kârdır
 Ben yaşarsam o da vardır
 Can bedenin gölgesidir.” (TRT AVAZ 2009: 11.Bölüm)

Muamma:

“Öyle bir dünya gördüm ki
 Dünyayı insan taşır
 Öyle bir dünya gördüm ki
 Karnında bostan taşır

Yeşilden bir don giymiş
 Beyazdan bir can gömleği
 Bu öyle bir dünyadır ki
 Damarında kan taşır.” (TRT AVAZ 2009: 12.Bölüm)
 Cevabı: Âşık Maksut Koca karpuz diyerek muammayı cevaplandırmıştır.
 “Maksudum der dünya gördüm
 Can içinde can taşır
 Bostan içinde bir dünya
 İçinde bostan taşır

Karpuzdur bunun cevabı
 Size beyan eyleyeyim
 Yeşilden bir don giymiş
 İçte kızıl kan taşır” (TRT AVAZ 2009: 12.Bölüm)

Muamma:
 “Rengi var karalı ağı
 Gözleri var gözü bağlı
 Gezer durur iza bozmaz
 Duruşu var sağlı sollu” (TRT AVAZ 2010: 13.Bölüm)
 Cevabı: Âşık Orhan Üstündağ düğme diyerek muammayı cevaplandırmıştır.

“Gönül sen her şeye boyun
 Eğme eğme diyorum
 Olur olmaz olan yere
 Yağma diyorum diyorum

Üstündağım bu feryadı
 Olmazdı dünyanın tadı
 Muammanın inan adı
 Düğme diyorum diyorum” (TRT AVAZ 2010: 13.Bölüm)

Muamma:

“Her ilmin başıdır eylem-i hata

Sen de yaşa kavuşursun rahata

Kimler sabır ile erdi vuslata

Âşığım bunları söz ile söyle” (TRT AVAZ 2010: 14.Bölüm)

Cevabı: Âşık Bilal Ersarı Hz. Eyüp cevabını vererek muammayı çözmüştür.

“Yaşamım boyunca etmedim hata

Duygudan düşünceden sevgiden öte

Hakkın emri ile ersem vuslata

Muammanın cevabını verecem

Âşık Bilalim var hayali düşü

Maksudum muradı takdirin işi

Sabrın eylemek Eyüp’ün işi

Yusuf Peygamber’in adı bir başka” (TRT AVAZ 2010: 14.Bölüm)

Muamma:

“Musa dur deyince aktı Nil nehri

Firavun emretti durdu nedendir

Musanın asası neye dönüştü

Hangi dağı gezdi gördü nedendir” (TRT AVAZ 2010: 15.Bölüm)

Cevabı: Âşık Ahmet Poyrazoğlu muammaya Musa gaflette kaldığı için, Musan’ın asasının ejderhaya dönüşmesi, Tur dağı cevaplarını vererek muammayı çözmüştür.

“Sorduğun soruya vereyim cevap

Arifler bu sırta erdi değil mi?

Musa da gaflette kaldığı için

Emredip Firavun durdu değil mi?

Âşıklar bu sırrı bilmez mi?
 Hayal semasında kınar devrani
 Musa'ya hitap oldu ol dem behram
 Çıkıp Tur dağına gördü değil mi?

Poyrazoğlu düşkün hicrana ha
 Sıdkım bütün eyle yüce Allah'a
 Musanın asası oldu ejderha
 Vurup da deryayı yardı değil mi?" (TRT AVAZ 2010: 15.Bölüm)

Muamma:

“Âlem bir sultana eğiyor boyun
 Hakikat ilmüne olmuyor oyun
 Ayaksız geziyor memesiz koyun
 Sağılıp dökülen sütü nedir bil.” (TRT AVAZ 2010: 17.Bölüm)
 Cevabı: Kar cevabını Âşık Derdiyâr vermiştir.

“Mevlâ'nın hikmeti sırrı ondadır
 Toprağın hayatı hikmeti ondadır
 Bağların bahçelerin yeri ondadır
 Yağmur oldum yağdım sırrı Mevlâ'dan

Nicedir yeşerttim o yüce dağı
 Geçişin içinde çağların çağı
 Bağla bağlıdır hayatın bağı
 Yağmur oldum yağdım karı Mevlâ'dan

Derdiyâr çare yok aşka ağların
 Eridi mi yüreğindeki yağların
 Çeşni bahar eyler türlü bağların
 Yağmur oldum yağdım barı Mevlâ'dan” (TRT AVAZ 2010: 17.Bölüm)

Muamma:

“Âşık okumalı elifi bayı

Dersin alıp öğrenmeli imlayı

Mevlâ hangi günde kurdu dünyayı

Ne günde müddeti sona ermiştir?” (TRT AVAZ 2010: 18.Bölüm)

Cevabı: Âşık Ensar Şahbazoğlu muammaya Mevlâ dünyayı altı günde var etti, diyerek muammayı cevaplamıştır.

“Aşk ilem okudum elifi bayı

Âşık olan anlar ilim imlayı

Altı günde var eyledi dünyayı

Âşık dili ile arz eyleyeceğim

Cana can diyenler yâr gizli olur

Adap gizli olur ar gizli olur

Sırrı yaratanda sır gizli olur

Âşık teli ile arz eyleyeceğim

Ensar Şahbazoğlu Mevlâ’ya sarıl

Nice muratlardan murat edin

Pazar günü ol dem rinde olunur

Cuma günü tamamlandı kâinat” (TRT AVAZ 2010: 18.Bölüm)

Muamma:

“Bizleri yarattı Hz. Sübhan

Muhammed’e tabi oldu Müslüman

Kaç ayet üstünde bağlandı Kur’an

İlk gelen ayetin adı ne idi” (TRT AVAZ 2010: 19.Bölüm)

Cevabı: Âşık Rahim Sağlam muammaya altı bin altı yüz altmış altı ayet ve İkra ayeti diyerek muammayı cevaplamıştır.

“Müminlerin akli Hakkın yoluna
Muhammed’e tabi oldum efendim
Dört kitabın biri Hz. Buğra
Sevgisi gönle doldu ey efendim

Doğruya gerçeğe ederiz hürmet
Dünyaya inişi bizlere hürmet
Altı bin altı yüz altmış altı ayet
Böylelikle tamam oldu efendim

Rahim Sağlam der ki canımız feda
Bizleri yarattı Cenabı-ı Hüdayı
İlk inen ayetin ismi de İkra
Okuyanlar ilim buldu ey efendim” (TRT AVAZ 2010: 19.Bölüm)

Muamma:

“Âşık isen gel bu söze cevap ver
Âdem de cennetten neden alındı
Gel söyle mekânı ilk neresidir
Yeri nere oldu nerede bulundu?” (TRT AVAZ 2010: 20.Bölüm)

Cevap: Üç soru vardı. Âdem neden cennetten atıldı? Buğday yediği için. İlk mekân neresiydi? İlk mekân dünyadır. Yeri neresi? Serendip dağı, cevaplarını Âşık İhsan Yavuzer vermiştir.

“Buğdayı yemişti Âdem ile Havva
Cennet-i A’lâdan oldu gittiler
Çünkü libasları üstünden düştü
Derdi kederi ile buldu gittiler

Âdem ellerini açtı duaya
 Ondan sonra girdi bitmez rüyaya
 O zaman atıldı fani dünyaya
 Birbirinden ayrı kaldı gittiler

İhsan Yavuzerim bitmez merakım
 Bir gün göreceğiz kara toprağı
 Kaldığı yeri değı Serendip dağı
 Allah'tan fermanı aldı gittiler” (TRT AVAZ 2010: 20.Bölüm)

Muamma:

“Her bir dilden anlıyordu her yönde
 Saltanat sahibi önderdi dinde
 Hakkı buldu o insanın kalbinde
 O da kime âşık oldu gel söyle” (TRT AVAZ 2010: 21.Bölüm)

Cevabı: Âşık Garip Mustafa, muammaya Hz. Süleyman ve Belkıs diyerek muammayı cevaplamıştır.

“Hemi sultan idi hemi Peygamber
 Böylece dünyaya geldi Süleyman
 Atasıydı onun Davut Peygamber
 Her türlü ilimle doldu Süleyman

Gökte değın derdin ezsen yelinle
 Her saat her Dakka Hak ile bile
 Hakkın kudreti ile Hakkın emri ile
 Kurt kuşun dilinden bileli Süleyman

Bu garip Mustafa'm sözü bitirdi
 Hüdhüd kuşu ona nağme getirdi
 Tacıyan tahtına getirdi
 Belkısı kendinen aldı Süleyman” (TRT AVAZ 2010: 21.Bölüm)

Muamma:

“Karun devleti varı nice oldu

Söyle kim balığın karnında kaldı

Nemrudun eceli ne ile doldu

Eğer âşık isen bil de görelim” (TRT AVAZ 2010: 22.Bölüm)

Cevabı: Üç sorunun cevabını Âşık Feymani, Karun devleti, Yunus Peygamber, Nemrud’u sinek yemesi.

“Karunun sarayı malı mülküylen

Yerden yere battı Hak emriylen

İmansızın kavmi hane halkıyla

Gelmez yola gitti Hak emriylen

Yunus gece gündüz şükreylerdi

Hakkın her varlığını fikreylerdi

Balığın karnında zikreylerdi

Bir kenara attı Hak emriylen

Halilnem muradına yetirdim

Cennet-i A’lâya aldı götürdü

Bir sinek Nemrudu yedi bitirdi

Böyle ömrü bitti Hak emriylen” (TRT AVAZ 2010: 22.Bölüm)

Muamma:

“Hak Teâlâ’dan emir gelmeden evvel

Canlılar gemiye dolmadan evvel

Habil vurup Kabil ölmeden evvel

Onlar kimdi ölüm yokken ölmüştür?” (TRT AVAZ 2010: 23.Bölüm)

Cevabı: Muammayı Âşık İrfan Kurak can kavmi diyerek muammayı cevaplamıştır.

“Dinledim sözünü canım arkadaşım
 Can kavmi ölüm hakken ölmüştür
 Onların kaderi böyle yazılmış
 Can kavmi ölüm tekken ölmüştür

Kimileri çabuk dünyadan alınmış
 Kimisi bu dünyadan bağ azalmış
 Âdemden beridir böyle yazılmış
 Can kavmi ölüm çokken ölmüştür

Âşık İrfan sazın böyle çalırımı
 Bazen âşıkın rüyasına dalırımı
 Cenab-ı Allahım böyle buyurmuş
 Can kavmi ölüm yokken ölmüştür.” (TRT AVAZ 2010: 23.Bölüm)

Muamma:

“Âşık sözlerime cevap ister
 İlk atamız kimdir gel söyle bana
 İnsan doğup bu dünyaya gelince
 Evvel nedir lâzım olan insana” (TRT AVAZ 2010: 24.Bölüm)
 Cevabı: Hz. Âdem ve su cevabını Âşık Mahmut Karataş vermiştir.

“Bedenim topraktır cemalim nurdan
 Biri Âdem birisi dur cihanda
 Hakkın kudretinden sual sorulmaz
 Arzı Âdem arzı cihanda

İkisinin ağdası yok ikisinin geçilmez
 Her ikisine asla kıymet biçilmez
 Hiçbirisi birbirinden seçilmez
 Duru Âdem duru sudu cihanda

Der Mahmudum yakma ataşa
 Aşkım için için çalsam bu sazı
 Âşıkların vuslatıdır bak özü
 Piri Âdem piri sudur cihanda” (TRT AVAZ 2010: 24.Bölüm)

Muamma:

“Birinin yeri var biri bulunmaz
 O hangi ağaçtır barı bulunmaz
 O hangi dağdır ki karı bulunmaz
 Sazınla sözünle ver cevabını” (TRT AVAZ 2010: 25.Bölüm)
 Cevabı: Âşık Turabî söğüt ağacı ve Kafdağı diyerek muammayı bilmiştir.

“Has bahçenin goncası var gülü var
 Bülbüllerin feryad eden dili var
 Her ağacın yaprağı var dalı var
 Söğüt ağacının barı bulunmaz

Kâmil meclisinin tadı var amma
 Mahkemede hâkim kadı var amma
 Onun masallarda adı var amma
 Hayal Kaf dağının karı bulunmaz

Aşıkâr bilirim adabı arı
 Dolaştım semayı gezdim Turabı
 Çözdüm muammayı verdim cevabı
 Âşıkların başka kârı bulunmaz” (TRT AVAZ 2010: 25.Bölüm)

Muamma:

“Enginde kalkıp da yücede kışlar

Kim bilir nereye varmayı düşler

Gelirse kapıyı bacayı taşlar

Aradaki dedikodu nedir bil” (TRT AVAZ 2010: 26.Bölüm)

Cevabı: Âşık Murat Boydaş dolu cevabıyla muammayı bilmiştir.

“Gece gündüz hayalinle yanarım

Sanma ki kendime deli diyorum

Viran kalsam mor sümbül bağlarım

Sevdası sinemde dolu diyorum

Bülbüllerde figan oldum zâr oldum

Mecnun oldum Leyla oldum yâr oldum

Yücesinde boran oldum kar oldum

Enginine akan seli diyorum

Âşık Murat çok çektirdi zahmeti

Uğruna bağıyım namı zahmeti

Başımızda dönen Hakkın rahmeti

Yaz baharda yağın dolu diyorum” (TRT AVAZ 2010: 26.Bölüm)

Muamma:

“Önce parlak idi ziyası söndü

Müminler hep ona yüzü döndü

Hakkın emri ile nereden geldi

Söyle ne olarak bilinir kendi” (TRT AVAZ 2010: 27.Bölüm)

Cevabı: Âşık Öksüz Ozan, muammada gizli olan Hac ve Hacerü'l Esved taşını bilmiştir.

“Önce parlak idi söndü ziyası
Görmek nasip eyle Mevlâ’m bizi
Hacca gitmek her müminin rüyası
Varmak nasip eyle Mevlâ’m bizlere

Mevlâ’m emekleri vermesin boşa
Beytullahla kalsam baş başa
Şol cennetten gelen o kutsal taş
Ermek nasip eyle Mevlâ’m bizlere

Öksüz Ozan Hakka bağlan özünü
Muammayı çözdün bitir sözünü
Hacerü’l Esved’e varıp yüzünü
Sürmek nasip eyle Mevlâ’m bizlere” (TRT AVAZ 2010: 27.Bölüm)

Muamma:

“Denizde bir ağaç dalsız budaksız
Benzersiz bir kuş ki tüysüz tozaksız
Yükseklerde uçup eşini arar
Bakarsın vurulur topsuz tüfeksiz” (TRT AVAZ 2010: 28.Bölüm)
Cevabı: Âşık Yaralı muammanın cevabının gönül olduğunu çözmüştür.

“Size bir arzum var inceden ince
Kalbim paramparça böldüler gönül
Nice sözler vardır gider ya güce
Âlemi üstüme güldüler gönül

Bilmem hangisini getirem dile
Bu sevdayı çekmek çilemin içine
Şimdiki gurbete arzuyu göre
Aşk ile Kerem’i öldüren gönül

Sevdanın yolundan kaybettim yolu
 Emrah'ı Selvi'yi Bülbüle gülü
 Ferhat'a dağı Mecnun'a çölu
 Yaralıya sazı çaldıran gönül" (TRT AVAZ 2010: 28.Bölüm)

Muamma:

"O nedir ki yarı canlı yarı cansız dolaşır
 Bir insanda hayat boyu her nesneye bulaşır
 Gâhî renkten renge girer gâhî de uzar gider
 Gâh olur yerlerde gezer gâh yükseğe ulaşır" (TRT AVAZ 2010: 29.Bölüm)

Cevabı: Âşık Özlemi muammada tırnak gizlendiğini söylemiştir.

"Her uzvun görevi başka başkadır
 Onsuz başı bile kaşı yavazdır
 Yaradan bahşetmiş ele ayağa
 Onsuz eşya bile taşıyamaz

Çok uzatsam mikrop verir dilime
 Oje sürsem engel halime
 Pense olur ayağıma elime
 Beş parmakta durur üşüyemezsin

Özlemiyeye derin kezsem inletir
 Kesmediyse hasta inletir
 Tırnaksız bedende yaşıyor
 Keser isem derdi bela önletir tırnaksız" (TRT AVAZ 2010: 29.Bölüm)

Muamma:

"Ol nedir ki gösteriyor benizi
 Ol nedir ki yol ediyor denizi
 Muammayı çözüp kurtar kendini
 Ol nedir ki uyuz eder domuzu" (TRT AVAZ 2010: 30.Bölüm)

Cevabı: Âşık Erdem Can üç sorunun cevabının ayna, gemi ve susam olduğunu bilmiştir.

“Elden alıp baksan gösterir yüzü
Burada muammayı bilmek gerekir
O aynadır gösteriyor benizi
Burada muammayı bilmek gerekir

Sanılmasın doya doya taşmadı
Dost gemisi rotasından şaşmadı
Nuh Peygamber hiç gaflete düşmedi
Gemisinde yolcu olmak gerekir

Erdem Can soruda olaydım öncü
Bir adı susamdır bir adı ükücü
Domuz uyuz olur çok çeker sancı
Susam tarlasından salmak gerekir” (TRT AVAZ 2010: 30.Bölüm)

“Âşık üç renk ile cevap ver bana
Çalı karagül kırmızı diken boz
Cevap veremezsen girme meydana
Tarla kara el kırmızı eken boz

Kapalı binada esmez fırtına
Uyuz ata ağaç gerek sürtüne
Bilemezsen günah kalır sırtına
Yollar kara çöl kırmızı çeken boz

Reyhanî der siyah renge boyanma
Sözlerim aşikâr hem de muamma
Mantıksız alışıp manasız yanma
Külü kara çul kırmızı yakan boz” (Âşık Reyhanî) (Düzgün 1997: 249)

Cevabı: Muammanın cevabı bulunmamaktadır.

“Cevabı pek müşkül sualim var
Sır senden içeri nur nerde gizli
Âşık olanların maşukası var
Yâr senden içeri pir nerde gizli

Nesimi erkân u ahkâma uymuş
Ene'l-Hak sırrını kendinde duymuş
Bu maddi varlığı bir yana koymuş
Var senden içeri dar nerde gizli

Yaran olmayanlar yârini bilmez
Hizmet etmeyenler kârını bilmez
Birini bilmeyen arını bilmez
Ar senden içeri bir nerde gizli

Âşık Reyhanî'yim ikinin biri
Birbirine uymaz imiş birbiri
Ayırt etmek lazım kar ile kiri
Kir senden içeri kar nerede gizli” (Âşık Reyhanî) (Düzgün 1997:134)
Cevabı: Muammanın cevabı bulunmamaktadır.

Muamma:

“Bir pencere gördüm ilimler süzer
Cansızlar üzerinde canlılar gezer
Bir küçük damlada bir dünya yüzer
Aldım süzdüm iki damla suyu var” (Uğursu 2011)

Cevap:

“Bilgisayar derler ilimler süzer
Televizyon içre canlılar gezer
Bir çift küçük gözde bir dünya yüzer
Görünüşte iki damla suyu var” (Uğursu 2011)

Muamma:

“Bir nesne var ki bir insanla özlüdür
Anlayana muamması var sözlüdür
Bir köşede beş nokta var gizlidir.
Bir göl gördüm ortasında kuyu var” (Uğursu 2011)

Cevap:

“İnsan beyni ceviz ile özlüdür
İncelersen mânâsı var sözlüdür
Bir kafada beş duyu var gizlidir
Kalp dediğin ortasında kuyu var” (Uğursu 2011)

Muamma:

“O nedir ki yola gider ayaksız
O nedir ki kaynar akar nehri
O nedir ki gezer çölü şehri
Tepesinde iki kova suyu var” (Uğurlusu 2011)

Cevap:

“O yılandır dilindedir zehri
Yanardağdır kaynar akar nehri
O devedir gezer çölü şehri
İki hörgüç depolamış suyu var.” (Uğursu 2011)

Muamma:

“O nedir ki yola gider ayaksız
 O nedir ki boyanmışta boyaksız
 O nedir ki yürür durur duraksız
 Hesap kitap güneşi var ayı var” (Uğursu 2011)

Cevap:

“O ölüdür yola gider ayaksız
 Gökkuşağı boyanıpta boyaksız
 O zamandır yürür dursuz duraksız
 Haftası var günü, yılı, ayı var.” (Uğursu 2011)

Muamma:

O nedir ki yedi yerden ses verir
 Yedi daldan bin bire güle ses verir
 Yedi yerde gâh konuşur ses verir
 Şen şakraktır davul zurna toyu var(Uğursu 2011)

Cevap:

O müziktir yedi daldan ses verir
 Her türküye bin bir türlü ses verir
 Yedi yerde yedi es var sus verir
 Şen şakraktır davul zurna toyu var (Uğursu 2011)

Muamma:

“Savaş gördüm ordusu var yolunda
 Padişahı fermanı var elinde
 Bir at gördüm vezir oynar belimde
 Yürür gider bir parmaklık boyu var.” (Uğursu 2011)

Cevap:

“O satrançtır ordusu var yolunda
Şah mat olur fermanı var elimde
At koşturur verir yüzün belimde
Aşar gider bir parmaklık boyu var.

Der Mürsel Sinanım dünya imtihan
Hayat bir muamma seyreder insan
Her göz görmez bunu bu dağlar duman
Şu avcının bir oku bir yayı var
Bu ceylanın o avcıda payı var.” (Uğursu 2011)

Muamma:

“Yaşantı burcunda yarı beniz yarı etiz
Sanmayın sadece kemiğiz, etiz
Ne yalın başlangıç ne nihayetiz
Maddeyle mânâyla kurulu dünyada
Sesli, sessiz iki harften ibaretiz.” (Feyzi Halıcı) (Halıcı 1997: 77)
Cevabı: Hû

Muamma:

“Tıkır tıkır tıkırdayan şey n’ola
Şıkır şıkır şıkırdayan şey n’ola
Dudakdeğmez sırt sırta bu muamma
Fıkır fıkır fıkırdayan şey n’ola” (Feyzi Halıcı) (Halıcı 1997: 77)
Cevabı: Aşk

Muamma:

“İki ayrı nesnedir ama aynıdır dalı
Resul un ervahından gelir uzun menzili
Coşturur bülbülleri şakıtır Şeyda dili
Bak birisi birinin açmamış taze hali

Yetişir kök asmada toprağın en güzeli” (Öksüz Ozan) (Halıcı 2011)

Cevabı: Gonca-gül.

Muamma:

“Bazen çarpar devirir

Düşmandaki kin gibi

Yeri belli değildir

Evi gizli in gibi

Sanmayın ki zararlı

Üstelik çok faydalı

Daima hizmet eder

Lambadaki cin gibi.”Bahar Halıcı (Halıcı 2011)

Cevabı: Elektrik

Âşık Abdullah Coşkun’un Bazı Muammalara Verdiği Cevaplar Aşağıdadır:

Muamma:

“O nedir ki onu gözsüz görürsün?”

Cevap: Rüya-Hayal (Halıcı 2011)

Muamma:

“O nedir ki yürütürler yürürsün?”

Cevap: Tabut (Halıcı 2011)

Muamma:

“O nedir ki onda erir, çürürsün.

Âşık-ı sadıklar meydana gelsin.”

Cevabı: Toprak (Halıcı 2011)

Muamma:

“O nedir ki onda canlı yatılmaz?”

Cevap: Mezar (Halıcı 2011)

Muamma:

“O nedir ki para ile satılmaz?”

Cevap: Vicdan, namus, iman. (Halıcı 2011)

Muamma:

“O nedir ki ona kapak atılmaz?

Katreler birleşip ummana gelsin.”

Cevap: Gökyüzü. (Halıcı 2011)

Muamma:

“O nedir ki gâh zayıftır, gâh şişman?”

Cevap: Cüzdan (Halıcı 2011)

Muamma:

“O nedir ki hem dostundur, hem düşman?”

Cevabı: İnsan (Halıcı 2011)

Muamma:

“O nedir ki yiyen-yemiyen pişman?

Ekinler toplanıp harmana toplansın”

Cevap: Rüşvet (Halıcı 2011)

Muamma:

“O nedir ki gökten yere seslenir?”

Cevap: Gökyüzü (Halıcı 2011)

Muamma:

“O nedir ki ağlarken yer ıslanır?”

Cevap: Bulut- Yağmur (Halıcı 2011)

Muamma:

“O nedir ki günah ile beslenir?
Asi, mücrim olan Rahman’a gelsin.”
Cevap: Nefis- Şeytan (Halıcı 2011)

Muamma:

“O nedir ki uçar, kanadı yoktur?
Görünüğü şeker, hiç tadı yoktur.”
Cevap: Kar (Halıcı 2011)

Muamma:

“O nedir ki henüz bir adı yoktur?
Söyleyin kâfire, imana gelsin.”
Cevap: Olmayan şey. (Halıcı 2011)

Muamma:

“O nedir ki yılda bir kez giyinir?
Sonra günü gelir, bir kez soyunur”
Cevap: Tabiat. (Halıcı 2011)

Muamma:

“O nedir ki o olmazsa uyunur?
Derd-i mend olanlar dermana gelsin.”
Cevap: Eziyet, cefa, sancı. (Halıcı 2011)

Muamma:

“O nedir yaşlanır, beli bükülmez?”
Cevap: Dünya. (Halıcı 2011)

Muamma:

“O nedir ki ağırlığı çekilmez?”
Cevap: Günah (Halıcı 2011)

Muamma:

“O nedir ki biçilir de dikilmez?
Müşkili olanlar hep bana gelsin.”

Cevap: Kefen (Halıcı 2011)

“O nedir ki ayağı bir başı bir
Vücudunda gördüm eli kolu var
Bir bakış benziyor dünya nâsına
İnsan gibi dehanı var dili var

Allah korkusundan olmuştur bîdar
Kelâmullah okur ibadet eder
Günde beş vakitte mescide gider
Beher gün tam üç saat yolu var

Der Zülâlî kemâl onda mihmandır
Çarşısı Pazar hep Horasan’dır
Fikrine bakarsan derya-yı ummandır
Dalmak için pek bulanık gölü var.” Âşık Zülâlî (Gözükızıl 2000: 275-276)

Cevabı: Ömer Gözükızıl’ın elinde bulunan yazmada bu muammanın cevabı ile ilgili şu bilgiler yer almaktadır:

“Digor’da Paşa Ali’nin babası Topal İrfanî Ağa malum iken Zülâlî’ye Bazı usta malları hatta muammalar sorardı. Bu haline nezaketle müsamaha iden Zülâlî ehl-i dil geçinen ve pek mümin sayılıb camiye giden adama bu muammayı söylediye de kendisinden bahs ittiğini o adam anlayamadı.” (Gözükızıl 2000: 276)

Hangi yüzyılda yazıldığı belli olmayan ve hangi âşığın yazdığı bilinmeyen muammalar Ahmet Şentürk tarafından yazılmıştır. Bu muammaların bazılarını da Haydar Çetinkaya cevaplamıştır.

Muamma:

“Ol nedir kim yüzdür anın parmağı
Sekiz ayak üzeredir hem durmağı
Beş başı var, beş dili var, dört canı.
Marifet ehli gerek bile anı.” (Şentürk 1975: 7325)

Cevabı:

“Beş kişidir, parmakları yüz olur
Dört mezarcının ayağı sekiz olur
Başı vardır, dili vardır, canı yoktur ölünün
Beşten bir çıkınca dördü kalır birinin.” (Çetinkaya 1975: 7477)

Muamma:

“Ol nedir kim dört ayaklı canı yok
Günde bin hançer vurusan kanı yok
Urduğunca hançeri seyran olur
Kim bakarsa yüzüne hayran olur.” (Şentürk 1975: 7325)

Cevabı:

“O mangaldır dört ayaklı canı yok
Közle dolu madendir kanı yok
Maşayla deştikçe ışık saçılır
Gönüller ısınır, gözler açılır.” (Çetinkaya 1975: 7477)

Muamma:

“Nedir ol kim yoktur anın lisanı
Veli eyler kamu dilce beyanı
Ayağı yoktur, eyler bil tearruç
Gehi Mısri, gehi Şami ve Rumi.” (Şentürk 1975: 7325)

Cevabı:

“Akarsudur, belirli bir dili yok
Hayır işler asla kötü hali yok
Kaynaklardan doğar ülkeler aşar
Durmaz, denizlere koşar, ha koşar.” (Çetinkaya 1975: 7477)

Muamma:

“Ol nedir kim bir göl içre yılan
Başı üzre oturur bir kuş heman
Kış yılanı yer, yılan suyu içer
Su tükenir, kuş uyur, kalır yılan.” (Şentürk 1975: 7325)

Cevabı:

“Göl su kuyusu, yılan da ip olsa gerek
Çıkrıktır başı üstünde kuş gibi aheste durur.
Döner çıkırık ip sarılır makarada yok olur
Su tükenir kuyuda, çıkırık durur, ip kalır.” (Çetinkaya 1975: 7477)

Muamma:

“Ol nedir kim teni ak kara benzer
Anı şöyle severler yara benzer
Yanağında yazılmış adı anın
Ki hükmedip umurunu cihanın.” (Şentürk 1975: 7325)

Cevabı:

“O kâğıttır teni aktır lekesiz kara benzer
Yazılan her güzel sözler elbette yara benzer.
Bazen bir emir veya ferman ihtiva eder,
Harp ilanı yazılırsa dünyayı viran eder.” (Çetinkaya 1975: 7477)

Muamma:

“Hamidin kim içerse içi yağın

Yerdeler ana başın ayağın” (Şentürk 1975: 7325)

Cevabı: Haydar Çetinkaya bu muammayı çözmemiştir.

Muamma:

“Üç otuzla bir otuz bir ad olur

Bu muammayı bilen üstad olur.” (Şentürk 1975: 7325)

Cevabı: Haydar Çetinkaya bu muammayı çözmemiştir.

Muamma:

“Yarım taş üstüne bir göz komuşlar

Anı bir dilberin adı demişler.” (Şentürk 1975: 7325)

Cevabı:

“Her Kurban’da toplanır hacılar saf saf

Kâbe’deki Hacer-ül Esve’i edenler tavaf.” (Çetinkaya 1975: 7478)

Muamma-i Said:

“Kimi müderris ayağını hem Saidin başını,

Kor ayağı baş yerine ta bilesin adını.” (Şentürk 1975: 7325)

Cevabı:

“Müderris adının son harfidir S(Sin)

Said adının baş harfidir yine S (Sin)” (Çetinkaya 1975: 7478)

Muamma-i Kemal:

“Gölün ortasına su gelse ey can,

Bu bir dilberadır anda mihman.” (Şentürk 1975: 7325)

Cevabı:

“Bir güzel ağlamasın gözyaşları sel olur

Her damla yağ göz bebeğinde mihman olur.” (Çetinkaya 1975: 7478)

Muamma:

“Kesip sininin başın buşet senaya
İsim olur bir mahbub ibret nümaya” (Şentürk 1975: 7325)
Cevabı: Haydar Çetinkaya bu muammayı çözememiştir.

Muamma:

“Ol nedir kim biri isni bir zikir
Şöhreti âlemde isnettir bulur
Ger zikretse cemal ol duhteri
Derakap eyler tevelli bir peri.” (Şentürk 1975: 7325)
Cevabı: Haydar Çetinkaya bu muammayı çözememiştir.

Muamma:

“Hak Teâlâ hoş yaratmış beş yemiş
Beşi dahi birbirini görmemiş
İkisine gün dokunur yaz ve kış
Üçü dahi gün yüzü görmemiş.” (Şentürk 1975: 7325)

Cevabı:

“İslâmlara beş vakit namaz farz olmuş
Öğlen ile ikindiye gün ışığı arz olmuş
Sabah, akşam, yatsı namazı güngörmez
Kalbi imanla dolan namaz kılanı yermez.” (Çetinkaya, 1975: 7478)

Muamma:

“Kara kuyu, demir suyu
Çeken ölmez, içen ölür.” (Şentürk 1975: 7325)

Cevabı:

“Döküldüğü yeri yakar verir ızdırıp
Kimyevi bir maddedir, adı mı? Kezzap!” (Çetinkaya, 1975: 7478)

Muamma:

“Kanım içti bâki bir üşüp
Her biri gayet acıttı canımı,
Gerçi döktüm ben de kanın anların
Döktüm amma geri kendi canımı.” (Şentürk 1975: 7325)

Cevabı:

“Çoğu süvar gezer, azı piyade
Gün batıncaz doluşurlar yatağa
Hem içerler kanımı, hem yakarlar canımı
Tahtakurusu, pire, bittir onun tanımını.” (Çetinkaya 1975: 7478)

Muamma:

“Ol nedir kim karadır çatlak ceset,
Gecede ağar olur gündüzde set
Gece ol rakkası olursa çengi sen
Gündüz ol mahmur olursa bengi sen.” (Şentürk 1975: 7326)

Cevabı:

“Bu muamma iki şeye bağlı, duvar çatağı
Biri eski yüklüktür, bir sedir yatağı.
Geceleri serilir gündüzleri toplanır,
Ninelerin dostudur, hepsi de anı tanır.” (Çetinkaya 1975: 7478)

Muamma:

“Bir gümüştan kal’adır kim hapsolunda anda hab
Geldi zerrin top ile fethetti anı af.” (Şentürk 1975: 7326)

Cevabı:

“Ab su demektir, su kaplarında hapsola
Aktarılınca kâseye böylece de af ola.” (Çetinkaya 1975: 7478)

Muamma:

“Çıkar Hamsin içinden Erbaini
Ta bilesin o ismi nazenini.” (Şentürk 1975: 7326)

Cevabı:

“Dört mevsimin üçüdür yaz, sonbahar var kış da,
Hamsin ile Erbain hesaplı gün arada.
İkisi ortasında neşeyle gelir bahar
Bahar en güzel mevsim, zira her şey onda var.” (Çetinkaya, 1975: 7478)

Muamma:

“Nedir ol mürğ kim uçar havada,
Otuzu kırkı döner hep bir arada.
Kamusu üç kanatlı, bir ayaklı,
Bilürsün hem dahi iki dudaklı
Ki tokunursa kusturur kan,
Veya mecruh eyler, yahut alur(?) can.”

Cevabı: Haydar Çetinkaya bu muammayı çözememiştir.

Muamma:

“Bu muamma teşkilini bilir müsün ey hümam?
Ol şah ola daima ben hem ana kemter gulam.” (Şentürk 1975: 7326)

Cevabı: Haydar Çetinkaya bu muammayı çözememiştir.

Muamma:

“İki (ha) ile iki (ya), iki (lam)
İki (mim) ile dahi olur tamam.” (Şentürk 1975: 7326)

Cevabı: Haydar Çetinkaya bu muammayı çözememiştir.

Muamma:

“Ol nedir kim anın rengi karadır,
 Teni baştan başa pare paredir.
 Ayağından asa koymuş Hak anı,
 Tokunacak üstüne sıçrar kanı.” (Şentürk 1975: 7326)
 Cevabı: Haydar Çetinkaya bu muammayı çözememiştir.

Muamma:

“Nagihan gördü gözgm bir hoş hisar
 Ol hisarsın bir zebercet burcu var
 Ol hisarda ne kapı var, ne baca
 Su akar içinde erte ve gece

İşit imdi ol hisar oğlanları,
 Ağ ve kara, saru, kızıl tonları
 Yaz olıcak gider işli işne
 Her biri bir kal’a yapar başına.” (Şentürk 1975: 7326)
 Cevabı: Haydar Çetinkaya bu muammayı çözememiştir.

Muamma:

“Acı dilli, boz kıllı bir lâtif
 Münciliye girmek ister o herif.” (Şentürk 1975: 7326)
 Cevabı: Haydar Çetinkaya bu muammayı çözememiştir.

Muamma:

Ol nedir kim zerre zerre kân olur,
 Tohumu yoktur, meyvesi kaçam olur,
 Ağzı birdir, hem dahi dili iki,
 Niceler var kim ana hayran olur.” (Şentürk 1975: 7326)
 Cevabı: Haydar Çetinkaya bu muammayı çözememiştir.

Ebcet hesabıyla yapılan muammalar da sorulmuştur. Ancak bu, daha çok divan şiirinde görülmektedir. Bunlardan bir tanesi şudur:

“Sekiz cennet üstüne bir göz komuşlar
Anı bir dilberün ismi demişler”(Sertkaya 1999:595)

Cevap: “Sekizin Arapçası ‘semân’ Gözün Arapçası ise ‘ayn’ dır. ‘ayn semân’ın üstüne konuldukça olur Osmân. Meselâ ayn+semân= Osmân.” (Sertkaya 1999:595)

Ebcet Hesabıyla sorulan muammalar nadir de olsa âşıklarda da görülmektedir. Bunlardan biri de Fezmi adlı âşıktır.

“Bir muamma söyledim ibretnüma ibrette üç
Üçte birdir, birde üçtür renkte üç, nuuda üç
Bir çıkar tut ikisin elde yine sanatta üç
İkisinin tarheyle bir kalsun bir üstünde yekûn
Bir yekûnu cem kıl hikmette bul, izette üç
Üçü üç yüz oldu, dörtte beşte dahi fazla var
Var yürü ariflere derkârdır nuhvette üç
Fezmi’ye bu üç üçü üçten bire tarheyle kim” (Cavit 1930:162-163)

Cevabı:

Kim buna agâh olur gelsünberi elbette üç

^{Hali} [Eski harfler nazarı dikkate alınacak]

Çam fıstık – Şamfıstık	$\frac{\text{Nokta}}{8}$	$\frac{\text{Harf}}{8}$
------------------------	--------------------------	-------------------------

Ebcet hesabıyla = 298 (Cavit 1930: 162-163)

“On ikiden on iki söyledim amma ne güzel
On ikiden birini eyledim ifşa ne güzel
On ikinin ikisin ele al amma üçü bil
On iki deri durur devr ile Dilara ne güzel

On ikinin beşini başa çıkar tut yedisin
 On iki altı sekiz seçmeye dana ne güzel
 On ikinin dokuzun doldurup ettim tekmi
 On ikinin onunu anla ki mana ne güzel
 On ikinin on birini bunda hitam et Fezimi
 On ikinin on ikisinde muamma ne güzel” (Cavit 1930:162-163)
 Halli: Merdunahun

Nokta	Harf
2	7

Ebcet hesabıyla = 940 (Cavit 1930:162-163)

3.4. Bağlama - Muamma (Atışmalı Muamma) Örnekleri

Âşık Şenlik ve Âşık Abbas Arasındaki Bağla- Muamma:

Abbas:

“Siftah neden bina kurdu dünyayı
 Zafi nice sır üstünde eğlendi
 Yedinci zeminin ismini söyle
 Rafi denge ne üstünde eğlendi

Şenlik:

Hak nurundan bina kurdu dünyayı
 Canlı cinli sır üstünde eğlendi
 Yedinci zeminin ismi evcadır
 Rafi denge yer üstünde eğlendi

Abbas:

Azrail'den sonra bilsen kim ölü
 Kimin gazabında fethi cenk oldu
 Kaç mim yıllık yoldu Sırat'ın yolu
 Nice bela şer üstünde eğlendi

Şenlik:

Azrail'den sonra ecel de öldü
 Yahya gazabında kati cenk oldu
 Üç mim yıllık yoldu Sıratın yolu
 Yeddi damu nar üstünde eğlendi

Abbas:

Abbas'ta bu raha goyufu yüzü
 Ne donda yarattı levhi mahfuzu
 Kimdir deyer deyer tükenmez sözü
 Çeker ahu zar üstünde eğlendi

Şenlik:

Şenlik der karadır namerdin yüzü
 Yakut ahmerdendir levhi mahfuzu
 Lokman deyer deyer tükenmez sözü
 Çeker ahu zar üstünde eğlendi.”(Aslan 2007: 76-77)

Soru sorma sırası Âşık Şenlik'e geçmiştir:

Şenlik:

“Dünya ahvalinden haber âşık
 Evvel Gâni Sübhan neyi yarattı
 Ne mekânda bina kurdu bil tavus
 Ne sebepten hâki payı yarattı

Abbas:

Dünya ahvalinden haberdaram men
 Siftah Gâni Sübhan nuru yarattı
 Tavus ki kandilden indi hicaba
 Keften sonra cümle yeri yarattı

Şenlik:

Yedinci zeminin kaçtı durağı
 Kaç kademedir gâhî mahın ayağı
 Evvel zemzem neye vurdu boyağı
 Neden de birinci göğü yarattı

Abbas:

Yedinci zeminin yedi dayağı
 Kırk dört mindi gâhî mahın ayağı
 Siftah zemzem nura vurdu boyağı
 Zebercetten birinci göğü yarattı

Şenlik:

Dalıfsan gaflete irem at görüm
 Şenlik'in sözünü beyan et görüm
 Neçe sırdı ahvaline yet görüm
 Cesetsiz dest, sersiz muyu yarattı”(Aslan 2007: 77-78)

Âşık Abbas, Şenlik'in sormuş olduğu son kıtadaki muammayı bilemez. Bunun üzerine Şenlik, kendi sorduğu muammayı şöyle cevaplar:

Şenlik:

Şükür affolundu Şenlik'in suçu
 Boynunda borç kaldı harfimin üçü
 O bir ottur Meryem Ana'nın saçı
 Ona nisbet möhteberi yarattı. (Aslan 2007: 78)

Âşık Şenlik – Âşık Kasım Arasındaki Bağlama-Muamma:**Şenlik:**

“Al suvalım budur ey bala Kasım
 O nedir ki kiyemete kalıptır
 En iptida Âdem ata yediği
 O nedir ki ne diyardan gelipti

Kasım:

Al cevabım budur ey baba Şenlik
 Günah sevap giyamete galıptı
 Eh iptida Âdem ata yediği
 Ağ üzümdü o Cennet'ten gelipti

Şenlik:

Birinci âşıksan mana ver haber
 Kimiydi cengine kastetti sefer
 Habil vuruf Kabil ölmezden evvel
 O kimiydi ölüm yokken ölüptü”

Kasım:

Birinci âşıkam al menden haber
 Azazil çengine kastetti sefer
 Habil vuruf Kabil ölmezden evvel
 Can kavmidir ölüm yokken ölüftü

Şenlik:

Birinci âşık ta seni sınadı
 Dinleyene bu sözlerin mânâdı
 Arştaki horozun kaçtır kanadı
 Her pervazı kaç yelkene dalıftı

Kasım:

Birinci âşık ta meni sınadı
 Dinlemişem her sözlerin mânâdı
 Arştaki horozun beş yüz kanadı
 Her perpazı bir yelkene dalıftı

Şenlik:

Birinci âşığam sevdaya seyyat
 Sarraf oluf zere vuraram kiymet
 Arş horozun kanadında kaç âyet
 Hangi renkten donu hadden oluftu

Kasım:

Birinci âşıkam sevdaya seyyat
 Arş horozun kanadında üç âyet
 Ba besmele kef kelmeyi şahadet
 Lehûm hükmü yeşil hadden oluftu

Şenlik:

Birinci âşıkam hıfzımda Kur'an
 Mânâ bâde verdi pirlere eren
 Kimdi güneşin yanında can veren
 Cismi de ne yerde hayat buluftu

Kasım:

Birinci âşıkam hıfzında Kur'an
 Sana bâde verdi pirlere eren
 İdris güneşin yanında can veren
 İsmi de Cennet'te sedalınıftı

Şenlik:

Birinci âşıkam harfini seçim
 Lügati sen söyle mânasın açım
 Kaç kes vahiy geldi Muhammed için
 Kaç vahyini gayrileri bilifti

Kasım:

Birinci âşıkam harfini seçim
 Lügatini söyle mânasın açım
 Yüz yirmi dört min vahiy geldi Muhammed için
 Altısını gayrileri bilifti

Şenlik:

Birinci âşıkın cevabımı say
 Kimden oldu ol Resul'e hüsnü ray
 Nübüvetten vahiy geldi neçe ay
 Neçe ayda hükmü şövlelenifti

Kasım:

Birinci âşıkın cevabımı say
 Hak'tan oldu ol Resul'e hüsnü ray
 Vahiy geldi iki yüz yirmi altı ay
 Yirmi üçte hükmü şövlelenifti

Şenlik:

Birinci âşıkta cevabım budu
 Yer altta balığın bil nedi adı
 Gaç kadem üsttedi meskeni nedi
 Nedir ki onlara sütun alıftı

Kasım:

Birinci âşıkta cevabım budu
 Yer altta balığın Yehmut'tur adı
 Yedi kalem üstte meskeni sudu
 Ruzgâr da onlara sütun alıftı

Şenlik:

Birinci âşıkta sözün mânâsı
 Yer altta üvezin var mı anası
 Donu neden bilsen nedir binası
 Cismi de ne yerde heyet buluftu

Kasım:

Birinci âşıkta sözüm mânâsı
 Yer altta üvezin yoktur anası
 Donu sarı zaferenden binası
 Cennet-i A'lâda hitam buluftu

Şenlik:

Birinci âşıkta al suval sözü
 Hak nerede yarattı Kızıl Öküz'ü
 Ne üstte adı var neçe min gözü
 Hangi âyet üzre kalem çalıftı

Kasım:

Birinci âşıkam al cevap sözü
 Firdevs'te yarattı Kızıl Öküz'ü
 Lahûse'dir adı kırk mindi gözü
 Sureyi Bakare kalem çalıftı

Şenlik:

Birinci âşıkım meydana girdi
 Suval cevap verip vasfı hal sordu
 O kimiydi Kızıl Öküz'ü burdu
 Kimiydi hakkında mümkün kılıftı

Kasım:

Birinci âşıkım meydana girdi
 Suval cevap verip vasfı hal sordu
 Mikail'dir Kızıl Öküz'ü burdu
 Cebrail hakkında mümkün kılıflı

Şenlik:

Birinci âşıkısan hıfzet lisanın
 Bilirem sabrını lüftü ihsanın
 Adı nedir Musa'daki asanın
 Ne yerde bahş oluf fedalanıftı

Kasım:

Birinci âşıkam hıfzı lisanım
 Bilirem sabrını lüftü ihsanın
 Subhan el mübindir adı asanın
 Cennet'ten bahş olup fedalanıftı

Şenlik:

Birinci âşıkam vasfedim şimdi
 O kimiydi acel tahtını mindi
 Öldü çıktı göye dirildi indi
 Gene arşa kalktı cüdalanıftı

Kasım:

Birinci âşıkam vasfedip şimdi
 Harun idi ecel tahtına mindi
 Öldü çıktı göye dirildi indi
 Gene arşa kalkıt cudalanıftı

Şenlik:

Şenlik'te okudu elifi bayı
 Ders alıp öğrenip her bir imlayı
 Hangi günde bina kurdu dünyayı
 Nez günde müddeti hitam buluftu

Kasım:

Kasım da okudu elifi ba yı
 Hem de öğrenmişem her bir imlayı
 Pazar günü bina kurdu dünyayı
 Cumada müddeti hitam buluftu” (Aslan 2007: 79-83)

Âşık İzani-Âşık Şenlik Arasındaki Bağlama-Muamma:**İzani:**

Al’Osman eline salmışam seda
 Ardahan şehrini yakacam oda
 Bir inci gizledim derya ummanda
 Ara ki bulasan biçare Şenlik

Şenlik:

Eğer Yaradan'ım bir fırsat verse
 Nuranı pîrlerim imdada gelse
 Yeddi yer altında bir nokta olsa
 Arayıp bulacak Âşık İzani

İzani:

Benim bu muammam har boynuzudur
 Minare gölgesi davul tozudur
 Şahmaran ayağı balık izindir
 Ara ki bulasan biçare Şenlik

Şenlik:

Senin o muamman hile cazdır
 Cehennem içinin karı buzudur
 Deniz kenarında balık izdiri
 Arayıp bulmuşsam Âşık İzani .(Aslan 2007: 93-94)

Ama bu sırada Müslüman bir fırıncı, bir manat olan giriş ücretini ödmeden kahvehaneye girer. Bunu gören İzani, Şenlik'i utandırmak için bir şeyler söyler. Daha sonra muammaya ve muammanın çözümüne devam edilir.

İzani:

Yığıldı ahbaplar buraya geldi
 Âşıklar saz çalıp şad olup güldü
 Fırıncı ustada bir manat kaldı
 Ara ki bulasan biçâ're Şenlik

Şenlik:

Seri sarhoş olan canından doyar
 Gönül cuşa gelse yek nefes deyer
 Fırıncı önüne bir lavaş goyar
 Alıp savuşursun Âşık İzani

İzani:

Muamma meydanda ara ki ara
 Sen kimsin âşığa çekerem dara
 İslâm nedir, kerameti ne ola?
 Ara ki bulasan biçâre Şenlik

Şenlik:

Cevap deyim cevabımı gan barı
 Sen naçarsan âşihların tenbeli
 Ermeni sarhoşu, Gürcü hanbalı
 İnşallah bulmuşam Âşih İzani

İzani:

Mızraklı goşunum olunmaz galam
 Sen kimi âşığa vermezem selam
 Yıkacam binanı edecem talan
 Ara ki bulasan biçâre Şenlik

Şenlik:

Muamman bulunsa galan alınır
 Askerlerin bölük bölük bölünür
 Evveli kaf sonu ya'da bulunur
 İnşallah bulmuşam Âşih İzani

İzani:

Çıldır kazasında sen ehl-i ürfan
 Âşıklar üstadı bilersin erkân
 Ey aziz kardeşim ben sana mihman
 Yaradan yâr olsun Baba Şenlik'i

Şenlik:

Suval sordun cevap verdim her vade
 Öyle hayal teftiş getirme yâda
 İmtihan deyileni edecem eda
 Arayıp bulmuşam Âşihİzani

İzani:

Yedi gündür burada eyledim karar
 Elbet hasım olan dengini arar
 Kesemden ziyade eyleim zarar
 Senden elli manat kesim isterim

Şenlik:

Sen söyledin tenzil eyledim nice
 Ağladı kadılar, müftüler hoca
 Müsaade etmedin bize bir gece
 Kendime münasip hasım isterem

İzani:

Çıldır sancağında âlâdan âlâ
 İzani'ye hasmı gelipsen böyle
 Eğer bilirsen ismini söyle?
 Yaradan yâr olsun Baba Şenligi.

Şenlik:

Budur size gul Şenlik'in muradı
 Nuranı pîrlerim rüyamda dedi
 "Kavhana Ocağı" ohunur adı
 Arayıp bulmuşam Âşih İzani (Şahin 1984(?): 75-76-77)

Âşık Şenlik-Âşık Sümmani Arasındaki Bağlama-Muamma:**Şenlik:**

Darılmasın gonah bir sualım var
 Görüm ahıl usul erkânda mısan
 Cevherin gizli mi yoksa aşikâr
 Acep zahir yoksa pünhanda mısan

Sümmani:

Mürşidi kâmile eylerem hizmet
 Gâh olur ki cüzi erkân bizde var
 Erenler payında olursa himmet
 Gâhî zahir gâhî pünhan bizde var

Şenlik:

Ne tarihte sırrın oldu aşikâr
 Sen kimin rahiyle eylersin tayyar
 Ya kimin maliyla olufsan tüccar
 Metahın aşikâr meydanda mısan

Sümmani:

Tarih seksen dokuz aşkım aşikâr
 Kudretin rahiyle eylerim tayyar
 Kendi malım ile olmuşam tüccar
 Himmet pirden lütfu ihsan bizde var

Şenlik:

Ne mahbup sevmektir senin muradın
 Hangi kaynaktır aklı iradın
 Mülk-ü Al'Osman'da var mıdır adın
 Yoksa bir Kazai Narman'da musan

Sümmani:

Baki mahbup sevmek aşk ile bu can
 Elimden ne gelir Mevlâ'dan ihsan
 Ben şeref gözlemem söyleye cihan
 Bana kalsa üç beş yaran bizden var

Şenlik:

Biçâre Şenlik'i çoklar bulacak
 Ara yerden meydan kime kalacak
 Âşık ta âşığın halin bilecek
 Acep katre yoksa ummanda mısın

Sümmani:

Cümleden ednadır gedayi Sümman
 Elimden ne gelir Mevlâ'dan ihsan
 Katreden katreyim deyilem umman
 Bazı olur cüzi umman bizde var

Sümmani:

Gûş ver bu sözüme ey usta Şenlik
 Dinle ben fakirin muhabbetinden
 Bu cümle ruhların mayası nedir
 Bil gözesin söyle bidayetinden

Şenlik:

Sayci pirimden olmazam mahzun
 Söyleyim anlıyak kemaletinden
 Bir nuru meknundur mayası kaf-nun
 Sebebi Resul'ün yüz hürmetinden

Sümmani:

Anladım ermişsin sen de kemale
 Düşelim seninle bir kalmakale
 Hangisi halk oldu dağdan, evvela
 Tarif eyle bana alâmetinden

Şenlik:

Sen bir derya isen mende bir deniz
 Sanma ki bu hali bizler bilmeyiz
 Evvela halk oldu cebeli Kubbeyz
 İstersen vasf edim alâmetinden

Sümmani:

Anladım içmişsin pîrlerden dolu
 İdrakin fehm eder sağ ile solu
 Elbette semanın vardır bir yolu
 Tarif eyle bana bir cihetinden

Şenlik:

Men ustad görmüşem deyilem naşı
 Yanar yüreğimde aşkın ateşi
 Semanın bir yolu mağallak taşı
 Miracı Nebi'nin tarikatinden

Sümmani:

Mağallak taşının var mı durağı
 Bil nicedir gâhî mâhın ayağı
 Bana söyle hangi dağın budağı
 Söyle usta onun vaziyetinden

Şenlik:

Bir ayağı gümüş billur budağı
 On sekiz min tekmil vardır ayağı
 Her birisi bir âlemin durağı
 Yaradan yaratmış öz kudretinden

Sümmani:

Barekallah Şenlik izanın şendir
 Lâl gevher yığınağı hazinen tamdır
 Merdiven başının memuru kimdir
 Söyle mâlum olsun sır hikmetinden

Şenlik:

Pîrini bilmeyen bu yolda tordur
 Âşıklık dediğin polattan zordur
 Âdem Sefîyullah raha memurdur
 Meçhulün kaldı mı bir hikmetinden

Sümmani:

Dertli Sümman sana verdi zahmeti
 Şimdi sakın olak edek rahatı
 Neye memur olmuş nedir hizmeti
 Bari anlayalım her cihetinden

Şenlik:

Sefil Şenlik bu müşkülün halleder
 Bunlar ondan geldi hep ona gider
 Cümle ruhu sura o taksim eder
 Müşkülün kaldı mı bir cihetinden

Şenlik:

Çar enasırdadır âdemin bendi
 İnsanda bulunan haller nedendir
 Bu çar enasırın aslı ne ola
 Cesetler balçıktan kanlar nedendir

Sümmani:

Çar enasır dörttür kılam âşikâr
 Ayan olur böyle haller biz için
 Ateş ile ab, hâk bir de rüzigâr
 Eser türlü tevir yeller biz için

Şenlik:

Âşıklar cehr ile bu bahre daldı
 Meyli muhabbetin canane saldı
 Açtın rivayetin birisi kaldı
 Cesetler balçıktan kanlar nedendir

Sümmani:

Âşık olan çıkmaz doğru erkândan
 Lütfü kerem gözler sırrı Yezdan'dan
 Rivayet insanın yediği nandan
 Dağılır damara kanlar biz için

Şenlik:

Aslı neden oldu serde akılın
 Hilesi kimdedir kalbi pahılın
 İcadı nedendir gözde uykunan
 İnsanda bin çeşit feller nedendir

Sümmani:

Nur umeknundandır serde akılın
 İcadı şeytandır kalbi pahılın
 İzharı var oldu gözde uykunun
 Nefste zuhur eder feller biz için

Şenlik:

Dereler mi çohtur yokas ki dağlar
 Âşık maşukunu nerede arar
 Bahrlar, şemsler havada murglar
 Cilası şevk veren güller nedendir

Sümmani:

Dağ çoktur sayılır dağdan insanlar
 Âşık maşukunu kalbinde arar
 Bahr abdır, şems nurdur murg ve turab
 Cila verir ahmer güller biz için

Şenlik:

Çok âşıklar etti benimle cengi
 Çoğunun yüzünde koymadım rengi
 Yedi kat göklerin nedendir rengi
 Sarı yeşil kızıl allar nedendir

Sümmani:

Altından gümüşten ne güzel dürden
 İnciden yakuttan lâlî gevherden
 Yeşil zebercedden nur âlem nurdan
 Siyah münkir için allar biz için

Şenlik:

Bir sual sorayım sana ne demek
 Bu aşkın rahına eylerem emek
 Sebep ne bıçaksız bismildir semek
 Bunda helal olan haller nedendir

Sümmani:

Garip yerde garip gönlüm olmaz şâd
 Elimden ne gelir Mevlâ'dan imda aslan
 Nemrud'un okundan semeği azad
 Bıçaksız helaldir mallar biz için

Şenlik:

Sefil Şenlik sana verdi azabı
 Bu gönlümün budur sana hitabı
 Ahır kim olur ölüm kasabı
 Bize baki kalan eller nedendir

Sümmani:

Değildir Sümmani gönlü münevver
 Ölümü öldürdü Yahya Peygamber
 Derilince güller kokar misk amber
 Açılır cennette eller biz için. (Aslan 2007: 102-107)

Şenlik:

Kimler aldı bu dünyanın yaşını
 Kimler gördü hayalini düşünü
 Kimler verdi Beytullah'ın taşını
 Ara ki bulasan Âşık Sümmani

Sümmani:

Felek aldı bu dünyanın yaşını
 Hem de gördü hayalini düşünü
 Arafat dağ verdi onun taşını
 Onu ben bilirem usta Şenlik'i

Şenlik:

Kimler bulur bu dünyanın huyunu
 Kimler gördü gerdanını boyunu
 Kimler verdi Muhammed'in suyunu
 Ara ki bulasan Âşık Sümmani

Sümmani:

Felek bilir bu dünyanın huyunu
 Hem de gördü gerdanını boyunu
 Semadan melekler verdi suyunu
 Onu ben bilirim usta Şenlik'i

Şenlik:

Şenlik der ki bu dert meni götürür
 Bir gün olur menziline yetirir
 Cennet-i A'lâ da kimler oturur
 Ara ki bulasan Âşık Sümmani

Sümmani:

Sümmani'yem hasret meni götürür
 Götürürde muradıma yetirir
 Cennet-i A'lâ da İdris oturur
 Ben onu bilirem usta Şenlik'i. (Aslan 2007: 107-108)

Sümmani:

Kimdir yoktur hem anası atası
 Hangi derdin hiç bulunmaz çaresi
 Hangi renkten idi Bihişt odası
 Ara ki bulasın usta Şenlik'i

Şenlik:

Ol Âdem'in yok anası atası
 Ölüm derdin hiç bulunmaz çaresi
 Yeşil zebercetten Bihişt odası
 Onu men bilirem Âşık Sümmani

Sümmani:

Kim idi erdi altmış üç yaşına
 Beygâfilden neler geldi başına
 O ne yazılı herkesin kaşına
 Ara ki bulasın usta Şenlik'i

Şenlik:

Muhammed erdi altmış üç yaşına
 Beygâfilden ecel geldi başına
 Kader yazılı herkesin başına
 Onu men okudum âşık Sümmani

Sümmani:

Sümman sesler on sekiz min âlemi
 Cebrail kıbleye verdi selamı
 Yeşil yakuttandır divit kalemi
 Onu men bilirem Âşık Sümmani. (Aslan 2007: 108-109)

Sümmani:

İzni ilahide kimse yok iken
 Kim idi bir dedi kadir Sübhan'a
 Lemyezel emretti ezel iptida
 Ne yazdılar buyurduğu fermana

Şenlik:

İzni ilahide kimseye yok iken
 Nurudu bir dedi kadir Süphan'a
 Lemyezel emretti ezel iptida
 Kün yazdılar buyurduğu fermana

Sümmani:

Hüdam bu âlemi neden yarattı
 Hangi ervah onun sırrına yetti
 Elestü gününde levhe kim gitti
 Nur ne üste belend oldu asmana

Şenlik:

Altı günde bu âlemi yarattı
 Cebrail'dir onun sırrına yetti
 Elestü gününde levhe nur gitti
 Nur üstüne belend oldu asmana

Sümmani:

Sümmani söyledi bu imtihanı
 Pîrimiz kim ola aç gözünü tanı
 Evvel şeriatın yolu erkânı
 Önce nedir lazım ola insana

Şenlik:

Şenlik feth eyledi bu imtihanı
 Pîrimiz Âdemdir aç gözün tanı
 Evvel şeriatın yolu erkânı
 Önce sudur lazım ola insana (Aslan 2007:109-110)

Âşık Şenlik – Şikeste Peri Arasındaki Bağlama-Muamma:**Şikeste Peri:**

Muhammed Mustafa Arşı a'lâda
 Çekilip Mina'ya aksa nedendir
 Sur'i selsebilden doldurup bâde
 Getirip dihana dürdanedendir

Şenlik:

Makamı resüldür Şefaattullah
 Semada miracı gördü nedendir
 Hikmeti Hüda'nın kerametinden
 Arşı mah yüzünde durdu nedendir

Şikeste Peri:

Emir ül mümüne oldu âfitab
 Gökten yere indirdiler dört kitap
 Nurdan külah örttü alttan serentab
 Dört kitabın aslı hırda nedendir

Şenlik:

Tevrata sahabil oldu Yahudi
 İncile haçperest bizimdir dedi
 Zeburda okunur Muhammed adı
 Kur'an'ı İslâma verdi nedendir

Şikeste Peri:

Şikeste Peri'yem gelmişem raye
 Neçe min suredir neçe min âye
 Kur'an'da okunan Kulhu Huda ye
 Yasin'de sürebbe nokta nedendir

Şenlik:

Şenlik der puç dünya oldu berhayat
 Yüz on dört suredir altı bin altı yüz altmış altı âyet
 Bunun cümlesini fahri kâinat
 Bir elif üstüne kurdu nedendir. (Aslan2007: 1118-119)

Âşık Elesker- Âşık Hasta Kasım Arasındaki Bağlama- Muamma:**Hasta Kasım:**

Bir çarşıda dört dervişe uğradım,
 Dördü bir biriynen eyler ihtilat.
 Dördününde dili ayrı dini bir
 İkide biz onların şaş cahat.
 Esli kâinat.

Âşık Elesker:

Dört kitab her yana yolu gisterir,
 Nesf ile merifet olur şeş cahat!
 Bele emr eleyib gudret-i gader
 Bu ömre gol-goyan tez tapar nicat
 Eyle etigat

Hasta Kasım:

Bir şeherde gördüm padişahını,
 Kulun, yasovulun, her desgâhını,
 Üç yüz altmış altı hoş süphanını
 Onlar bir kişiden istedi sürsat.
 Hoş çeker seffat.

Âşık Elesker:

Şehr aydı, bayram onun gülüdü,
 İki ay birbinin mütessili idi,
 Üç yüz altmış altı gün, bir ilidi
 Sekkiz min yeddi yüz seksen dört saat
 Gel verim isnat

Hasta Kasım:

Altı, sekikiz, dokuz idi binası,
 Otuz celâlî var, beyaz sinesi;
 Altı min altı yüz maddi, manası
 Erebi, Acemi, Türk'i Tat,
 Bir isme feryat.

Âşık Elesker:

Altıda garişdı Nuh'un tufanı,
 Gırh ilde sergerdan gezdi her yanı
 Altı min altı yüz insan, heyvanı
 Her öz diliynen eyledi feryat,
 İstedi imdat'

Hasta Kasım:

Altıdan gırhadek sergerdan idi
 İki yüz otuz'da özün tanıdı
 Altı min altı yüz pasibanıdı
 Kimi yahu! Çekir, kimi eselât.
 Kim ister nicat.

Âşık Elesker:

Neçe müddet gerg oldular tufana,
 Emrettdi, kebuter gezdi her yana
 İki yüz otuz da tapdı bir dene
 Nuh üçün feminde getirdi sovgat
 Gıldı ibadet!

Hasta Kasım:

İki derya hoş görünür gözüme,
 İki kırh dörd çıhmaz erin dizine,
 Bu Heste Kasım'ın şairin sözüne
 Gazı, molla, müçtehitler galdı mat
 Tapmadı kelmat.

Âşık Elesker:

Altmış altı âyet niye danmısan?
 Bele melûm, bizi avam sanmısan
 Dünya sefâsına sen aldanmısan
 Unutma ugbanı; bu dünyanı at,
 Aferin üstad!

Gasım “gaf” inandı, Hesen “hey” inen,
 Heyir çekmez üstadından deyinen
 İşim yohdu şeyyidinen, beyinen
 ;İhtiyarımdadı galan mehlugat
 Daimül övga

Âşık Elesker’di soruşsan adım,
 Huş başımdan gedip yohdu savadım,
 Söz metleb yazmaq deyli muradım
 Arife eyhamla yazıram hurfat
 Sedrin olsun sat! (Onk 1987: 292-295)

“ Tebriz âşıklarından Âşık Yedullah ve Âşık Şehnazı deyişmelerinde kullanılan gıfılbend örneği:” (Kobotarian 2008: 114)

Âşık Yedullah:

Mağrurluk eyleyip ustadam deme,
 Ne ağaçtı çiçek açmaz barı olar?
 O kimdi ki gadir Allah göremez?
 Görmüyen canınnan tez bezar olar?

Âşık Şehnazi'nin cevabı:

Ustadam diyenler mağrur olmasın,
 O encirdi, çiçek açmaz bar verer.
 O yuhudu, gadir Allah göremez,
 Kim yatmasa canınnan tez bezar olar.(Kobotarian 2008: 114)

Azerbaycan'da atışmalarda yer alan gıfılbend(muamma) örneği:**Lezgi Ehmed:**

O nedi ki, silinmezdir garası?
 O nedi ki, heç tapılmaz çarası,
 Ne gederdi yerle göyün yarası
 Lezgi Ehmed bu defteri yazar, hey.

Heste Gasım:

O ürekdir, silinmezdir garası,
 O ölümdür, hec tapılmaz arası,
 Yüz doksan min ildir yerle göyün arası,
 Heste Gasım o defteri pozar hey. (Alptekin 2000: 61)

Mirze- Esed Arasındaki Bağlama- Muamma:**Mirze:**

O nedi, hevesden deriler düzden?
 O nedi, seçilmir ördekden, gazdan,
 O nedi, Müdam ne isteyir bizden,
 Evez verir bize aldan, danışag.

Esed:

Pambıgdır hevesnen deriler düzden,
 Kadınlar seçilmir ördekden gazdan,
 Fabrikamız pambıg isteyir bizden,
 Evezine veriri şaldan danışag. (Sakaoğlu vd. 1986: 142)

Âşık Firkati-Âşık Reyhanî Arasındaki Bağlama-Muamma:

Firkati:

Âşık bir ummanda batmak üzeredir,
Kıyıya çekecek sal nedir âşık?
Sevapla günahın arasındadır,
Herkes geçecek yol nedir âşık?

Reyhanî:

İnsanlarda fehim, fikir, feraset
Herkes geçecek yoldur arkadaş,
Vicdan, iman, arif, irfan dediler,
Kıyıya çekecek saldır arkadaş.

Firkati:

Yar zülfünü tarayıp tel çekerken,
Ben bağlayıp muhannet yel açarken,
Ağaçlarda çiçek ve gül açarken,
Her bahar dert açan dal nedir âşık?

Reyhanî:

Âşığı aldatan göz ile kaştır
Âşığın kitabı bir damla yaştır
Dünya bir bostandır âşık ağaçtır
İlim yaprağıdır, dalı arkadaş.

Firkati:

Bin yıl kalsam bir daracık mezarda
Gene odur yürekte ve nazarda
İnci, boncuk satılır her pazarda
Parayla satılmaz mal nedir âşık?

Âşık Reyhanî:

Böyle şey, düşündüm, gelmezdi yâda
 Hain tikir beni koydu deryada
 Namussuzluk, edepsizlik dünyada
 Pazarda satılmaz maldır arkadaş

Âşık Firkati:

Bilecek misin sen bakalım bunu
 Sorduklarımın bu belki de sonu
 Giyenler bir daha çıkarmaz onu
 Atlardan kıymetli çul nedir âşık?

Âşık Reyhanî:

Bu gün yarın hazır gidecek sendir
 Belki de sen değil bilmeyen bendir
 Evvel ahir giyeceğin kefendir
 Giyersin, soyulmaz şaldır âşık

Âşık Firkati:

Firkati dert seni sapsarı yapmış
 Bulanıktan zaman pek duru yapmış
 Bunu ne acayip bir arı yapmış
 Yiyeni öldüren bal nedir âşık?

Âşık Reyhanî:

Reyhanî der budur sözün gerçeği
 Her güzelin sırma değil pürçeği
 Kötülüktür cehaletin çiçeği
 Öldürür zehirli baldır arkadaş. (Bali 1975: 7458-7459)

Âşık Reyhanî- Âşık Çobanoğlu Arasındaki Bağlama-Muamma:**Âşık Reyhanî:**

Dinle sözümü Çobanoğlu
 Ayak basılmamış yollar sende nerde
 Ne bir çiçek biter ne arı konar
 Gizlice yapılan bal var mı sende

Âşık Çobanoğlu:

Evvel söylediğin bana gönüldür
 Ayak basılmamış yol vardır bende
 İkinci de açtığın bana o ağaçtır
 Hiç arı görmemiş bal vardır bende

Âşık Reyhanî:

Ben bir ağaç gördüm dalsız budaksız
 Üstünde bir kuş var kolsuz kanatsız
 Onu bir dev yedi dilsiz dudaksız
 Acep böyle gizli hâl var mı sende

Âşık Çobanoğlu:

İnsanoğlu doğar dalsız budaksız
 Ruh cesede girer kolsuz kanatsız
 O topraktır yediye dilsiz dudaksız

Anla ki acizim hâl vardır bende (<http://www.vindir.net/asik-yasar-reyhani-ve-murat-cobanoglu-taslama-ve-muammali--284156.html>)

Reyhanî- Pürvani Arasındaki Bağlama-Muamma:**Reyhanî:**

Seninle konuşak biraz Pürvanî
 Evvelâ dünyaya gelen kim idi
 Ne için böyle bir sevdâyı çekti
 Evvel sabah namazını kılan kim idi

Püryanî:

Bunları mı sordun bize Reyhanî
 Âdem'in dünyaya geldiği zaman
 Sabah namazını ol Âdem kıldı
 Havva'yı Arafat'ta bulduğu zaman

Reyhanî:

Güneş yeryüzüne veriyor şule
 Püryanî doğruyu gel böyle söyle
 Sabahı öğrendim oluyor öğle
 Öğle namazını kılan kim idi

Püryanî:

Bin bir ismi vardır Gaffarü'l Kayyum
 İsmi zikredek gelin her daim
 Öğleyi kıldı ol Halil İbrahim
 Ateş gül gülistan olduğu zaman

Reyhanî:

Sağ olsun var olsun sorumu bildi
 Şad oldu şimdiyse yüzümüz güldü
 Öğle tamam oldu ikindi geldi
 İkinci namazın kılan kim idi

Püryanî:

Okudum elifi harfini dümdüz
 Nurundan halk oldu geceyle gündüz
 İkinci kıldı Hazreti Yunus
 Balığın karnından indiği zaman

Reyhanî:

Âşıklarda olan hal başka başka
 Söyledikçe burada geliyor aşka
 İkindiyi bildin oluyor akşam
 Akşam namazını kılan kim idi

Püryanî:

Söylesin bu dünya acep kiminse
 Dinleyen sözümden alırsa hisse
 Akşamı kıldı ol Hazret-i Musa
 Firavn'u suya gark ettiği zaman

Reyhanî:

Püryanî bu sözüm dinle bak nası(l)
 Silindi gönlümün kalmadı pası
 Akşam tamam oldu geliyor yatsı
 Yatsı namazını kılan kim idi

Püryanî:

Aşka düştüm yine geldim havasa
 Devam ettim Fatiha'ya İhlâs'a
 Yatsıyı kıldı ol Hazret-i İsa
 Çekilip göklere ağdığı zaman

Reyhanî:

Reyhanî sözlerin gel burada bitir
 Hakk'ın birliğine çok şükrün yetir
 Yatsıyı öğrendik geliyor vitir
 Yatsıyı öğrendik geliyor vitir

Püryanî:

Püryanî bunları bilmez mi elbet
 Söyleyek bunları dinlesin millet
 Vitir kıldı ol Hazret-i Muhammed
 Mi'rac-ı Nebi'ye vardığı zaman. (Kaya 2000: 221)

Cemal Hoca- Âşık Reyhanî Arasındaki Bağlama-Muamma:**Cemal Hoca:**

Bir muamma söyleyim ki mevlüdü femandadır
 Menzili maksuda yakın sahibü'lkervandadır
 Sende de var bende de var bazı da var bazı yok
 İsmi vardır cismi pünhan arzusu her candadır

Reyhanî:

Söylediğin bu muamma şanlı bir sultandadır
 Menzili maksuda ermek o fahri zamandadır
 Ülfeti âlemde mevcut her olur olmazda var
 İsmi mimden zuhur eder cismi de cihandadır

Cemal Hoca:

Gözesi bunun nerede hangi tertibat için
 Ta ezelden bu yana rahmi kâinat için
 Hizmet-i nirana değil gayret-i cennet için
 İsmi cismi şekli bunun kelamı burhandadır

Reyhanî:

Gözesi nur-ı mutlaktır rütbe-i şahlar ile
 Rahmine yoktur nihayet lutf-ı aşikâr ile
 Asi ümmet melceidir naz-ı girdigâr ile
 Kurtarır ümmeti dardan şanı her beyandadır

Cemal Hoca:

İlm-i hikmet deryasında yüzme mümkün değil
 Gâh zeminde gâh semada gezmese mümkün değil
 Cümle esrar kâtibidir yazmasa mümkün değil
 Yetmiş iki dili bilir sırrı bir lisandadır

Reyhanî:

Bu imlayı okuyanlar buldu Hak'tan rahatı
 On iki hicap içinde nur-ı pâk-ı izzeti
 Saray-ı vahdet içinde şarab-ı hakikati
 Ayağından düştü toprak ol arş-ı rahmandadır

Cemal Hoca:

Başı arştan yukarıdır ayağı nerde bunun
 Kimler gark oldu suyuna boyağı nerde bunun
 Kim getirdi kim götürdü durağı nerde bunun
 Cemal Hoca takdir eyler "hel'eta" Kur'an'dadır

Reyhanî:

Başı arştan yukarıdır kadem-i tahte's-sera
 Dört melek aldı kuyunu rengini gülde ara
 Cibril getirdi Burak'ı vakıf-ı esrar ola
 Tabiri bu ah-ı aşkın sor Âşık Reyhan'dadır (Düzgün 1997: 268)

Âşık Garanî- Âşık Hasta Kasım Arasındaki Bağlama-Muamma:**Âşık Garanî:**

Bizi yoktan var eyleyen ol Sübhandan ver haber
 Sekiz cennetin azizi ol kim idi ver haber
 Kendisi dilek eyledi, gitti girdi cennete,
 Dokuz ay ana rahminde ol kim idi ver haber.

Âşık Hasta Hasan:

Bizi yoktan var eyleyen ol Sübhandan al haber,
 Sekiz cennetin azizi Habibinden al haber.
 İdris Nebi dilek etti, gitti girdi cennete,
 Dokuz ay ana rahminde ol bir candan al haber.

Âşık Garanî:

Güneş gibi şule verip o ne cismin bağıdı,
 Canı yoktu, kanı yoktu, yeryüzünde sağ idi
 Rengi sarı, selvi kara, rütbesi eflâkidi.
 O ki neden halk olundu o bir candan ver haber.

Âşık Hasta Hasan:

Güneş gibi şule verir tuba ağacın şulesi,
 Canı yoktu, kanı yoktu, ol Musa'nın asası.
 Rengi sarı, selvi kara ol Salih'in devesi.
 Bir kayadan halk olundu o bir candan al haber.

Âşık Garanî:

O kimdi anasıyla buldu birbirini
 Garanî der, kendi eliyle keser kendi serini
 Babasız geldi dünyaya emdi ana şirini,
 O ki neden halk olundu o bir candan ver haber.

Âşık Hasta Hasan:

Hasta Hasan, anasıyla buldu birbirini,
 Azrail'dir kendi eliyle keser kendi serini.
 İsa'nın babası yoktu emdi Meryem şirini
 O ki nurdan halk olundu o bir candan al haber. (Kartarı 1977: 43-44)

Erbâbî- Mahirî Arasındaki Bağlama-Muamma:**Erbâbî:**

Muamma şeklinde bir sözüm vardır
 Birinci çıktı girmez nedir Mahirî
 Âşık olan bu mânâya aşına
 İkinci girdi çıkmaz nedir Mahirî.

Mahirî:

Ezelden söylerim sözümün bendim
 Şeytan cennetten çıktı girmez Erbabî
 Bir tilki tuzağı yaptı orada
 İdris cennete girdi çıkmaz Erbabî

Erbâbî:

Okudum elif ile mimlerdir
 Didemden dökülen kanlı nemlerdir
 Üçüncü çıktı girmez kimlerdir
 Ara ki bulasın Âşık Mahirî.

Mahirî:

Ehl-i diller sözün niçün taramaz
 Âşık olan maşu niçün aramaz
 İmandır insandan çıksa giremez
 Arar da ulurum Âşık Erbabî

Erbâbî:

Okunur ismimiz elif-ü ba'yla
 Geçmede ömrümüz ah ile hay'la
 Dördüncü çıktı girmez aslını söyle
 Ara ki bulasın Âşık Mahirî

Mahirî:

Deli gönül bir diyarda durmadı
 Şad olup âlemde sefa sürmedi
 İnsandır insandan çıktı girmedi
 Arar da bulurum Âşık Erbabî

Erbâbî:

Âşıkların sözü dilde fenadır
 Bizi aşka salan telli Sona'dır
 Âdem ki balçıktan doğruldu aldığı nedir
 Ara bulasın Âşık Mahirî

Mahirî:

Dünyadır güneşten alır ziyayı
 Âşıklar pirinden tutar mayayı
 Âdem aldı akıl, iman, hayâyı
 Arar da bulurum Âşık Erbabî

Erbâbî:

Aşkım tutuşmada sanma ki söndü
 Bir yanım söngüdür bir yanım yandı
 İptida Zülfikar kime'ydi indi
 Ara ki bulasın Âşık Mahirî.

Mahirî:

Bülbül olan müptelâdır gülüne
 Hata gelmez âşıkların diline
 Zülfikar'ı Ali aldı eline
 Arar da bulurum Âşık Erbabî

Erbâbî:

Sevdayı çekenler niçün yılmadı
 Aradı bu gönül dostun bulmadı
 Kimdir kendi öldü saçı solmadı
 Ara ki bulasın Âşık Mahirî.

Mahirî:

Sana anlatayım beş ile üçü
 Herkesin meydana çıkmakta suçu
 Meryem ana öldü solmadı saçı
 Arar da bulurum Âşık Erbabî.

Erbâbî:

Erbab'ın sözünün gelir mi ardı
 Artırdı sinede hicrânı derdi
 Kırkların sağında söyle kim durdu
 Ara ki bulasın Âşık Mahirî

Mahirî:

Mahirî'yi düşkün halde gördüler
 Dolu dolu aşk bâdesi verdiler
 Yediler'di sağ tarafta durdular
 Arar da bulurum Âşık Erbabî. (Özder 1965: 47-50)
 Sual sorma sırası Mahirî'ye geçmişti:

Mahirî:

Muallâkta duran hacir taşı mı?
 Ara ki bulasın Âşık Erbabî
 Hazret-i Ali'nin düldülü dişi mi?
 Ara ki bulasın Âşık Erbabî

Erbâbî:

Eksilmez yaralar serde bin idi
 Yar yoluna feda şirin can idi
 Düldül hem kız idi hem oğlan idi
 Arar da bulurum Âşık Mahirî. (Özder 1965: 50)

Elfazî- Muhibbî Arasındaki Bağlama-Muamma**Elfazî:**

Eğer Âşık isen dinle cevabım
 Sol arşın i'râcî neden Muhibbî
 Âdem ne yeyüben geldi cihana
 Ne idi cennete fidan Muhibbî.

Muhibbî:

Eğer âşık isen dinle cevabım
 Sol arşın i'râcî sudan Elfazî
 Âdem buğday yeyüp geldi cihana
 Yetiştî cennete fidan Elfazî.

Elfazî:

Âşık olan aşk deryasın daldırır
 Aşk elinden ru-yu benzin soldurur
 Arş-ı a'lâyı kaç melâik kaldırır
 Arş-ı a'lâ halk oldu neden Muhibbî

Muhibbî:

Âşık kendin deryalara daldırır
 Marifetin irfanlara bildirir
 Arş-ı a'lâyı çar melâik kaldırır
 Arş-ı a'lâ halk oldu nurdan Elfazî.

Elfazî:

Âşık olan düşer âh ile zâre
 Vücudu suht olur ateş ve nâra
 Ol arş-ı a'lâ ki geldi gurura
 Ne'ydi arş-ı a'lâyı saran Muhibbî.

Muhibbî:

Benim sözlerimde var mıdır yalan
 Var mı ehl-i kâmil bu sözü bilen
 Ma'revüş isminde halk oldu ialn(yılan)
 Odur arş-i a'lâyı saran Elfazî.

Elfazî:

Âşık olan aşk deryasın boyladı
 Marifette dürr-ü yekta söyledi
 Ma'revüş ilan ki gurur eyledi
 Kimdir ona zahmın vuran Muhibbî

Muhibbî:

Hak'tan dilediğim daima dilek
 Üstümüzde döner şu çarh-ı felek
 Terine isminde halk oldu melek
 Odur ona zahmın vuran Elfazî

Elfazî:

Budur cevapların binası bendi
 Nice bin âşıklar odlara yandı
 Gökte bir meleğin kanadı sındı
 Onun kabahati neden Muhibbî

Muhibbî:

Çok âşıklar bu manaya ermedi
 Varup üstadlar yanında durmadı
 Bir böcük rızkına müşkül vermedi
 Onun kabahati ondan Elfazî

Elfazî:

Gitmiş bu cihanın devranı demi
 Onunçün çekerim derd ile gamı
 Göklerin yüzünde vardır bir cami
 Söyle kimdir (müezzin) olan Muhibbî

Muhibbî:

Felek eylemiyor bizlere şadı
 Gitmiş bu cihanın lezzeti tadı
 Ol camiin Beyt-ül- ma'murdur adı
 Cebrail'dir müezzin olan Elfazî

Elfazî:

Âşık olan gezer sağ ile sola
 Anınçün düşmüştür hem dilden dile
 O camiin içi kaç kulaç ola
 Ara ki bulasın Âşık Muhibbî.

Muhibbî:

Âşık isen aşkın deryasın boyla
 Gel muftuna gezme doğrusun söyle
 Beş yüz yıllık yoldur sen hesap eyle
 Cebrail'dir imam olan Elfazî. (Özder 1965: 35-38)

Kararî- Zülâlî Arasındaki Bağlama-Muamma:**Kararî:**

Arşta bir cami var kimin yapısı
 Ara ki bulasın Âşık Zülâlî
 Orda bir horoz var nicedir rengi
 Ara ki bulasın Âşık Zülâlî

Zülâlî:

Arşta cami Beytülmamur yapısı
 Arar da bulurum Âşık Kararî
 Orda ki horozun beyazdır rengi
 Arar da bulurum Âşık Kararî

Kararî:

Ne mekândır bu dünyanın ortası
 Kime teslim oldu ism'âzam duası
 O caminin vardır kaç minaresi
 Ara ki bulasın evlat Zülâlî

Zülâlî:

Mekke derler bu dünyanın ortası
 Hızır'a teslim oldu ism'âzam duası
 O caminin vardır üç minaresi
 Arar da bulurum Âşık Kararî

Kararî:

Kararî lügatçe dilimiz Farsî
 Cebrail'e kimdir getirdi gûşi
 Nere bağlı beni insanın başı
 Ara ki bulasın balam Zülâlî

Zülâlî:

Zülâlî Türkçeynen bulmuştur işi
 Cebrail'e Sıddık getirdi gûşi
 Mağribe bağlı beni insanın başı
 Arar da bulurum Âşık Kararî (Gözükızıl 2000: 229-231)

Âşık Zülâlî ile Âşık Püryanî Arındaki Bağlama-Muamma:

Zülâlî'nin muammasını Muzaffer Utar söylemiştir:

Zülâlî:

Eğer âşık isen sor benden sual
 Bizi halk eyleyen Süphan'dan ayrı
 Nice bin evliya nice Peygamber
 İncil Zebur Tevrat Furkan'dan yarı.(Gözükızıl 2000: 257-259)

Püryanî:

Mevlâ'm sevdiğini darda bırakmaz
 Bizi komaz dostum imandan ayrı
 Dört kitabın hepsi hem onda mevcut
 Bir kelam bulamazsın Kur'an'dan ayrı. (Kaya 2000: 229)

Zülâlî:

Ne cihan ne cahim ne de uçmağa
 Ne yerler ne gökler ne kaldı daha
 Ne maşrık ne mağrip Sidre'l -Münteha
 Her türlü mahlûkat insandan ayrı. (Gözükızıl 2000: 257-259)

Püryanî:

Âşık oldum bu dünyada gülmedim
 Sizler gibi böyle bir dost bulamadım
 Tatlı dile güler yüze doyamadım
 Başka bir şey var mı lisandan ayrı. (Kaya 2000: 229)

Zülâfî:

Zülâfî kalbinde olur ne halet
 Bunu dinleyenler alsınlar ibret
 Ne Âdem'den evvel ne de ahret
 Büsbütün kâinat mekândan ayrı. (Gözükızıl 2000: 257-259)

Püryanî:

Püryanî'yim hünerimi gösterem
 Allah Allah deyip burada seslerim
 Ya Rab her gün Muhammed'i isterim
 Sen koyma bizi ol Sultan'dan ayrı. (Kaya 2000: 229)

Püryanî- Ercişli Emrah Arasındaki Bağlama-Muamma:

1986 yılında Sivas'ta yapılan karşılaşmada bu muammayı Âşık Talip okumuş,
 Âşık Püryanî de bu muammaya cevap vermiştir.

Ercişli Emrah:

Avcı idim gezer idim sahrada
 Göründü gözüme üçtür ne idi
 Ol kim idi torun attı deryaya
 Çıkardı kenara üçtür ne idi

Püryanî:

Noktası tamamdır onda yazılı
 Okudum öğrendim ben(şın)ı gördüm
 Bu kadardır bu âşığın hazırı
 Deryadan kenarda Yunus'u gördüm.

Ercişli Emrah:

Avcı idim gezer idim bu dağı
 Çek sineme bu düğümü duvağı
 Üç yüz altmış altı dalın budağı
 On iki bend üzre üçtür ne idi

Püryanî:

Kün diyende halk eyledi dünyayı
 Sen sorarsın ayı günü seneyi
 Üç yüz altmış beş günü on iki ayı
 İki de yanında bayramı gördüm

Ercişli Emrah:

Dertli Emrah leblerinden nuşarak
 Pir elinden bade içtim taşarak
 Hasan çıktı haykırdı ki koşarak
 Ali'yi götüren üçtür ne idi.

Püryanî:

Bitmez mi bu âşıkların davası
 Ya Rab kabul Püryan'ın duası
 Biri kendi biri Ali devesi
 Ol üçü beraber gidreken gördüm. (Kaya 2000:228)

Erzurumlu Emrah-Püryanî Arasındaki Bağlama-Muamma:

Bu muammayı Muzaffer Utar söylemiştir. Âşık Püryanî de cevap vermiştir.

Erzurumlu Emrah:

Hey efendim evvel baştan,
 Kur'an m'indi, hece m'indi?
 İstersen âleme danış
 Gündüz m'indi gece m'indi? (Güney vd. 1958: 55)

Püryanî:

Geldin geçtin bu karşıma
 Şimdi kardaş suça indi
 Bana Kur'an'dan sorarsan,
 O Kur'an da gece indi. (Kaya 2000: 227-228)

Erzurumlu Emrah:

Melekler ol Hakkın hası
 İblis olmuş ana âsi
 Gökten ol kudret lokması
 Toka m'indi, aç a m'indi (Güney vd. 1958: 55)

Püryanî:

Yaradan hasların hası
 Oku Fatıha İhlâs'ı
 Resul'e kudret lokması
 Bilin gayet yüce indi. (Kaya 2000: 227-228)

Erzurumlu Emrah:

Melekler saf saf dizildi
 İblisin bağı ezildi
 Dört kitap nerde yazıldı?
 Yoksa gökten hoca m'indi? (Güney vd. 1958: 55)

Püryanî:

Kırklar sıraya dizildi
 İblis'in bağı ezildi
 Dört kitap levh'te yazıldı
 Ol Cabrail hoca indi. (Kaya 2000: 227-228)

Erzurumlu Emrah:

Sefil(Emrah) der ki vardır
 Dünyada dört kitap vardır
 Beytullahın üstü nurdur
 Şam'a m'indi, Hacca m'indi? (Güney vd. 1958: 55)

Püryanî:

Püryanî'yim gün görmedim
 Dünyada devran sürmedim
 Yeşil nurda Muhammed'in
 Şam'a değil Hacca indi. (Kaya 2000: 227-228)

Feymanî - Püryanî Arasındaki Bağlama-Muamma:**Feymanî:**

Gökte rahmet Hak emriyle yağıyor
 Damla damla düşmesinde maksat ne
 Bir zaman da gemi kaptansız yüz
 O kaptansız yüzmesinde maksat ne

Püryanî:

Gökten rahmet birden yağdığı zaman
 "Nuh tufanı" olmadı mı maksat bu
 O Nuh'un gemisi kaptansız yüzdü
 O kaptansız yüzmesinde maksat bu

Feymanî:

Her âşık da bunu böyle çözemez
 Harflerini okuyup da yazamaz
 Neden serçe uçar yerde gezemez
 Serçelerin gezmesinde maksat ne

Püryanî:

Aşkî olan Hak yoluna ağladı
 Aşk ateşi ciğerini dağladı
 Süleyman serçenin ayağını bağladı
 Gökte uçar yerde gezmez maksat bu

Feymanî:

Feymanî sözünü burada bağladı
 Biz söyledik bu cemaat dinledi
 O kim idi evlâdıyla evlendi
 Evlâdını almasında maksat ne

Püryanî:

Püryan'ım dünyayı n'eyleyem n'edem
 Bu dünyaya geldim bir gün de gidem
 Havva'yla evlendi Hazret-i Âdem
 Mevlâ emri böyle idi maksat bu. (Kaya 2000: 219-220)

Soru sorma sırası Püryanî'ye gelir.

Püryanî:

Feymanî seninle geldik yan yana
 Yine bir efkâr-gam geliyor bana
 Sana burada سوالim var sorarım
 Kur'an'ın (vav)ları acep kaç tane
 Bu soruya Feymanî ve diğer âşıklar cevap veremeyince, âşığın kendisi cevaplar.

Püryanî:

Âşık olan bunu ararsa bulur
 Bulduğu zamanda gönlü şen olur
 Kur'an'ın (vav)ları altı bin olur
 İnanmazsan kenzü'l-arşa bak da gel (Kaya 2000: 219-220)

Püryanî-Ruhanî Arasındaki Bağlama-Muamma:**Püryanî:**

Dikkat et sözüme Âşık Ruhanî
 Gökten inen hak kitaplar dört geldi
 İmam-ı Azam de mezhebi kurdu
 Mezhepler de müminlere dört geldi

Ruhanî:

Ne güzel yerinden açtın Püryanî
 Kelime-i tevhit başı dört geldi
 Gelir geçer her yılların mevsimi
 Her senenin mevsimleri dört geldi

Püryanî:

Bakın âşıklarda olan bu hale
 Yeniden başlıyak senle misale
 Seyrettin mi doğu batı cenup şimale
 Bu dünyanın dört bucağı dört geldi

Ruhanî:

Hak Ta(a)la yarattı küre-i arzı
 İzin verir burada söyletir bizi
 Gökyüzünde sıralıdır terazi
 Saydım baktım o yıldızlar dört geldi

Püryanî:

Yalvaralım kabul olsun dilekler
 Yalvaranda zay olur mu emekler
 Gökyüzünde vazifeli melekler
 Azrail İsrail Cebrail Mikâil dört geldi

Ruhanî:

Ruhanî'nin yine geldi merağı
 Mevlâ bilir yakın ile ırağı
 Önümüzde bu masanın ayağı
 Saydım baktım ayakları dört geldi. (Kaya 2000: 220)

İsmetî-PüryanîArasındaki Bağlama-Muamma:**İsmetî:**

Deryada yanıp da rüzgâr da tüter
 Ocağın ateşi odu ne idi
 Sükûtta ekilip sadada biter
 Acep bu meyvenin tadı ne idi

Püryanî:

Yürekte yanıp da ağızda biter
 Âşıktır yüreklerin odu bilirim
 Düşlerde ekilip hayalde yeter
 Sevdadır meyvenin tadı bilirim

İsmetî:

Enginden kalkıp da yücede kışlar
 Kim bilir nereye varmayı düşler
 Gelirse kapıyı bacayı taşlar
 Aradaki dedikodu ne idi

Püryanî:

Cümlesi umutla yüzüne bakar
 Deryadan yükselir yüceye çıkar
 Bazen fındık gibi tohumlar eker
 Yağan dolu dedikodu bilirim

İsmetî:

Âlem bir sultana eğiyor boyun
 Hakikat ilmine olmuyor oyun
 Ayaksız geziyor memesiz koyun
 Sağılıp dökülen sütü ne idi

Püryanî:

Cümlesi Mevlâ'ya eğiyor boyun
 Gönül deryasında yapma ha oyun
 Gökteki bulutlar memesiz koyun
 Sağılıp dökülen sütü bilirim

İsmetî:

Âşık İsmetî'den haberin var mı?
 Bu yolda yürümek kolay mı zor mu?
 Tetiksiz tüfektir barutsuz mermi
 Atılan kurşunun adı ne idi

Püryanî:

Püryanî ayandır bilemem der mi?
 Menzile varmamız acaba er mi?
 Göklerde gürleyip atılan mermi
 Yıldırım kurşunun adı bilirim. (Kaya 2000: 221)

Zülâlî-Müdami Arasındaki Bağlama-Muamma:**Zülâlî:**

Bir muamma tasnif ettik okursan galeti var
 Dört kitap Kur'an içinde okunur ayeti var
 Ehl-i zerden kul yapışı Tanrılık dava eder
 Ne guruhta tâbî oldu nice bir Milleti var

Müdami:

Tasnif ettiğin muamma Tûba'dan isbâtı var
 Beni İsrail zamanı yapılmış sanatı var
 Bir kuyumcu sanatıdır düzdü altından onu
 Yetmiş bin halk ona taptı Cehlin dalaleti var

Zülâlî:

İsmi vardır cismi yoktur ta Kıyamet'e kadar
 Bu cihanda baki kalan teşbihi aleti var
 Şeytan onun etbaisi Azâzil veziridir
 O'na tapan nar ehlidir ne savm ne salâtı var

Müdami:

İsmi dana cismi altun yok bu gün O'nu yapan
 Hemen dünyada eseri altunun kıymeti var
 İblis'e etbai derler Hak'dan gayrıya tapan
 Ebruy-ı yer Cehennem Halidun ayeti var

Zülâlî:

Hak Teâlâ gazab etmez yaratılmış kul deyi
 Dili insan resmi sığır böyle bir suratı var
 Der Zülâlî bu muamma dört kitap beynindedir.
 Hangi âşık bulur ise elinde beratı var.

Müdamî:

Hak kul deyi yaratmadı sanatkâr eseridir
 Cebrail pâ-y-ı türabı söyleten kudreti var
 Der Müdâmî halimizce muammanın remzi bu
 Söyleten Hak söyleyen biz, pirlerin himmeti var. (Özsoy 1993: 480)

Sadi-Müdamî Arasındaki Bağlama-Muamma:**Sadi:**

Toplansın bir yere âlem allâme
 Güş verin ahbablar siz bu kelâma
 Birkaç suâlim var ibret kılana
 Berâber Mevlâ'yı görenler kimdir

Müdamî:

Birkaç suâlinin cevâbı budur
 Gerçek âşıkların kelâmı “ hû”dur
 Önce Hak cemâlin göreni şudur
 Kanabelde nurda iken gördü Muhammed
 Bir de Miraç'taydı gördü Muhammed

Sadi:

İkincisi baksan güneşe aya
 Âlem-i dünyaya verirler ziyâ
 Yürüler mi durular mı semâya
 Varıp mekânında görenler kimdir?

Müdamî:

Veşşemsü bahriden manayı sezer
 Yedi yıldız vardır seyyâre gezer
 Altın zevrak ile deryâda yüzen
 Ederken niyâzla gördü Muhammed

Sadi:

Üçüncüsü tende olan cânımız
 Tükenir daneler dolar vadêmiz
 Azrâil pençeler alır cânımız
 Rûhun mekânını görenler kimdir?

Müdami:

Cümle canlarını Azrail alır
 Birinci semâda Âdem'e varır
 Miskin kâfirleri sûr'a gönderir
 Surda mekânını gördü Muhammed

Sadi:

Dördüncüsü hayat verir tenlere
 Süzülür dağlardan çıkar çöllere
 Devr eder çöllerden gelir ummâne
 Tükenmez münbidin görenler kimdir?

Müdami:

Hayat ki ezeli Ruh ile maîde
 Hangi hakîki yüce Mevlâ' da
 Milki bu kubbe-i Arş-ı A'lâda
 Çıkan dört ırmaktır gördü Muhammed

Sadi:

Beş yol gördüm bir ağanın dalında
 İkisi ağzında biri elinde
 Biri de uzahta Mekke yolunda
 Birinden kurtulur son nefesinde
 Bunun esrârına erenler kimdir

Müdamî:

Beş yolda den budur şart-ı selâmın
 Kelime Şâhadet bir de siyâmın
 Hele seyr etsin kabenin dâmın
 Zekât vermedinse geçdi encâmın
 Namazı terk itme derdi Muhammed

Sadi:

İsmail Saidim türlü esrarı
 Bu esrârı bilmek erlerin kârı
 Nebiler serveler peygamberleri
 Hepsini görüp bilenler kimdir?

Müdamî:

Müdâmî müçtaktır lûtfi itâya
 Zihni âşık olan varmaz hatâya
 İsimleri geldi Âdem Ata'ya
 Mescid-i Aksa'da gördü Muhammed (Özsoy 1993: 480)

Canâni- Müdamî Arasındaki Bağlama- Muamma:**Canâni:**

Neşesi şîrîndir hacı amcamız
 Anı bulan da var bulmayan da var
 Bulup da durmalı önünde çift diz
 Anı görende var görmeyen de var

Müdamî:

Neşesi cânânın bir lezzetidir
 Anı yiyen de var yemeyen de var
 Zekânın dimağım bir kuvvetidir
 Anı duyan da var duymayan da var

Canâni:

Her yerde görünmez ey âşık göze
 Muhtaçtır daima sahraya düze
 Arz etme derdini ey gözüm bize
 İnan ki önün da, mübtelâsı var

Müdami:

Menba-yı mecrâsını alırsız Hak'dan
 Özü yerde yolu gelir eflaktan
 Sahrada alınır bin bir çiçekten
 Lâkin seven de var sevmeyen de var

Canâni:

Ara bul Cânân'ın sen bu sözünü
 Her olur olmaza tikme gözünü
 Gücenip çevirme bizden yüzünü
 Her âşıkın şöhreti var şanı var

Harf üç nokta bir hesap otuz üç
 Âşık bunu bimek sana biraz güç

Müdami:

Tehi sanma Müdâmî'nin sözünü
 Erenler babından çekmez izini
 Ders al "men areften" hem bil özünü
 Lakin alan da var almeyan da, var

Hesap ettim, ebced kebir asel dir
 Arapça "asel'dir Türkçesi "bal"dır. (Özsoy 1993: 480)

Canâni son olarak çözülmeyen bir muamma sorar:

Canâni:

Ol ne âfettir vücuda halıya ihfâdedir?
 Mesken esfelde amma menzili a'lâdadır
 İrsiyetten arıdır gösünde vahdet eylemiş
 Gövdesi serpâ berhin o sureti zibâdadır

Müdamî:

Bu muamma tâ ezel Hak emine âmâdedir
 Aradım buldum beşerde sanma ki eyşâdadır
 Her temizlerden temiz olunur meknûn hilkatı
 Anı Kur'an ile öğmüş kudreti Mevlâ'dadır

Canâni:

İsmi vardır cismi yoktur cismi vardır ismi yok
 Bu ne dağda bağda ne dünyada ne ukbadadır
 Erdi bir avrat değil avrattır hem er değil
 Bir sifot olmaz muayyen ilmile esmâdadır

Müdamî:

İsmi akıl cismi beşer kimi var kiminde yok
 Tuhfe-i Rabbânî gelen Âdem ü Havva'dadır
 Er durur erdir avratdır muharrer andadır
 Nazar ana sadır olmaz teşbihi deryâdadır.

Canâni:

İki nokta üç hurufla bu muamma bulunur
 Hesab iki yüzden çıkar ebcedi imlâdadır
 Ey Cânânî kim bulursa bu muamma remzini
 Başıma güller takınsın kaygıdan azâdedir

Müdamî:

Sabit Müdâmî halleden bu muamma remzini
 İki nokta üç hurufat akıl ile âmadedir
 Söylenen söylenmeyen batında kudrettir bize
 Himmet-i Hazret-i kırklar nehret budaladadır. (Özsoy 1993: 480)

Âşık Müdamî- Âşık Ümmanî Saraç Arasındaki Muamma- Bağlama:**Müdamî:**

Dinle sözlerimi canım Ümmanî,
 Suyu zehir eden taştan haber ver.
 Nice kullar karşısında lâl olur,
 Onun başı birdir, şeşten haber ver.

Ümmanî:

Dinledim sözlerin Baba Müdamî,
 Göktaş zehir eden taştan al haber ver
 Nice kullar karşısında lâl olur,
 Allah bir, şeş altı, şeşten al haber ver.

Müdamî:

Muhammed mîraca vardığı zaman,
 Hakk'ın huzurunda durduğu zaman.
 Acayıp garaip gördüğü zaman,
 Orada yediği aştan haber ver

Ümmanî:

Muhammed mîraca vardığı zaman,
 Hakk'ın huzurunda durduğu zaman.
 Cennet cehennemî gördüğü zaman,
 Süt geldi, süt içti, aştan al haber ver.

Müdamî:

Müdamî'nin muamması çözüldü,
 Aşk elinden bu bağrımız ezildi.
 Gizli bir yazı var, nere yazıldı
 Hiç ölüm görmemiş baştan haber ver.

Ümmanî:

Der Ümmanî muammanız çözüldü,
 Aşk elinden öz bağrımız ezildi.
 Gizli yazı alınımıza yazıldı,
 Melekler ölmemiş baştan al haber ver. (Halıcı 1992: 564)

“Âşık Ümmanî Saraç, Âşık Müdamî'nin muammalarını çözünce, bu kez Âşık Ümman öne düşer ve Âşık Müdamî'ye muammasını sormaya başlar.” (Halıcı 1992: 564)

Ümmanî:

Cehennem kapısında bir mimber,
 Söyle ayağından Baba Müdamî.
 Neden yaratılmış bana haber ver,
 Söyle durağından Baba Müdamî

Müdamî:

Minberin altı yüz bin ayağı var
 Söyleyeyim sana canım Ümmanî
 Nardan yaratılmış durağı da nar,
 Söyleyeyim sana canım Ümmanî.

Ümmanî:

O minber üstüne kim idi, durdu?
 Kaç melektir onuna yanına vardı?
 Kim idi geldi de onları gördü?
 Söyle membaından Baba Müdamî.

Müdamî:

İsmi Maliktir o minberde durdu.
 On sekiz melektir yanına vardı.
 Hazret-i Muhammed onları gördü,
 Söyleyeyim sana canım Ümmanî.

Ümmanî:

Ümmanî de aşka bandı cismini,
 Görmek zordur muammanın resmini.
 Söyle yedi cehennem ismini,
 Anlat temelinden Baba Müdamî.

Müdamî:

Müdamî'nin sözü olmuştur kaim,
 Allahımdan yardım umarım
 Elza, hütema, sadir, sakar, cahim,
 Biri de hasiye canım Ümmanî. (Halıcı 1992: 564)

Sefil Gülhani- Âşık İsmet Arasındaki Bağlama-Muamma:**Sefil Gülhani:**

Irmak kenarında yolcu bekliyor
 Karşıya geçmeye salı nerdedir?
 Sırrını söylemez kimden saklıyor?
 Serveti kazancı malı nerdedir?

Âşık İsmet:

Hasta yatağında yasin bekliyor
 Nerde vade yetse salı ordadır
 O gizli sırrını zaman saklıyor
 Kendi nere gitse malı ordadır

Sefil Gülhani:

Bağban bahçesine ne güzel bakmış
 Eğri olanları toplayıp yakmış
 Meyvesi toprakta tersine dikmiş
 Göz ile görünmez dalı nerededir

Âşık İsmet:

Arifler dünyaya ibretle bakmış
 Kötülük yerine iyilik yapmış
 Ahreti düşünüp ibadet etmiş
 Niyeti nerdeyse dalı ordadır

Sefil Gülhani:

Sefil Gülhani'yim derine daldım
 Sevda diyarında cananı buldum
 Geri gitmek için cihana geldim
 Söyle hakikatın yolu nerededir

Âşık İsmet:

İsmeti'yim nice havalar çaldım
 Bende bu sevdada payımı aldım
 Sen yolcusun bende yoldaşın oldum
 Kim Hak'ka giderse yolu ordadır. (Nasrattınoğlu 1976: 60)

Huzuri-Efkâri Arasındaki Bağlama-Muamma:**Huzuri:**

Biz dervişiz elde saklarız beş taber
 Üç nokta üç huruf canım Efkarı
 Ahım den aks eder yana (Şerer)
 Üç nokta üç huruf canım Efkarı

Efkâri:

Hicran yareleri ölümden (beter)
 Üç nokta üç huruf canim Efkari
 Bitmez feryadımız ömrümüz (biter)
 Üç nokta üç huruf canim Hüzuri

Huzuri:

Kimi sürürdadır kimi lal gider
 Elbet yerin bulur neise kader
 Farisica derler babaya (peder)
 Üç nokta üç huruf canim Efkari

Efkâri:

Aşka düçar olan şarabın içer
 Her sözünde türlü mücevher (saçar)
 Bu yola düşenler malından (geçer)
 Üç nokta üç huruf canim Hüzuri

Huzuri:

Doyulmaz yemekli lezetli (şeker)
 Kimisi ah eder gözyaşın töker
 Her kez öz önüne bir sevda (çeker)
 Üç nokta üç huruf canim Efkari

Efkâri:

Tezden bulmak lazım harfi imlayı
 Yeter benim ile kurma davayı
 Efkari okuyup (seçer) mağnayı
 Üç nokta üç huruf canim Huzuri. (Efkâri 1966: 5-6)
 Huzuri cansız yürür sualine aşladı. Eski harflere göredir.

Huzuri:

Hurufat usulü yol erkân budur
 (Mala) noktasızdır canım Efkâri
 Âşık isen bu manayı bilirsin
 (Taban) cansız yürür canım Efkâri

Efkâri:

Âşık olan her imlaya aşınadır
 (Mola) noktasızdır canım Huzuri
 Hayal gibi geçmektedir yazı kışı
 (Zaman) cansız yürür Âşık Huzuri

Huzuri:

Hele şahitlerin daim gittiği
 (Dava) noktasızdır canım Efkâri
 Bu kadar nehirler akar da dolmaz
 (Umman) cansız yürür canım Efkâri

Efkâri:

Çağınız geçmiştir sazda çaldığın
 (Hava) noktasızdır canım Huzuri
 Bulutlar olmasa bulaklar kurur
 (Duman) cansız yürür Âşık Huzuri

Huzuri:

Huzuri bir yüce bağda yetişmiş
 (Elma) noktasızdır canım Efkâri
 Semalarda seyyar dört adet yıldız
 (Her an) cansız yürür canım Efkâri

Efkâri:

Efkâri köylerde bir kanun vardır
 (Salma) noktasızdır canım Huzuri
 Kurei arz durmadadır direksiz
 (Hem an) cansız yürür canım Huzuri (Efkâri 1966: 3-4)

Kemâlî-Huzuri Arasındaki Bağlama-Muamma:**Kemâlî:**

Mahlûk-u eşyadan yok iken haber
 Taâlâ âlemi neden yarattı?
 Yarattığı şeyin ne idi aslı,
 Bu kadar mevcudat esası tuttu?

Huzuri:

Mahlûk-u eşyadan eser yok iken
 Nûr-u Pak-i Mustafa'yı yarattı.
 O nûrun aslı da oldu muhabbet
 Bu kadar mevcudat esası yuttu.

Kemâlî:

İmtihan bezminin çoktur süruru
 Lisanda her zaman vardır müruru
 Her haçan hâlk oldu muhabbet nûru.
 Cenâb-ı Mevlâya kaç secde etti?

Huzuri:

Gönül esiridir gam ü sevdânın
 Kühüne yetelim her bir mananın
 Hüsn-i cemâline baktı Mevlâ'nın
 Şükran-i Mevlâya beş secde etti.

Kemâlî:

Sana eyleyeyim esmâyi talim
 Ârifler her söze ederler tefhim
 Nûr bir idi kaçâ olundu taksim
 Evvel taksiminden neyi yarattı?

Huzurî:

Onunçün düşmezim mihnet ü derde
 Aşk ateşi cevlân eder bu serde
 Nûr bir idi taksim olundu dörde
 Evvel taksiminden kalem yarattı.

Kemâlî:

İmtihanın şevki serimi aldı
 Deli gönül aşkın bahrine daldı
 Evvel hangi kavmdir dünyaya geldi
 Mevlâ anlasırın neden yarattı.

Huzurî:

İrfan meclisine dedik esselâ
 Başımıza bulduk seni bir belâ
 “Can kavmi” dünyaya geldi evvelâ
 Anlasırın sade nârdan yarattı.

Kemâlî:

İmtihan bezmini ettik küşâdı
 Böyle muhabbetin çok olur tadı
 Ana, babaları ne idi adı
 Taâlâ onlara ne azâ etti?

Huzuri:

Yığıldı emclise çok kadri yüce
 Dinle bir bir sana edem netice
 Adların sorarsan Ma'riç, Marice
 Yaktı cehennemde cümle kül etti.

Kemâlî:

Çoğunu düşürdüm gam ü feryada
 Söyledikçe müşkül olur ziyade
 Kim idi onlardan kaldı dünyada
 İbâdetle semavata azm etti.

Huzuri:

Gece gündüz çağırırım ya Mâ'bud
 Gâni Mevlâdandır herkese maksud
 Onlardan idi o şeytan-i merbud
 İbâdetle semavata azm etti.

Kemâlî:

Gönül kurtulmadı feryâd ü zârdan
 Pervâneler gibi yandı bu nârdan
 Âdemin toprağın almağa yerden
 Evvelâ kim gitti, sonra kim gitti?

Huzuri:

İrfan meclisinde çoktur hünerler
 Hakikat bezmine girermiş erler
 Cebraile toprak vermedi yerler
 Cebren almak için Azrail gitti.

Kemâlî:

Der Kemalî el çekelim kavgadan
 Meharet gösterdin her bir imlâdan
 Âdem çıktı çün Cennet-i A'lâdan
 Ne sebep duasın müstecap etti?

Huzurî:

Huzurî düşmüştür sevdâ meşkına
 Ezel müptelâdır zevk u şevkına
 Niyaz etti Muhammedin aşkına
 Ol sebep duasın müstecap etti. (Gökalp 2001: 162-163)
 Diğer bir bağlama-muamma örneği:

Huzurî:

Neden hâlk olundu yedi kat yerler
 Neyin üstündedir, eşya nededir?
 Gökten yere nâzil oldu çar kitap
 Çar kitabda olan mânâ nededir?

Kemâlî:

Yerler hâlk olundu ma'yü gevherden
 Zulmet üzre yahu eşya andadır
 İncil, Tevrat, Zebur, Kur'an dört kitap,
 Bâyi Bismillahtır mana andadır.

Huzurî:

Ezelden çekerim gam-ı sevdâyı
 Güzel halletmeli her bir mânayı
 Biz ki Nuh zamanı verdik imzâyı
 Nerde o sened-i ihfa nededir?

Kemâlî:

Gönül kurtulmalı derd ü mihnetten
 Her zaman yanmada bu harareten
 Ol hacet-ül Esved çıktı cennetten
 Kâbe-yi Ülyada ihfa andadır.

Huzuri:

Âşık olan aşk meclisinin kaynatır
 Ehl-i diller gönüllerin eğletir
 Hangi cândır üst çenesin oynatır,
 Söyle öz yerini imdi nededir?

Kemâlî:

Ezelî çektiğin âh ile vahtır
 Âşıklık dediğin bir doğru râhtır
 Üst çenesin oynatan da timsahtır
 Mekânı deryada işit nededir.

Huzuri:

Ehl-i dil olanlar sever nîk-i nâm
 Dinle sözlerimi hâsılı kelâm
 Niçin kesmek oldu balığı haram
 Kesilmezden yenir hikmet nedir?

Kemâlî:

Gözüm yoktur var ile de yoğuna
 Rast gelmişim senin gibi çoğuna
 Balık ki tutuldu Nemrut okuna
 Kesmek haram oldu hikmet andadır.

Huzuri:

Âşıkların Mevlâdandır talebi
 Bazılar zekîdir bazılar gabi
 Dilsiz olduğunundur sebebi
 Söyle, bunda olan hikmet nededir?

Kemâlî:

Ettiğim Mevlâ'dan talep değil mi?
 Meftûn eden bir gonca-leb değil mi?
 O da ol Nemrud'a sebep değil mi?
 Benim anladığım hikmet andadır.

Huzuri:

Lâf ü güzaf eylediğin çok idi
 Acı sözün yüreğimde ok idi
 Nemrud hiç doğmazdan evvel yok idi
 Söyle doğrusunu hikmet nededir?

Kemâlî:

Der Kemalî hakikate ereyim
 Bağban olup güllerini dereyim
 Doğrusun bilirsen söyle göreyim
 Benim anladığım hikmet andadır.

Huzuri:

Huzurî lâf etmez özü özüne
 Kimsenin aybını vurmaz yüzüne
 Cennet'teki uydu şeytan sözüne
 Hak dilini aldı hikmet andadır.(Gökalp 2001: 164-165)

Ruhani – Deryami Arasındaki Bağlama-Muamma:

Ruhani:

Kulak ver sözüme Âşık Deryami

O nedir ki on dokuzdur hecesi

O nedir yazılmış sır defterine

O nedir ki ağlar güler nicesi

Deryami

Dinledim sözünü Âşık Ruhani

Bismillah'ın on dokuzdur hecesi

Kaderdir yazılmış sır defterine

O dünyadır ağlar güler nicesi

Ruhani:

O nedir ki siyah beyaz iç içe

O nedir ki iki gelin dört peçe

O nedir ki yedi konak bir baca

O nedir ki her organın yücesi

Deryami

O gözdür ki siyah beyaz iç içe

Gözler gelin kapakları dört peçe

O kafadır yedi konak bir baca

O akıldır her organın yücesi

Ruhani:

Âşık Ruhani'yim gör beni âşık

O nedir ki halden hale dolaşık

O nedir ki âleminen barışık

O nedir ki hocaların hocası

Deryami:

Âşık Deryami'yim ben de bir âşık
 O gönüldür halden hale dolaşık
 O güneştir aleminen barışık
 O kitaptır hocaların hocası. (Düzgün 1997: 262-263)

Ruhani – İhsani Arasındaki Bağlama-Muamma:**Ruhani:**

Hangi dağın eseridir nefesin
 Dil olmasa ne olurdu İhsani
 Hangi dalın üstündedir kafesin
 Dal olmasa ne olurdu İhsani

İhsani:

Bunlar Yaradan'ın türlü hikmeti
 Kul olmasa dil olmazdı Ruhani
 Ayağı vücudu başa bağlamış
 Baş olmasa dal olmazdı Ruhani

Ruhani:

Sen de ben de bu dünyada nöbetçi
 Gâhî ucuz olduk gâhî kıymetçi
 İkisi de bir baş için hizmetçi
 El olmasa ne olurdu İhsani

İhsani:

Sakin benim ile gitme inada
 Kuşlarda da hikmet vermiş kanada
 On iki aza var gör ki sinede
 Kol olmasa el olmazdı Ruhani

Ruhani:

Adı düşmez Ruhani'nin virdinden
 Gidenler geliyor onun yurdundan
 Üç hurufat mimin dalın ardından
 Dal olmasa ne olurdu İhsani

İhsani:

Mevlüt İhsani'nin bakın methine
 Canım kurban olsun dost ümmetine
 Cihan halkolmuştur yüz hürmetine
 Mim olmasa dal olmazdı Ruhani. (Düzgün 1997:276-277)

Feymani-Halil Karabulut Arasındaki Bağlama-Muamma:**Feymani:**

Halil Karabulut cevap veresin
 Sence bu tabiat neden var oldu
 Her varlık kendini yeniler dersin
 Öyleyse kâinat neden var oldu

Halil Karabulut:

Ey Feymani dinle sözümün cem'in
 Yoktan doğdu bu tabiat bilesin
 "Kün" dedi var etti Rabbü'l-âlemin
 Vücut buldu tüm kâinat bilesin

Feymani:

Bir yaratık vardı ismi dev idi
 Ömür verdi onun ömrün kim yedi
 Dinozor kendini yenilemedi
 Yok, eyleyen afat neden var oldu

Halil Karabulut:

Dev dinozor masalını kaldır at
 Müspet ilimlerle kafanı donat
 Ölü elbet bulmaz yeniden hayat
 Hak'tan gelir her bir afat bilesin

Feymani:

Şu küçük varlığı düşünerek gel
 Kül gibi savrulur en hafif yelde
 İsmi cismi bilinmezken ezelde
 Şu beyaz haşarat neden var oldu

Halil Karabulut:

Duman gibi sürüklenen her yelde
 Bir mahlûktan bahsetmişsin gazelde
 Beyazsinek vardı evvel ezelde
 Yeni değil o haşarat bilesin

Feymani:

Yükü yok cismi yok ne arada ek
 Nasıl durur nedir ondaki direk
 Yağmur buhar desek şimşek fen desek
 Buluttaki hayat neden var oldu

Halil Karabulut:

Yükü yok cismi yok dua olmuştur
 Süphaneke arşa direk durmuştur
 Hava arzın her yanına dolmuştur
 Mümkün değil onsuz hayat bilesin

Feymani:

Ağustos böceği nasıl değişim
 Sesinden hız alır yaşar her mevsim
 Üç mevsim yok edip var eyleyen kim
 Sayısız mahlûkat neden var oldu?

Halil Karabulut:

Ağustos böceği verilmiş isim
 Onun ömrü takdir oldu bir mevsim
 Kanun-ı kadîmdir bütün değişim
 Ona uyar her mahlûkat bilesin

Feymani:

Âdem maymundan etti tekâmül
 Bu sence bilmse bu mantığa gül
 Neden tekrar hayat bulmazyanan kül
 Hayattaki memat neden var oldu

Halil Karabulut:

Ceddimiz topraktan etti tekâmül
 Maymun diyenlere ben de sen de gül
 Toprağa karışır toprak olur kül
 Aslına dönüşür memat bilesin

Feymani:

Neden beşken yıldıza oldu resim
 Güneş atom dersin ayom ne cisim
 Her varlığınşeceresi her isim
 Okuduğun lügat neden var oldu

Halil Karabulut:

Yıldız bir küredir görüntü resim
 Atom kuvvet yüklü en küçük cisim
 Âdem her nesneye verdi bir isim
 Ondan doğdu bütün lüğst bilesin

Feymani:

Ayet var emirsiz uçamaz sinek
 Görünmez rüzgâra ne oldu binek
 Halikü'l- Settar'a biraz değinek
 İns ve cin hayvanat neden var oldu

Halil Karabulut:

Evet izin ile uçar her sinek
 Sultan Süleyman'a yol oldu binek
 Allah murat etti kendini bildirmek
 Tecellidir bu zuhurat bilesin

Feymani:

Düşün de cevap ver inceden ince
 Varlık-yokluk her şey ilim mi sence
 Diyorsun ki bunlar akıl-düşünce
 Keramet-mucizat neden var oldu

Halil Karabulut:

Zahir- batın her bilgiyi ilim bil
 Akıl her müşkili halleder değil
 Keramet- mucizat denilen fiil
 İnsanüstü bir hadisat bilesin

Feymani:

İnsanın lisanı ayar mihengi
 Rüzgârdaki uğultunun ahengi
 Gülün hoş kokusu çiçeğin rengi
 Meyvedeki bu tat neden var oldu

Halil Karabulut:

İnsanın ölçüsü sözdür haklıdır
 Hep nebatlar birbirinden farklıdır
 Renk-koku-tat dört unsurda saklıdır
 Bunlar hep ilahi sanat bilesin

Feymani:

Feymani zezele sancı ya bedel
 En sonunda kimi alacak ecel
 Yüz suhuf üç kitap Kur'andan evvel
 İncil, Zebur, Tevrat neden var oldu

Halil Karabulut:

Halil der ki emrin tebliğ için Rab
 Evvel suhuflarla eyledi hitab
 Mukaddes kanundur en son dört kitap
 Kur'an, İncil, Zebur, Tevrat bilesin. (Kaya 2000: 31-32)

“Âşık karşılaşmalarının önemli bir bölümü olan soru-cevap tarzındaki deyişmelerin düğün adetleri arasında da yer aldığını görmekteyiz. İki alay karşılaşınca karşılıklı âşık tarzındaki muammalara benzeyen sorular sorulmaktadır. Tamamı Doğankent'den derlenmekle beraber, ilk üç dörtlüğün dışındaki soruları tesbit edilemediğinden Âşık Selmani'ye çözdürülmüştür.”(Günay 1993: 29)

Sazım öter perde perde
 İmtihan olalım burada
 Sana diyorum bayraktar
 Kırkların mekânı nerde?

İmtihan mı maksudınız derdniz
 Şimdi artık sözü bize verdiniz
 Kırkların mekânın bana sordunuz
 Kırkların mekânı arşı âlâdır

Koluma takdım gelebi
 Dolaşdım Şam'ı Haleb'i
 Muhammed dünyaya gelince
 Kim çezdi kim beledi?

Arifler dünyayı sırdaneledi
 Herkes tülbette süzdüeledi
 Muhammed dünyaya geldiği zaman
 Huriler melekler çezdi beledi.

Bugünkü günün adı nedir
 Yarınki günün adı nedir
 Yeraltındaki yeşil caminin
 İmamanın adı nedir?

Bugünkü günün adı dünyadır
 Yarınki günün adı ahrettir
 Yeraltındaki yeşil camiin
 İmamanın adı Hazret-i Muhammed'dir.

Hak verir kismetimi gıdamı
 Kesmezem dilimden Bari Hüdami
 Yuğurmadan evvel Cebrail Âdemi
 Hiç âdem yog iken kimidi Hacı

Hak verir kismetim, hem de gıdamı
 Kesmezem dilimden Bari Hüdami
 Yuğurmadan evvel Cibril Âdemi
 Ervah idi Hakka ulaşan

Ezelden baki Sırrullahın sır idi
 Müminlerin kalbi dolu nur idi
 Ne çekici ne körüğü var idi
 Neden hâsıl oldu Ali kılıcı?

Ezelden sevdiğim yaratan Allah
 Nur örtülü kara donlu Beytullah,
 Körüğü gülbenktir, çekici eyvallah
 Andan hâsıl oldu Ali kılıcı

Bir kuş gördüm sarı çeşme başında
 Melekler çağırır aşkın düzünde
 Deniz derya idi dünya yüzünde
 Gömleği tersine giyen kim idi?

O kuş ki ruhlardır insan özüne
 Melekler çırır arşın yüzünde
 Deniz derya iken dünya yüzünde
 Gömleğin tersini Muhammed giydi

Mehti çıktı diye Bilâl bağırdı,
 Kırk teknesi vardı hamur yoğurdu
 On iki kız seksen oğlan doğurdu
 Bunların teker teker manasını isterim

Mehti çıktı diye Bilâl bağırdı,
 Kırklar muhabbetten hamur yoğurdu
 On iki imam seksen bin er doğurdu
 Bunların manası böyle değil mi?

Bil bir nedir? Beş nedir?
 Sürünün önündeki koç nedir
 Mekke'de bir koyun kuzulamış
 Anası erkek kuzusu dişi bu iş nedir?

Bir Allah, beşler Muhammed'le Hulefa
 Sürünün önündeki koç Muhammed Mustafa
 Mekkedeki koyun ise Âdem Baba,
 Kuzuyu sorarsanız o da Havva Anamız

Bir kuzu gördüm ağzı kapalı
 Mevlâsına sadık kullar tapalı
 Bir han gördüm 360 kapılı
 Bunun iptidasını açan kimdir?

O kuzu ahrazdır, ağzı kapalı,
 Sır saklayan kulun sırrı tapalı
 O han insan 360 kapılı
 Bunun iptidasını açan Allah'tır. (Günay 1993: 29-30-31)

Âşık Feymani-Âşık Selmani Arasındaki BağlamMuamma:**Âşık Feymani:**

Birkasırğa koptu yırtıldı yelken
 Bir gemi var deryanın ucu yok
 Kaptanı limana varayım derken
 Ülkesinde şah var amma tacı yok

Âşık Selmani:

Kasırğa eceldir, yelken de kefen
 Gemi vücut deryasının ucu var
 Akıl kaptan fikir ilim bir iken
 Sabır şahtır onun çok muhtacı var

Âşık Feymani:

Bir şehir var tellâlları sağırdır
 Bir kervan var yükü gayet ağırdır
 Bir çoban var koça kuzu doğurtur
 Bir yara var sızlar ama acı yok

Âşık Selmani:

Cehennem şehrinde tellâl sağırdır
 Ölüm kervanının yükü ağırdır
 Çoban Allah, Âdem'e kız doğurtur
 O yarada ne sızı var ne acı var

Âşık Feymani:

Bir dağ vardır yel esince devrilir
 Bir gül vardır gün vurunca kavrulur
 Bir harman var sürülmeden savrulur
 Yığın yığın samanı var çeci yok

Âşık Selmani:

O dağ tahtdır yel esince devrilen
 O gül Yunus gün vurunca kavrulan
 O ömür harmanı hergün savrulan
 Yığın kabristan ceset çeci var

Âşık Feymani:

Bir yol vardır hakikatın kapısı
 O kapının üç anahtar tapısı
 Beş binanın onyedidir yapısı
 On iki kardeş var tek bir bacı yok

Âşık Selmani:

Doğru yoldur hakikatın kapısı
 Muhammed'le Ali onun tapısı
 Beşler on yedi kemerbest yapısı
 On iki imama bir de bacı var

Âşık Feymani:

Feymânî sır sorar aşkı bilenden
 Bir ağaç kırk olmuş binbir bedenden
 Bir kâbe yok olmuş gelip gidenden
 Tavaf edenler çok ama hacı yok

Âşık Selmani:

Selmani sır alır beyan edenden
 Birler kırk olmuş binbir bedenden
 O Kâbe gönüldür gelip gidenden
 Tavaf olunursa mutlak hacı var. (Günay 1993: 54-55-56)

Âşık Hacı Karakılıç – Âşık İmami Arasındaki Bağlama-Muamma:

Âşık Hacı:

Bir سوالim vardır Âşık İmami
Kutsal kitabımın başını söyle
İnan ki sözlerim gayet samimi
Doluya dokunma, boşuna söyle

Âşık İmami:

Sualine cevap istersen benden
Besmele Kur'an'ın başı değil mi?
Manasız mantıksız söz olmaz senden
Cahillerde sözün boşu değil mi?

Âşık Hacı:

Hak emrini vahiy ile bildirdi
İsa'yı sağ iken göğe kaldırdı
Ol Gabil, Habil'i niçin öldürdü
İsmi ne, Gabil'in eşini söyle

Âşık İmami:

Gabil yaptı kör şeytanın işini
Taşla ezdi ol Habil'in başını
Gardaşına vermem dedi eşini
Aklima Gabil'in eşi değil mi?

Âşık Hacı:

Önce parlak idi, ziyası söndü
Hep müminler ona yüzünü döndü
Nerden geldi Kabetullah'a kendü
Hacer'ül evsedin taşını söyle

Âşık İmami:

İnsanlara beytü'l mamurdan kaldı
 Farz ile sünnetten nasibin aldı
 Hakkın, emri ile Cennet'ten geldi
 Hacer'ül Esvedin taşı değil mi?

Âşık Hacı:

Dünyaya en önce gelenler kimdi
 Nuh'un gemisine kaç kişi bindi
 Dünyada en fazla yaşayan kimdi
 Gel bunun adını yaşımı söyle

Âşık İmami:

Nuh'un gemisinde yetmiş üç kişi
 Bazısı erkekti bazısı dişi
 Avecin boynuna takıldı taşı
 Üç bin altı yüz yıl yaşı değil mi?

Âşık Hacı:

Hacım insanların meyvesi ilim
 Kalbin arzusunu konuşur dilim
 Âlemlere rahmet gelmiş Resul'üm
 Ol nebi zışanın işini söyle

Âşık İmami:

İmami der yaradandır mabudum
 Ümmet deyi ağlayışın okudum
 Muhammed Mustafa Makam Mahmudum
 Şefaet eylemek işi değil mi? (Artun 1996: 92-93)

Diğer Bağlama- Muamma:

Âşık İmami:

Bir ulu ağaçta on iki dal var
Sayısı on iki dal nedir üstad
On iki ay, sen dörde böl var
Kırk sekiz meyvesi bil nedir üstad

Âşık Hacı:

Bir yılda dört mevsim on iki ay var
Senin o sorduğun dal budur gardaş
Kırks ekiz meyvesi cuma namazı
Her hafta kılmağa gel buyur gardaş

Âşık İmami:

Cehalet akranlık nura kavuştu
O gün kâinatın şekli değişti
Batıl zail oldu, put yere düştü
Beş yüz yetmiş bir de yıl nedir üstad?

Âşık Hacı:

Babası Abdullah ana Âmine
Büyük lider geldi İslama dine
Kâinat sultanı doğduğu sene
Yıllardan en güzel yol budur kardaş

Âşık İmami:

Gadir Mevlâm niçin halletmiş bizi
Vermiş elimize idaremizi
Sardı her yanımı küfür denizi
Kurtuluşa giden yol nedir üstad

Âşık Hacı:

Allah varlığını bildirmek için
 Yaratmış kulları hep biçim biçim
 Kuranı göndermiş kurtuluş için
 Cennete gidilecek yol budur gardaş

Âşık İmami:

Mizandan öteye köprü kurmuşlar
 Zebaniler bu köprüye durmuşlar
 Cehennemin üzerine germişler
 Ol kılıçtan keskin kıl nedir üstad

Âşık Hacı:

Sarhoş eder cehennemin kokusu
 Mizan terazide başlar korkusu
 Küffara kurulmuş sırat köprüsü
 Ol kılıçtan keskin kul budur gardaş

Âşık İmami:

Onbir ay sultanı, gönül çırası
 Her yıl on gün önce gelir sırası
 İki buçuk aylık bir yol arası
 Yılda açan iki gül nedir üstad

Âşık Hacı:

Ramazan ayında, Leyleyi Gadir
 Kurban kes, yoksula, düşküne yedir
 İslâm'ın kanununda kural böyledir
 Yılda iki bayram gül budur gardaş

Âşık İmami:

İmami ayaklar menzile yürür
 Kulağım işitir, gözlerim görür
 Bu vücut şehrine kalp hüküm verir
 Acı tatlı söyler dil nedir üstad

Âşık Hacı:

Dünyada en kutsal yaratık insan
 Bu vücut şehrinde hislerim ayan
 Hacım dudağından çıkıyor lisan
 Kalbin tercümanı dil budur gardaş (Artun 1996: 93-95)

Âşık Garip – Âşık Fidani Arasındaki Bağlama-Muamma:**Âşık Garip:**

Âşık gütsel derler cennet yapısı
 Ustası kim yapan elden haber ver
 Dağmık mı, toplu mudur hepisi
 O cennete giren kuldan haber ver

Âşık Fidani:

Sorun imtihansa basmayım faka
 Kudretin elinden haber vereyim
 Dağmık mı dersin sekiz tabaka
 Muhammed kulundan haber vereyim

Âşık Garip:

Namazda nereye döner yönümüz
 Hak doğru getire ahir günümüz
 Din İslâm dinidir bizim dinimiz
 İmandan, yoldan, amelden haber ver

Âşık Fidani:

Namazda yönümüz ol Kabetullah
 İslam yaratmıştır elhamdülillah
 İmanım, amelim, Amentübillah
 Kuran'ın yolundan haber vereyim

Âşık Garip:

Bir gün olur herkes ölür dirilir
 Sırat mizan acep nerde kurulur
 Kaz yerine insana sual sorulur
 Mahşer günü olan halden haber ver

Âşık Fidani:

Cehennem üstüne sırat kurulur
 Mizan mahşer meydanında durulur
 Âşık yedi yerde sual sorulur
 O günün hayalinden haber vereyim

Âşık Garip:

Garip Mustafa'm eylerim fikir
 Hakk'ın nimetine her an bin şükür
 Yapraktan giyinmiş şol bu Bekir
 Ömer'den Osman'dan Al'den haber ver

Âşık Fidani:

Fidani Ali'yi sevdim duyalı
 Ebubekir cömert, Osman hayâlî
 Ömer Faruk adalete dayalı
 Mülkün temelinden haber verelim (Artun 1996: 95-96)

Kul Mustafa-Feymani Arasındaki Bağlama-Muamma:

Kul Mustafa:

Yüce dağ başında şu yatan karın
Enginlere akmasında maksat ne?
Çağdak dökse olmaz mıydı semâdan
Damla damla dökmesinde maksat ne?

Feymani:

Hak cemalin görmüş, deryaya âşık
Sular hep engine akar o sebep
Birden dökse Nuh tufanı kopardı
Gökten damla damla döker o sebep

Kul Mustafa:

Memurdur damlayı melekler döker
Yel değer fidanın belini büker
Yüz bin çiçek topla ayrıyri kokar
Gülün ayrı kokmasında maksat ne?

Feymani:

Cennetten dünyaya kaç nesne geldi
Oğluyla beraber, kim sünnet oldu
Nebimiz Muhammed terini sildi
Gül çiçekten ayrı kokar o sebep

Kul Mustafa:

Cennetten dünyaya beş nesne geldi
İbrahim İsmail bir sünnet oldu
Ateş yandı külü toprakta kaldı
Duman göğe çıkmasında maksat ne?

Feymani:

Cennetten gelenin biri deveir
 Yılan tavus kuşu Âdem Havva'dır
 Külün aslı toprakduman havadır
 Duman göğe cansız çıkar o sebep

Kul Mustafa:

Kul Mustafa bu bir ilmi Pazar ya
 Yüz dört kitap bir noktayı yazar ya
 Cümle kuşlar uçar yürür gezer ya
 Serçelerin sekmesinde maksat ne?

Feymani:

Feymani'nin mana vermek davası
 Himmet eyler ise gönül leylası
 Serçe Süleyman'a gelince asi
 Duşadı ayağın seker o sebep (Artun 1996: 460-461)

Diğer Bir Bağlama- Muamma:

Kul Mustafa:

Tavusun mekânı nereydi evvel
 Bülbül ne sebepten güle gelmiştir?
 Baykuşun maksadı nedir viranda
 Ördek ya ne için göle gelmiştir?

Feymani:

Tavus Hakka asi kovdu cennetten
 Bülbül muhabbete güle gelmiştir
 Baykuş viranede define bekler
 Ördek su mahlûku göle gelmiştir

Kul Mustafa:

Kurulup göğ kubbe eğlendiğinde
 Süphaneke direk bağlandığında
 Âdem Havva ile evlendiğinde
 İlkini hangi evlat bele gelmiştir

Feymani:

Şit Peygamber şahı sultan hancısı
 Şu dünyanın zelzeledir sancısı
 Bir rivayet var ki ölüm öncüsü
 Habil denen evlat bele gelmiştir

Kul Mustafa:

Kul Mustafa'm yoktan halk etti Allah
 İnandım imanım Amentübillah
 Evvel ikra dedi sonra bismillah
 En son hangi ayet dile gelmiştir?

Feymani:

Feymani'yi darda koymadı Hakk'ım
 Maide suresi yüzümde akım
 El yevme ekmeltü leküm diyne küm
 Ayetidir en son dile gelmiştir.(Artun 1996: 462-463)

Diğer Bir Bağlama- Muamma:**Feymani:**

Bir acayip nesne gördüm
 Elde değmez başta gezer
 Senden bir muamma sordum
 Kars'ta değmez Muş'ta değer

Kul Mustafa:

Yavrum bu sözlerin hödük
 Muammayın ucu güdük
 Geçen gün doyası yedik
 Ba'lda değmez dişte değer

Feymani:

Senin âşıklığın yama
 Onun için düştün gama
 Adana'da değmez amma
 Kahramanmaraş'ta değer

Kul Mustafa:

Bilmiyorsan çekil yana
 Kendin sanma akıl dâna
 Biri madde biri mânâ
 Yelde değmez taşa değer

Feymani:

Üstat biliyorsan söyle
 Aman kem küm etme öyle
 Kelimeye dikkat eyle
 Dilde değmez başta değer

Kul Mustafa:

Öksüzün yetimin ahı
 Per perişan eder şahı
 Kınındaysa çek silahı
 Belde değmez döşte değer

Feymani:

Bilemedin muammayı
 Elinden kaçırdın payı
 Feymani'yim sayak sayı
 Kırkta değmez beşte değer

Kul Mustafa:

Kul Mustafa derler bize
 Fezalara saldı füzeye
 Ulaşmaz amma yıldıza
 Ay ile güneşe değer.(Artun 1996: 468-670)

Feymani-İmami Arasındaki Bağlama-Muamma:**Feymani:**

Ey Âşık İmami bir sualım var
 On bir ayın sultanını biln mi?
 On iki bahçede iki gülüm var
 Bekçisinin bağbanının bilin mi?

İmami:

Sualine cevap buldum Feymani
 Ramazandır on bir ayın sultanı
 Bunlar Ramazanla Kurban Bayramı
 Gönül alan o bahçenin bağbanı

Feymani:

O ferman ki yücelerin yücesi
 Cihanı doldurur tek bir hecesi
 O ne idi Gadir Gecesi
 İlimlerin ummanı bilin mi?

İmami:

Seksen dört bin ay ederse eğer
 Bir Leyle-i Gadir bin ayı değer
 Onda nazil oldu ilahi rehber
 Kur'an-ı Kerim'dir ilmin ummanı

Feymani:

Dedi ki Âdem'e candan yakınım
 Damarda dolaşan kandan yakınım
 Bu yurdu ben sana senden yakınım
 Durağının mekânını bilin mi?

İmami:

Seyrettim Âdem'dir Hakk'ın miratı
 İman ehli kolay geçer sıratı
 Âdemde mevcut ya on dört sıfatı
 Lâmekân şehridir onun mekânı

Feymani:

Feymani aşkıyla devreder eflak
 Evvel ahır odur inandım mutlak
 Hakkında buyruldu Levlaka Levlak
 O sultanım makamını bilin mi?

İmami:

İmami dünyada istemem sefa
 Yoluna bu canım kurban bin defa
 Rahmeten bil âlemindir Mustafa
 Ahmedî Mahmuttur onun makamı (Artun 1996: 489-490)

İsmailoğlu- Feymani Arasındaki Bağlama-Muamma:

İsmailoğlu:

Kanat taktı uçtu denizi geçti
 Kimlere âlâmet Âşık Feymani
 Hakandı zehirle ölümlü seçti
 Kimlere nedamet Âşık Feymani

Feymani:

Hazerfan Çelebi kanatla uçan
 Uğağa âlâmet İsmailoğlu
 Yıldırım Beyazıt zehri içen
 Timur'a nedamet İsmailoğlu

İsmailoğlu:

Günlerce balığın karnında kalan
 Kuyuya kıskançlık için atılan
 Saraylara köle diye satılan
 Kimlere bu töhmet Âşık Feymani

Feymani:

Yunus balık tarafından yutuldu
 O Yusuf ki bir kuyuya atıldı
 Köl'oldu Mısır'a gitti satıldı
 Kardeşine töhmet İsmailoğlu

İsmailoğlu:

Ölmeden yetmiş yıl zindanda kaldı
 Dipdiri yılanı kim dutup saldı
 Ejder şahı oldu koynuna aldı
 Kimlere selâmet Âşık Feymani

Feymani:

Zeynel Abidin'dir zindanda kalan
 Veysel Karani'dir yılanı salan
 Şahmaran ejderi koynuna alan
 Yılana selamet İsmailoğlu

İsmailoğlu:

Söyle Kâbe'deki kutsal ne taşı
 Üç gün koltuğunda kesilen başı
 Taşdı ölmedi yaptı savaşı
 Kimlere Hak hikmet Âşık Feymani

Feymani:

Hacerü'l Esvet'tir kiblegah taşı
 Koltuğuna almış Genç Osman başı
 Kerâmet gösterip yaptı savaşı
 İlahi bir hikmet İsmailoğlu

İsmailoğlu:

Cansız duvarlara binip yürüten
 Kurtlara yem için et çürüten
 Acıya katlanıp sabırın büyüten
 Kimlere haz zahmet Âşık Feymani

Feymani:

Hacı Bektaş Veli duvar yürüttü
 Eyyüp Peygamber'dir tenin çürüttü
 Kurtlara katlanıp sabrın büyüttü
 Acıya haz zahmet İsmailoğlu

İsmailoğlu:

İsmailoğlu'na kimdir yâr eden
 Yerdeki ummanı gökte kar eden
 Canlıyı cansızı yoktan var eden
 Kimlere bu nimet Âşık Feymani

Feymani:

Feymani âşığı Hak'tır yâr eden
 Umman buhranı gökte kar eden
 Kün emriyle kâinatı var eden
 Âleme bu nimet İsmailoğlu (Artun 1996: 492-494)

3.5.Muammaların Cevaplarının Tasnifi**3.5.1. Dinî ve Tasavvufî Unsurlar**

Allah: Muammaların cevabında 6 yerde bahsedilmiştir. Hû, Mevlâ olarak geçmektedir. Bir yerde de çoban benzetmesi yapılmaktadır.

Bismillah: Muammalardan 3 tanesini cevabı Besmeledir.

Melekler: Genel olarak melek sözcüğü 6 yerde kullanılmıştır.

Cebrail: Muammalardan 8 tanesinin cevabıdır. Genel olarak Hz. Muhammed ile anılmaktadır. Hz. Peygamber'e vahiy indirmesiyle ele alınmaktadır.

Mikail: 1 yerde geçmektedir.

Azrail: 2 yerde geçmektedir.

Dört Kitap: Mukaddes kitaplardan 2 tane cevap bulunmaktadır.

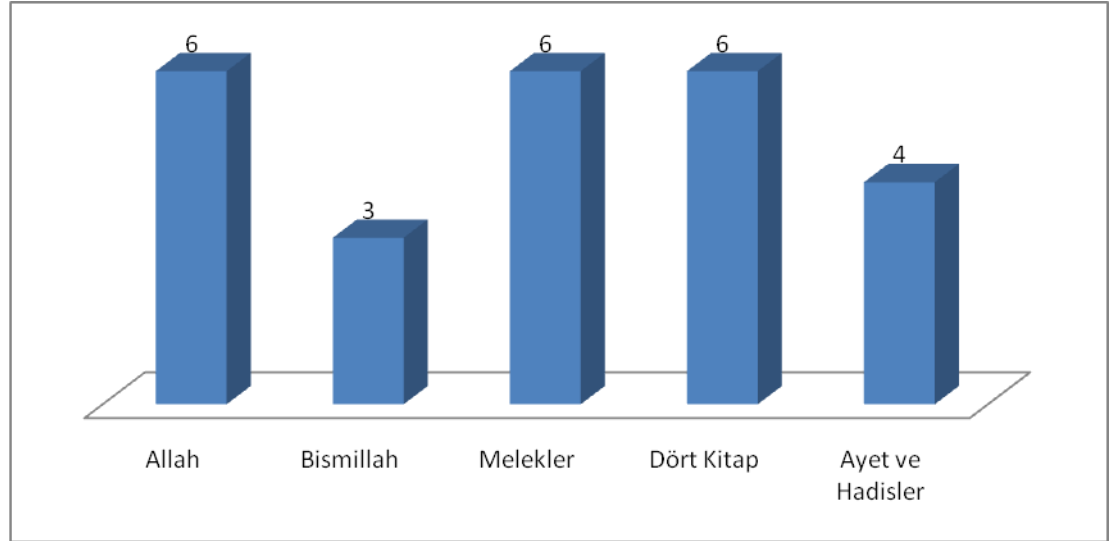
Kur'an-ı Kerim: Kur'an-ı Kerim 6 yerde geçmektedir.

Ayet ve Hadisler: 4 yerde geçmektedir.

İkra Suresi: 1 yerde geçmektedir. İlk inen ayet olarak yer almaktadır.

Bakara Suresi: 1 yerde geçmektedir.

Maide Suresi: 1 yerde geçmektedir. Son inen ayet olarak yer almaktadır.

Tablo 3.1 Dinî ve Tasavvufî Unsurlar**Peygamberler:**

Hz. Âdem: 17 yerde geçmektedir. İlk atamız olması, Hz. Havva ile evlenmesi, buğday yemesinden dolayı cennetten atılması, sabah namazını ilk kılan kişi olarak ele alınmaktadır. Hz. Havva 2 yerde geçmektedir.

Hz. Şit: 1 yerde geçmektedir.

Hz. İdris: 5 yerde geçmektedir. Cennete yükseltilmesi, güneşin yanında can vermesi ile ilgili konu edilmektedir.

Hz. Nuh: 3 yerde geçmektedir. Nuh tufanı ile ilgili ele alınmaktadır.

Hz.Salih: 1 yerde geçmektedir. Devesi ile ilgili mucize konu edilmektedir.

Hz. İbrahim:1 yerde geçmektedir. Oğluya beraber sünnet edilmesiyle ilgili ele alınmaktadır.

Hz. İsmail: 1 yerde geçmektedir.

Hz. Yakub: 1 yerde geçmektedir. İsrail adıyla yer almaktadır.

Hz. Yusuf: 1 yerde geçmektedir. Kuyuya atılması hadisesi ile ilgili konu edilmektedir.

Hz. Eyüp: 2 yerde geçmektedir. Sabrın timsali olarak ele alınmaktadır.

Hz. Musa: 4 yerde geçmektedir. Hz. Musa'nın asası, akşam namazını ilk kılan kişi olarak ele alınmaktadır.

Hz. Harun: 1 yerde geçmektedir.

Hz. İlyas: 1 yerde geçmektedir.

Hz. Yunus: 6 yerde geçmektedir. Balığın karnında beş vakit namazını kılması, ikinci namazını ilk kılan kişi olarak ele alınmaktadır.

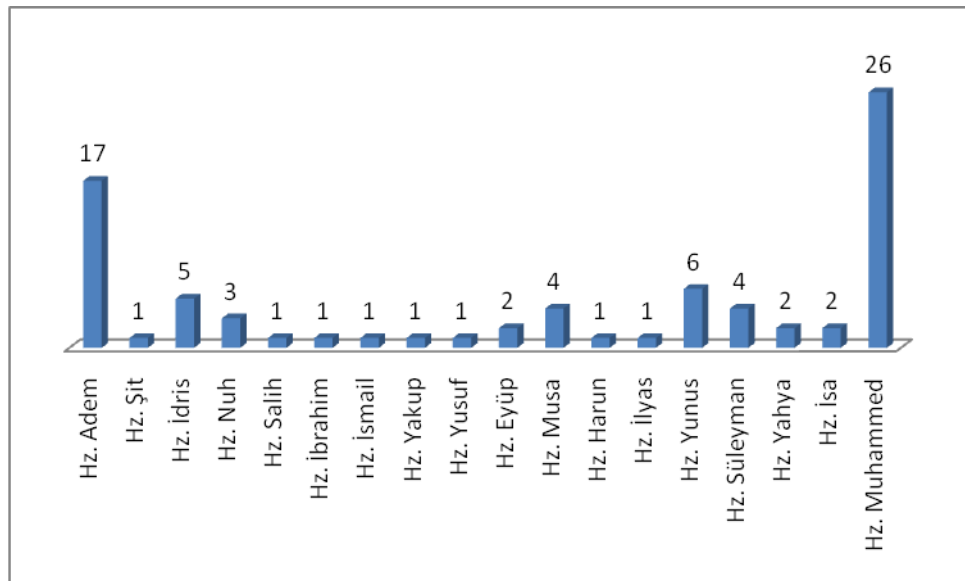
Hz. Süleyman: 4 yerde geçmektedir. Belkıs ile evlenmesi ile ilgili de ele alınmaktadır.

Hz. Yahya: 2 yerde geçmektedir. Ölümü öldürmesi konu edilmektedir

Hz. İsa: 2 yerde geçmektedir. Meryem Ana ile ilgili ve yatsı namazını ilk kılan kişi olarak ele alınmaktadır.

Hz. Muhammed: 26 yerde geçmektedir. Âlemlere müjde olarak gönderilmesi, gömleği ters giymesi, vitr namazını ilk kılan kişi olarak ele alınmaktadır. “Ayrıca Hz. Muhammed’in âlemlere rahmet olarak gönderilişine vurgu yapılmaktadır ve onun işinin ne olduğu sorulmaktadır.” (Özcan 2010: 12)

Tablo 3.2 Peygamberler

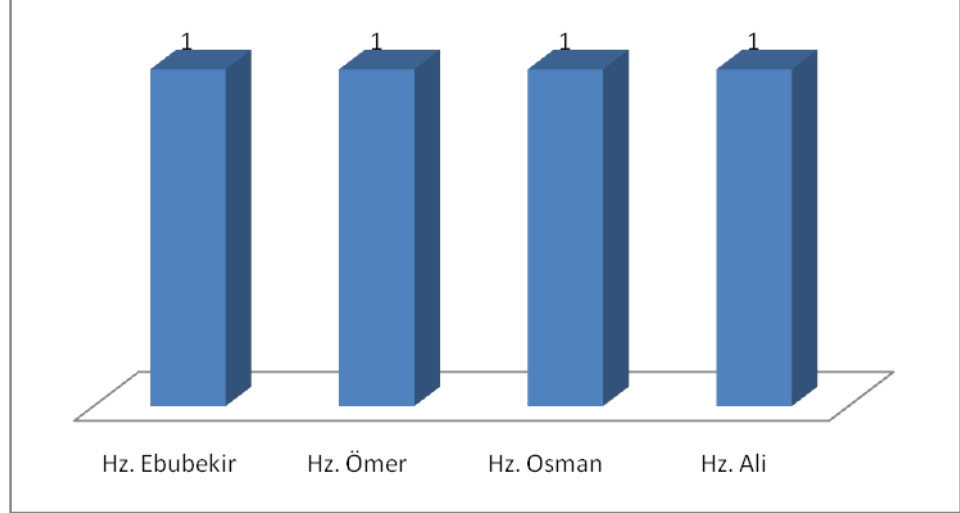
Dört Halife: 4 yerde geçmektedir.

Hz. Ebubekir: Cömertliği ile ele alınmaktadır.

Hz. Ömer: : Adaleti ile ele alınmaktadır.

Hz. Osman: Hâyâlî olması ile ele alınmaktadır.

Hz. Ali: Kılıcı ile ele alınmaktadır.

Tablo 3.3 Dört Halife

Kader: 2 yerde geçmektedir. Felek ve alın yazısı ile konu edilmiştir.

Cehennem: 2 yerde geçmektedir.

Ölüm, Ecel: 10 yerde geçmektedir. Kefen, mezar taşı, mezar olarak ele alınmaktadır.

Ruh: 1 yerde geçmektedir.

Şeytan: 7 yerde geçmektedir. Can kavmi olarak, ölmeden önce öldüler, diye yer almaktadır.

İman: 4 yerde geçmektedir. Vicdan, irfan unsurlarıyla birlikte yer almaktadır.

Namaz: 6 yerde geçmektedir. Genellikle beş vakit namazın önemi ile ele alınmaktadır.

Dua: 1 yerde geçmektedir. Salâvat olarak yer almaktadır.

Oruç: 3 yerde geçmektedir. Hem orucun önemi hem de Ramazan ayı olarak ele alınmaktadır.

Kadir Gecesi: 1 yerde geçmektedir.

Miraç: 1 yerde geçmektedir.

Zekât: 1 yerde geçmektedir.

Hac: 1 yerde geçmektedir.

Hacerü'l Esved: 5 yerde geçmektedir.

Zemzem: 1 yerde geçmektedir.

Kurban: 1 yerde geçmektedir. Kurban Bayramı olarak ele alınmaktadır.

Günah: 1 yerde geçmektedir.

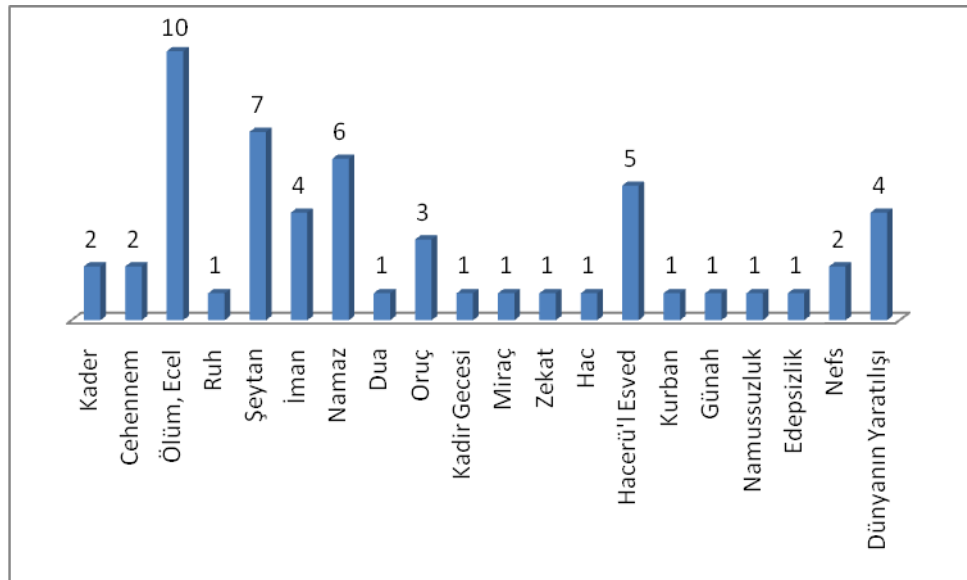
Namussuzluk: 1 yerde geçmektedir.

Edepsizlik: 1 yerde geçmektedir.

Nefs: 2 yerde geçmektedir.

Dünyanın Yaratılışı: 4 yerde geçmektedir. Kaf nun, yehmut balığı olarak ele alınmaktadır.

Tablo 3.4 Diğer Dinî ve Tasavvufî Unsurlar

Dinî- Tasavvufî Şahıslar:

Hacı Bektaş Veli: 1 yerde geçmektedir. Duvarı yürütmesi ile konu edilmektedir.

On İki İmam: 1 yerde geçmektedir.

Zeynel Abidin: 1 yerde geçmektedir. Yetmiş yıl zindanda ölmeden kalmasıyla ele alınmaktadır.

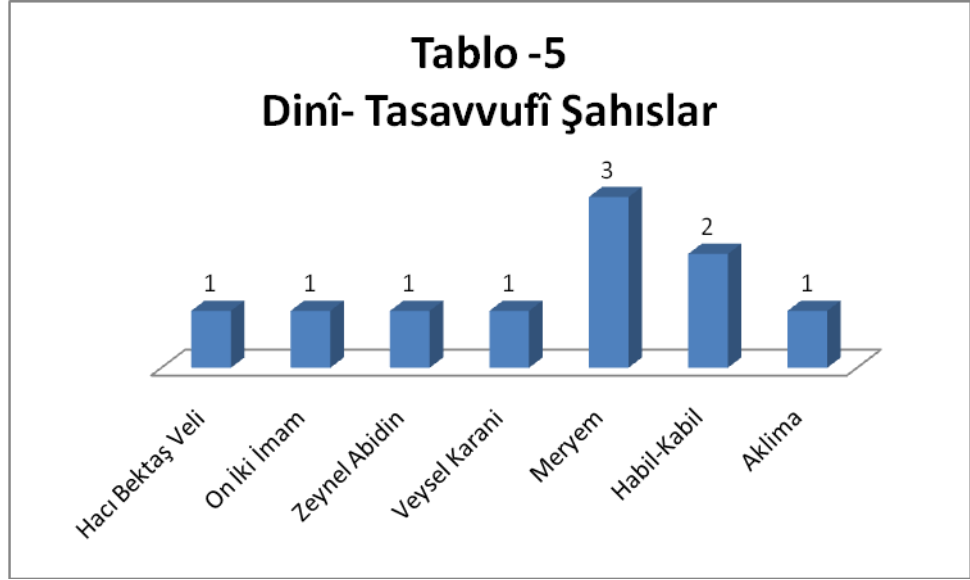
Veysel Karanî: 1 yerde geçmektedir. Yılanı bırakması ile ilgili ele alınmaktadır.

Meryem: 3 yerde geçmektedir. Meryem Ana'nın saçının solmamasıyla ilgili konu edilmektedir.

Habil- Kabil: 2 yerde geçmektedir.

Aklıma: 1 yerde geçmektedir. Kabil'in eşi olarak yer almaktadır.

Tablo 3.5 Dinî-Tasavvufî Şahıslar

Dinî- Tasavvufî Mekânlar:

Lâmekân Şehri: 1 yerde geçmektedir.

Mekke: 1 yerde geçmektedir. Dünyanın ortası olarak ele alınmaktadır.

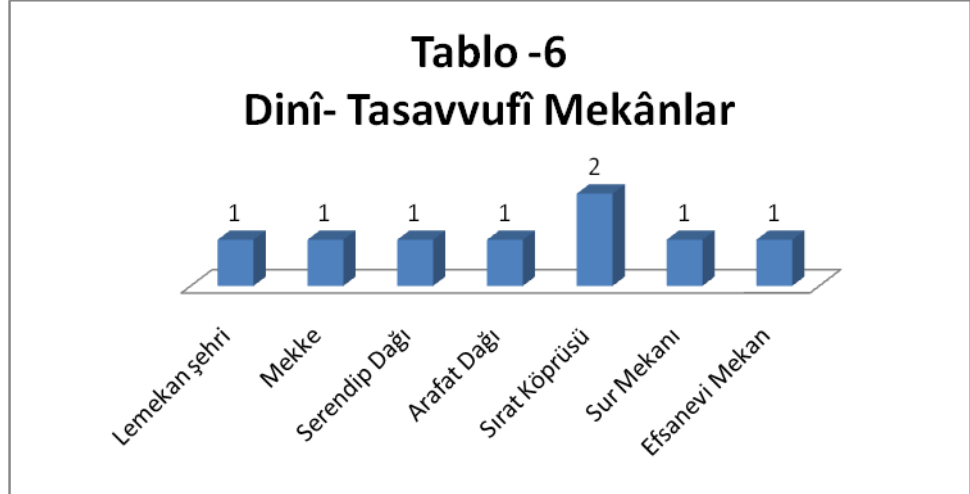
Serendip Dağı: 1 yerde geçmektedir. Hz. Âdem'in gittiği yer olarak geçmektedir.

Arafat Dağı: 1 yerde geçmektedir.

Sırat Köprüsü: 2 yerde geçmektedir.

Sûr Mekânı: 1 yerde geçmektedir.

Efsanevî Mekân: 1 yerde geçmektedir. Kafdağı olarak yer almaktadır.

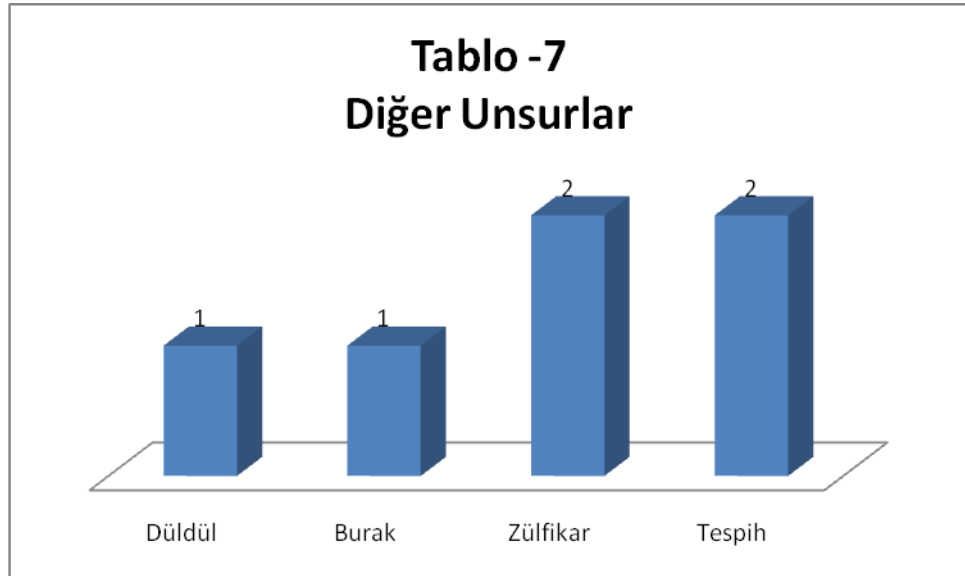
Tablo 3.6 Dinî-Tasavvufî Mekânlar**Diğer Unsurlar:**

Düldül: 1 yerde geçmektedir.

Burak:1 yerde geçmektedir.

Zülfikâr: 2 yerde geçmektedir.

Tespîh: 2 yerde geçmektedir.

Tablo 3.7 Diğer Unsurlar

3.5.2. Tarihî- Efsanevî Şahsiyetler:

Yıldırım Bâyezid: 1 yerde geçmektedir. Zehir içmesiyle ele alınmaktadır.

Timur: 1 yerde geçmektedir.

Genç Osman: 1 yerde geçmektedir. Kesilen başını koltuğuna alarak savaşması ile ele alınmaktadır.

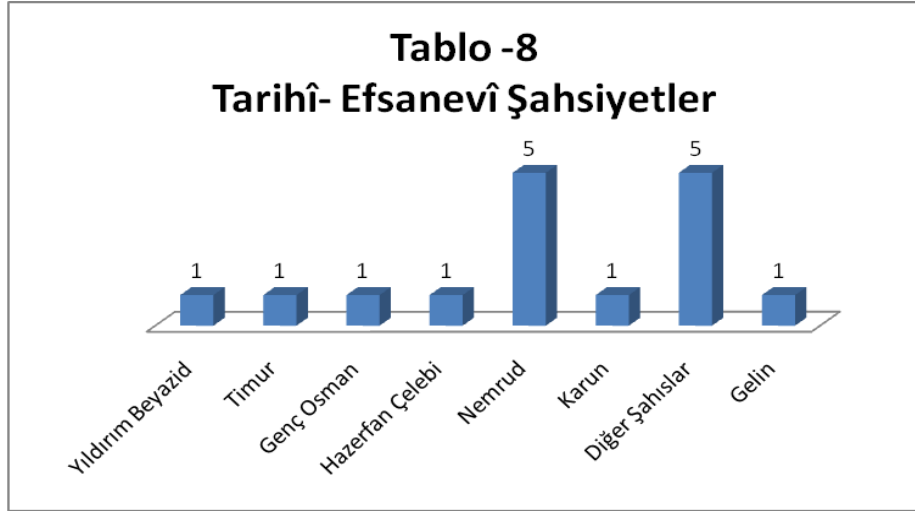
Hazerfan Çelebi: 1 yerde geçmektedir. Kanat takıp uçuşması ile ilgili ele alınmaktadır.

Nemrud: 5 yerde geçmektedir. Bir sinek yüzünden ölmesi ile ilgili konu edilmektedir.

Karûn: 1 yerde geçmektedir.

Diğer Şahıslar: 5 yerde geçmektedir. Çeşitli insan isimleri sorulmaktadır. Ebced hesabı ile de kişi isimleri sorulmaktadır. Gelin, 1 yerde geçmektedir

Tablo 3.8 Tarihî- Efsanevî Şahsiyetler

3.5.3. İnsan

İnsan: 3 yerde insan cevabı geçmektedir.

İnsanla İlgili Unsurlar:

Saç: 1 yerde geçmektedir.

Göz: 1 yerde geçmektedir.

Gözyaşı: 1 yerde geçmektedir.

Diş: 1 yerde geçmektedir.

Deri: 1 yerde geçmektedir.

Kafa: 1 yerde geçmektedir. Baş olarak ele alınmaktadır.

El, Kol: 1 yerde geçmektedir.

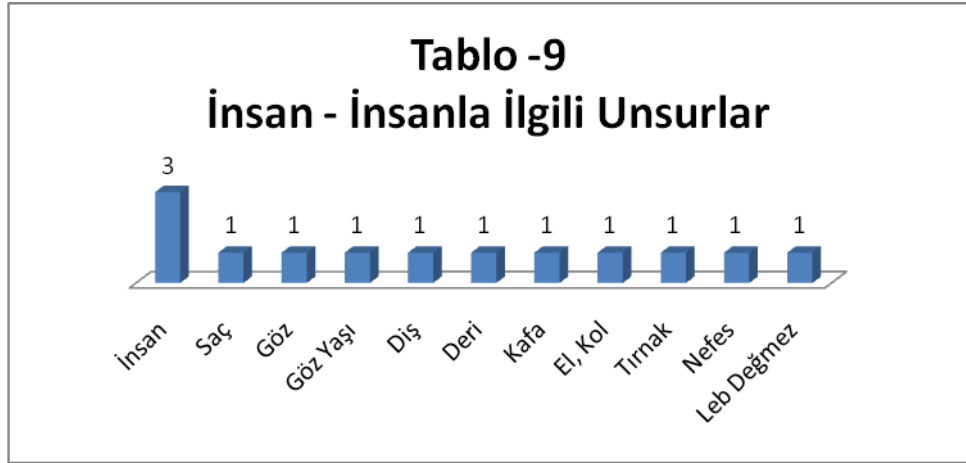
Tırnak: 1 yerde geçmektedir.

Diğer Unsurlar:

Nefes: 1 yerde geçmektedir.

Leb Değmez: 1 yerde geçmektedir.

Tablo 3.9 İnsan- İnsanla İlgili Unsurlar

Maddî- Manevî Haller:

Gönül: 5 yerde geçmektedir. Ayak basılmamış yer ve Kâbe olarak ele alınmaktadır.

Kalp: 2 yerde geçmektedir.

Aşk: 2 yerde geçmektedir.

Uyku: 3 yerde geçmektedir.

Rüya ve Hayal: 1 yerde geçmektedir.

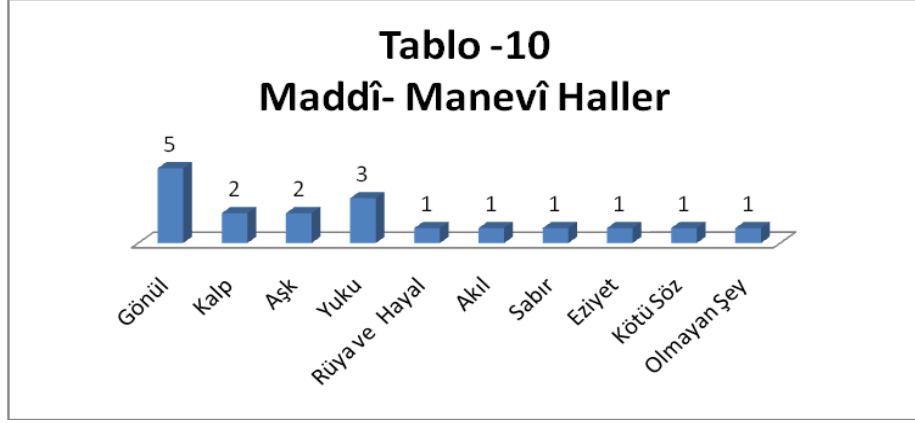
Akıl: 1 yerde geçmektedir.

Sabır: 1 yerde geçmektedir.

Eziyet: 1 yerde geçmektedir

Kötü Söz: 1 yerde geçmektedir

Olmayan Şey: 1 yerde geçmektedir

Tablo 3.10 Maddî- Manevî Haller**3.5.4. Tabiatla İlgili Unsurlar**

Gök, Gökyüzü: 3 yerde geçmektedir.

Gökkuşağı- Ebem Kuşağı: 2 yerde geçmektedir.

Cemre: 1 yerde geçmektedir.

Güneş: 5 yerde geçmektedir.

Işık: 1 yerde geçmektedir.

Dünya: 2 yerde geçmektedir.

Gölge: 2 yerde geçmektedir.

Zaman: 1 yerde geçmektedir. Zamanın kendisi ele alınmaktadır.

Sene: 1 yerde geçmektedir.

Aylar: 3 yerde geçmektedir.

Gün: 1 yerde geçmektedir.

Dört Unsur: 3 yerde dört unsur ya da çar enasır olarak ele alınmaktadır.

Su: 4 yerde geçmektedir.

Deniz: 1 yerde geçmektedir. Umman olarak ele alınmaktadır.

Akarsu: 1 yerde geçmektedir.

Bulut: 3 yerde geçmektedir.

Yağmur: 2 yerde geçmektedir.

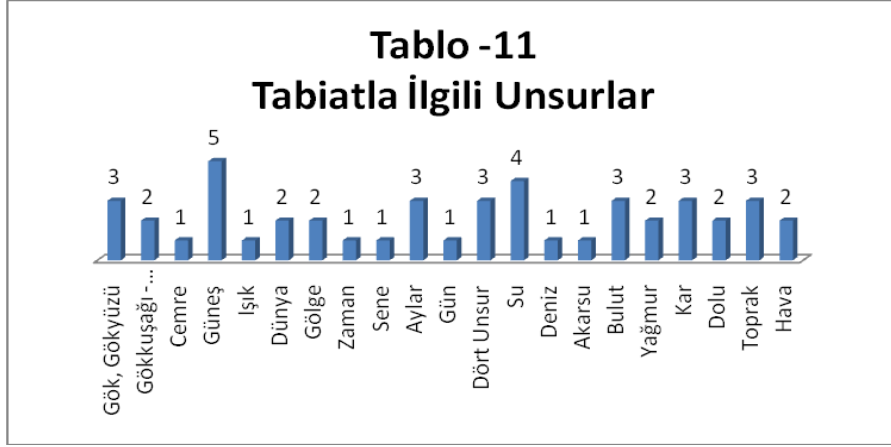
Kar: 3 yerde geçmektedir.

Dolu: 2 yerde geçmektedir.

Toprak: 3 yerde geçmektedir.

Hava: 2 yerde geçmektedir.

Tablo 3.11 Tabiatla İlgili Unsular

Hayvanlar:

Tavus: 4 yerde geçmektedir. Genelde asi olduğu için cennetten kovulması ile ilgili ele alınmaktadır.

Horoz: 3 yerde geçmektedir.

Baykuş: 1 yerde geçmektedir. Defineyi beklemesi konu edilmektedir.

Bülbül: 1 yerde geçmektedir. Gül ile muhabbet etmesi için yaratıldığı ile ilgili ele alınmaktadır.

Ördek: 1 yerde geçmektedir. Niçin yaratıldığı ile ilgili ele alınmaktadır.

Beyazsinek: 1 yerde geçmektedir.

Yarasa Kanadı: 1 yerde geçmektedir.

Kızıl Öküz: 1 yerde geçmektedir.

İnek: 1 yerde geçmektedir.

Dişi Dana: 1 yerde geçmektedir.

Deve: 2 yerde geçmektedir.

At: 1 yerde geçmektedir.

Koyun: 1 yerde geçmektedir.

Örümcek: 1 yerde geçmektedir. Ankebut olarak ele alınmaktadır.

Ejderha: 2 yerde geçmektedir.

Yılan: 4 yerde geçmektedir.

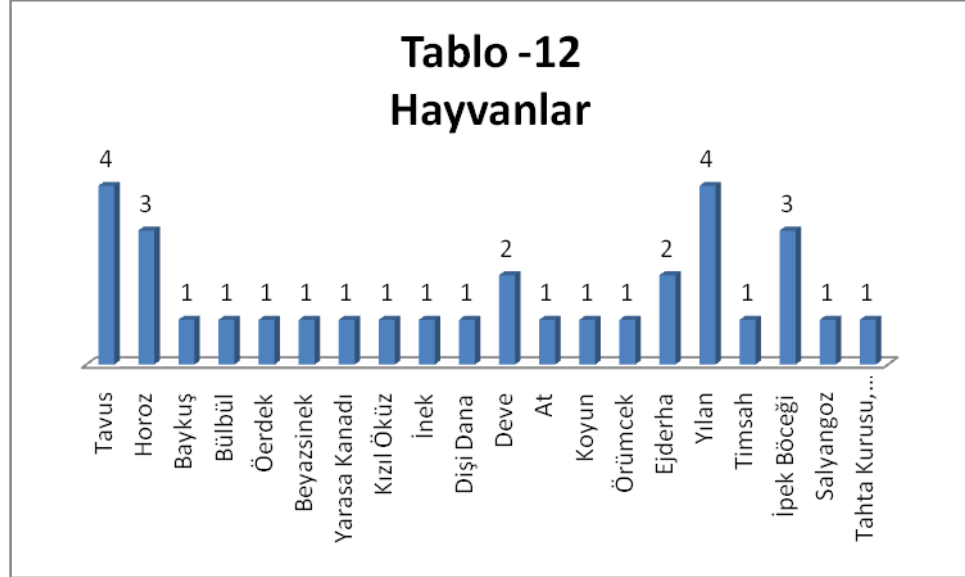
Timsah: 1 yerde geçmektedir.

İpek Böceği: 3 yerde geçmektedir.

Salyangoz: . Şeytan boncuğu olarak 1 yerde geçmektedir

Tahtakurusu, bit, pire: 1 yerde geçmektedir.

Tablo 3.12 Hayvanlar

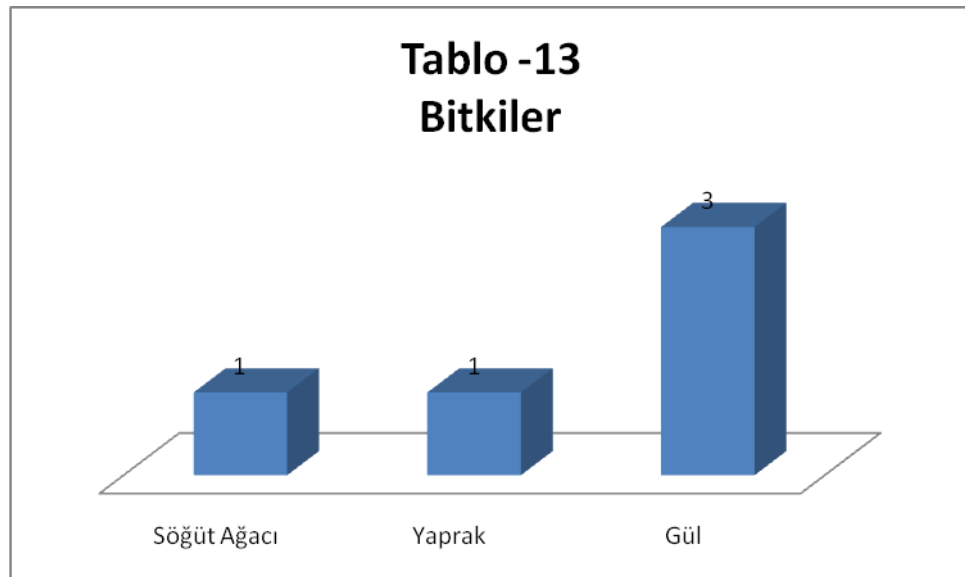
Bitkiler:

Söğüt Ağacı:1 yerde geçmektedir.

Yaprak: 1 yerde geçmektedir. İlim yaprağı olarak ele alınmaktadır.

Gül: 3 yerde geçmektedir. Bir yerde Hz. Muhammed'in güle terini silmesi ile ilgili ele alınmaktadır.

Tablo 3.13 Bitkiler

Sebze ve Meyveler:

Kabak: 1 yerde geçmektedir.

Hububat: 3 yerde geçmektedir. Bir yerde sadece hububat olarak ele alınmaktadır. Diğerlerinde pirinç ve buğday ile ilgili konu edilmektedir.

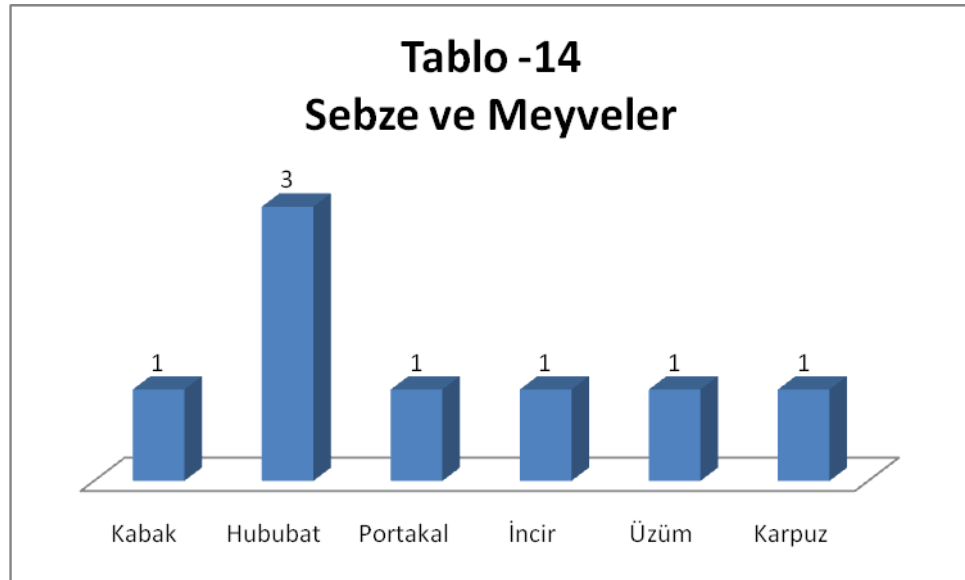
Portakal: 1 yerde geçmektedir.

İncir: 1 yerde geçmektedir.

Üzüm: 1 yerde geçmektedir. Cennettn gelen bir meyve olarak ele alınmaktadır.

Karpuz: 1 yerde geçmektedir.

Tablo 3.14 Sebze ve Meyveler

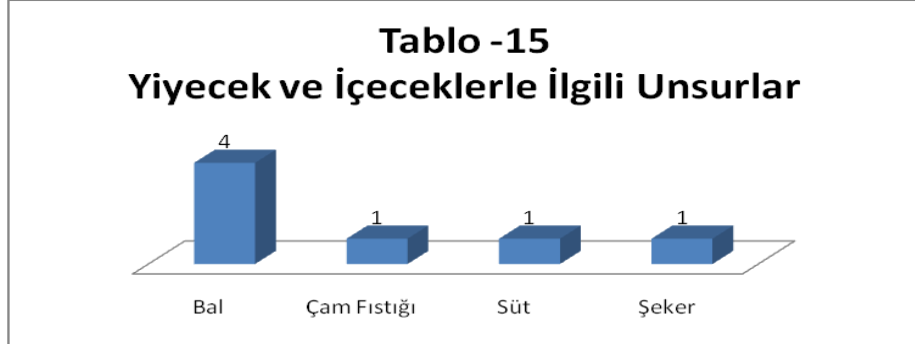
3.5.5. Yiyecek ve İçeceklerle İlgil Unsurlar

Bal: 4 yerde geçmektedir.

Çam Fıstığı: 1 yerde geçmektedir.

Süt: 1 yerde geçmektedir. Hz. Muhammed'in miraca vardığı zaman yediği ilk aş olarak ele alınmaktadır.

Şeker: 1 yerde geçmektedir.

Tablo 3.15 Yiyecek ve İçeceklerle İlgili Unsurlar**3.5.6. Nesnelere**

Avecin: 1 yerde geçmektedir. En uzun yaşayan insanların boynuna taktığı halka şeklinde ele alınmaktadır.

Ayakkabı: 1 yerde geçmektedir.

Ayakkabı Demiri: 1 yerde geçmektedir.

Ayna: 4 yerde geçmektedir.

Baston: 1 yerde geçmektedir.

Bayrak: 1 yerde geçmektedir.

Bilgisayar: 1 yerde geçmektedir.

Çakmak Taşı: 1 yerde geçmektedir.

Çivi: 1 yerde geçmektedir.

Divit: 1 yerde geçmektedir.

Dolmuş: 1 yerde geçmektedir.

Düğme: 1 yerde geçmektedir.

Gaz Lambası: 1 yerde geçmektedir.

Gemi: 1 yerde geçmektedir.

Halı: 1 yerde geçmektedir.

Heybe: 1 yerde geçmektedir.

İp: 1 yerde geçmektedir.

Kâğıt: 1 yerde geçmektedir.

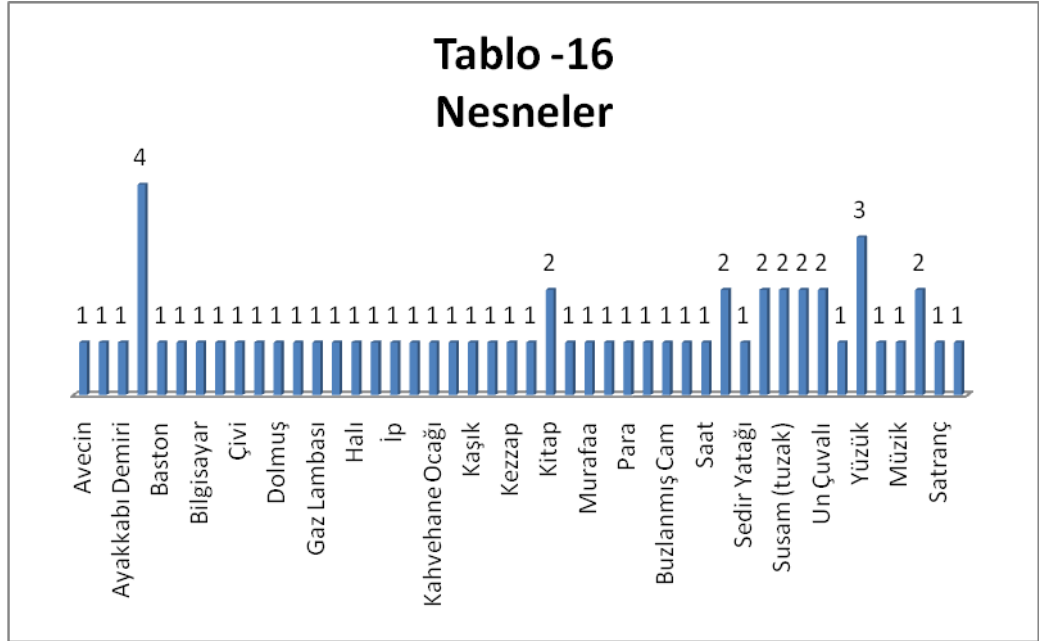
Kahvehane Ocağı: 1 yerde geçmektedir.

- Kalem:** 1 yerde geçmektedir.
Kaşık: 1 yerde geçmektedir.
Kayık Küreği: 1 yerde geçmektedir.
Kezzap: 1 yerde geçmektedir.
Kibrit: 1 yerde geçmektedir.
Kitap: 2 yerde geçmektedir.
Mangal: 1 yerde geçmektedir.
Murafaa: 1 yerde geçmektedir.
Pamuk: 1 yerde geçmektedir.
Para: 1 yerde geçmektedir.
Pencere Teli ve Buzlanmış Cam: 1 yerde geçmektedir.
Radyo: 1 yerde geçmektedir.
Saat: 1 yerde geçmektedir.
Saz: 2 yerde geçmektedir.
Sedir Yatağı: 1 yerde geçmektedir.
Sigara: 2 yerde geçmektedir.
Susam(Tuzak): 2 yerde geçmektedir.
Tezgâh(Hâne): 2 yerde geçmektedir.
Un Çuvalı: 2 yerde geçmektedir.
Yıldırım Kurşunu: 1 yerde geçmektedir.
Yüzük: 3 yerde geçmektedir.

Diğerleri:

- Duman: 1 yerde geçmektedir.
Müzik: 1 yerde geçmektedir.
Renkler: 2 yerde geçmektedir. Siyah, yeşil, zümrüt olarak ele alınmaktadır.
Satranç: 1 yerde geçmektedir.
Trafik Canavarı: 1 yerde geçmektedir.

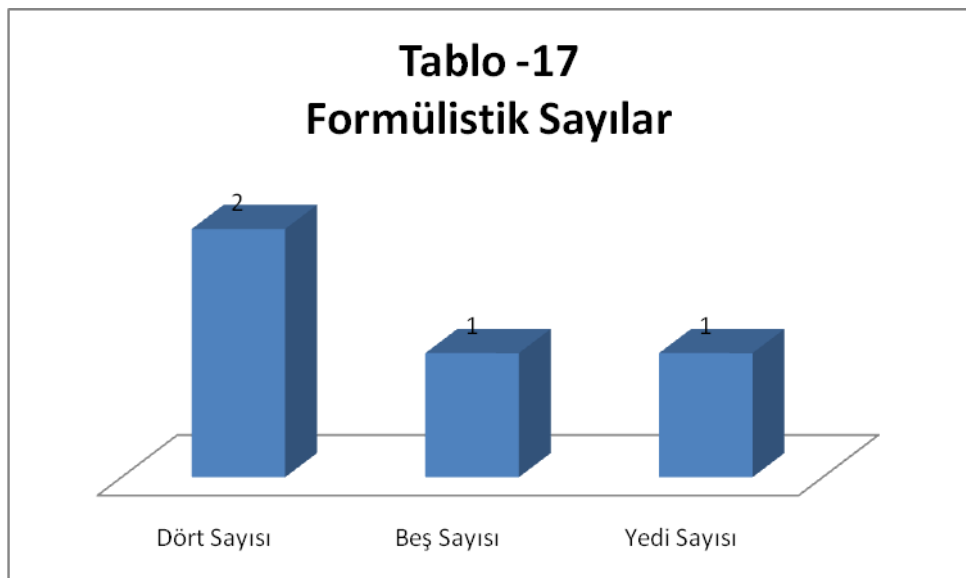

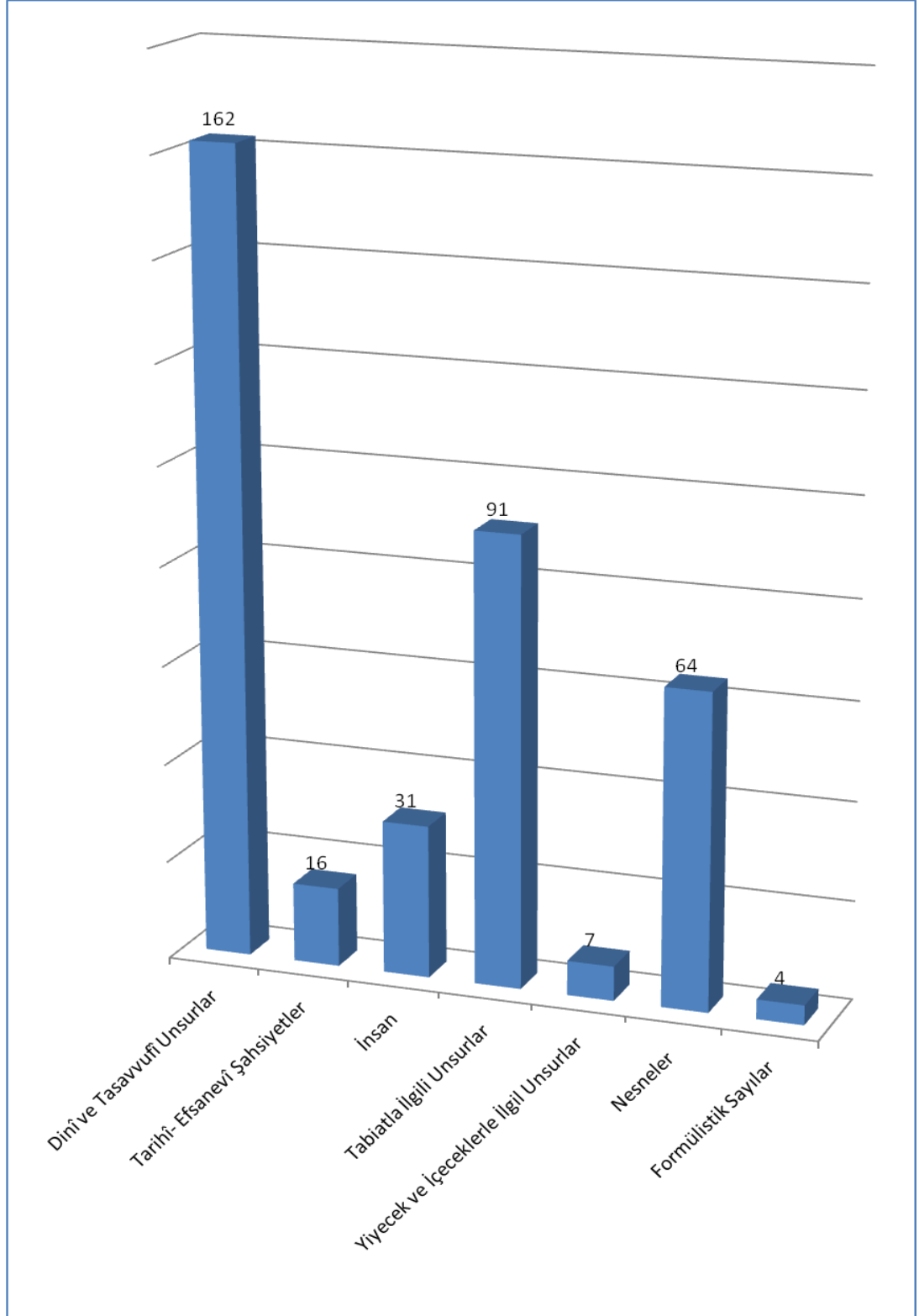
Tablo 3.16 Nesneler**Formülistik Sayılar:**

Dört Sayısı: 2 yerde geçmektedir. Mevsim, masanın ayağı olarak ele alınmaktadır.

Beş Sayısı: 1 yerde geçmektedir. Secde olarak ele alınmaktadır.

Yedi Sayısı: 1 yerde geçmektedir. Yıldız olarak ele alınmaktadır.

Tablo 3.17 Formülistik Sayılar

Tablo 3.18 Tasnif Ettiğimiz Muammaların Tablosu

BÖLÜM 4

SONUÇ

Âşık edebiyatı ve âşıklık geleneği içerisinde muamma ve lugazın önemli bir yeri bulunur. Muamma daha çok XVI. asır klasik Türk şairleri arasında rağbet kazanır. Âşık edebiyatında ise muamma XVII. asırdan sonra yaygınlaşır. Özellikle XIX. yüzyılda muamma asma, muamma indirme önemli bir gelenek haline gelir. Divan şiirinde sorulan muammalarda genellikle bir kişi ismi gizlenir. Âşık edebiyatındaki muammalarda ise her şey hakkında muamma sorulur.

Gezginci olan ve diyar diyar dolaşan âşıklar uğradıkları kahvelerde, konaklarda karşılaşmalar yaparlar. Kahvehanelerde yapılan askı asma yani muamma sormanın önemli bir yeri vardır. Âşıklar arasında muamma çözmek ya da askıyı indirmek çok büyük bir önem arz eder. Çünkü onlara göre muamma çözmek herkesin yapabileceği bir iş değildir. Kabiliyet, zekâ ve hazır cevaplılık gerektirir. Hatta sadece âşıklar arasında değil orada bulunan halk için de muammanın ayrı bir yeri bulunur. Kendi yöresinden olan âşık muammayı çözer ya da askıyı indirirse orada âdeta bir kahraman ilan edilir.

Muammalar, divan edebiyatında genellikle şiir şeklinde düzenlenir. Ancak çok az da olsa nesir halinde yazılır. Âşık edebiyatında ise muammalar şiir şeklinde sorulur ve cevabı yine şiir şeklinde istenir. Muammanın çözümü divan şiirinde bazı usullere bağlıdır. Bunlardan bir tanesi de ebced hesabıdır. Bu yolla sorulan muammaları çözmek için de ebced hesabını çok iyi bilmek gerekir. Âşıklar da bazen divan şairleri gibi ebced hesabı ile ilgili muamma sorabilirler. Ama ebced hesabı, âşiklarda divan şairlerinde olduğu kadar yaygın değildir. Âşık edebiyatında muammanın çözümü herhangi bir kuralla sınırlandırılmaz. Âşıklar muammaları genellikle sezgi, sezinleme, ipuçlarından gitme yoluyla bulurlar.

Muamma ve lugaz divan şiirinde farklılıklar gösterir. Muammalarda Allah'ın isimlerinden biri veya bir insan ismi saklanarak düzenlenmekteyken lugazlarda hemen hemen her şey hakkında düzenlenir. Âşık edebiyatında ise lugazlar, muamma başlığı altında ifade edilir. Lugaz ayrı bir tür olarak görülmez.

Âşık edebiyatında muamma yazan şairleri yüzyıllara göre ayırdığımızda muamması bulunan şairlerin daha çok XX. yüzyılda olduğunu söylemek mümkündür. Tespit edebildiğimiz şairlerde XVII. yüzyıl, XVIII. yüzyıl ve XIX. yüzyılda muamma örneklerinin olduğu görülür. Âşıklık geleneği içerisinde ayrı bir yeri olan bağlama-muamma bölümünde örnek veren şairlere bakıldığında bu tür, XIX. yüzyıldan itibaren başlar.

Muammalara verilen cevaplar bir tasnife tabi tutulduğunda bu cevapların büyük çoğunluğunun dinî-tasavvufî unsurlar oluşturur. Allah, melekler, Peygamberler, Dört Halife, oruç bu unsurlardan birkaçıdır. Tarihî-efsanevî şahsiyetlerin muammaların cevaplarında yer aldığını görmekteyiz. Yıldırım Bayezid, Nemrud gibi şahsiyetler muammalarda konu edilir. İnsana dair birçok unsur muammaların cevabı olur. İnsanın vücuduyla ilgili unsurlar saç, göz ve insana ait maddî ve manevî haller muammaların cevaplarında yer bulur.

Muammaların cevaplarında tabiata dair birçok unsuru görmek mümkündür. Gök, gökyüzü, güneş, ışık tabiata dair unsurlardan bazılarıdır. Ayrıca tabiatla ilgili zaman mefhumu, dört unusrdan bazıları (su, hava, toprak), hayvanlar, bitkiler, sebze ve meyvelerin de olduğunu belirtmek gerekir. Yiyecek ve içeceklerden bazıları da muammaların cevaplarından olur. Muammaların cevaplarında nesnelere de fazlasıyla kullanılır. Baston, kitap, saat gibi bilinen nesnelere yanında avecin gibi değişik olan nesnelere de yer bulur. Formülistik sayılar az da olsa muammaların cevaplarında yer alır.

İncelediğimiz dört yüz yirmi beş muammada gördük ki âşıklar hemen her şey hakkında muamma düzenlemişler. Bu dört yüz yirmi beş muammanın sadece otuz üç tanesinin cevabına ulaşılammıştır. Ulaşılan cevapların büyük bir çoğunluğu da dinî ve tasavvufî unsurlardır. Bu da bize âşıkların muamma söyleyebilmesi için hazır cevap olmaları, belli bir zekâyâ ve belli bir birikime sahip olmaları gerektiğini gösterir. Yaptığımız çalışma, âşık edebiyatındaki muammalar için kaynaklık edecektir. Burada tespit edilemeyen birçok muamma tespit edilmiş ve muammaların cevabı tasnife tabi tutulmuştur. Böylelikle bu çalışma, âşık edebiyatındaki muammalara bir bütün halinde bakılmasını sağlamıştır.

DİZİN

- Adapazarlı Âşık Paşa Yanguni, 30, 92
- AhmetPoyrazoğlu, 29
- Akıl, 6, 47, 81, 90, 92, 172, 192, 193, 210, 215, 226, 239
- Aklima, 217, 236
- Akarsu, 240
- Allah, 4, 5, 76, 102, 108, 111, 126, 161, 162, 179, 193, 210, 213, 214, 215, 220, 225, 231, 249
- Ankebut, 46, 241
- Arafat Dağı, 236
- Aşk, 36, 46, 48, 56, 83, 90, 94, 99, 109, 116, 122, 148, 173, 174, 175, 183, 194, 200, 203, 239
- Âşık Abbas, 30, 135, 137
- Âşık Abdülvahap Kocaman, 30, 89, 93
- Âşık Ahmed, 29, 68
- Âşık Bilal Ceylan, 29, 72, 73, 74
- Âşık Bulduk, 29, 87
- Âşık Canani, 29
- Âşık Cemal Hoca, 29, 78
- Âşık Derdiyâr, 29, 108
- Âşık Devaî, 29, 101
- Âşık Eseri, 29, 69, 70
- Âşık Elesker, 29, 30, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 158, 159, 160, 161
- Âşık Ensar, 29, 109
- Âşık Feymanî, 29, 93
- Âşık Garip, 29, 31, 70, 111, 221, 222
- Âşık Günay Yıldız, 30, 105
- Âşık Hasta Hasan, 29, 30, 170
- Âşık Hasreti, 30, 76
- Âşık Hüseyin Sümmanoğlu, 30
- Âşık Huzuri, 30, 198
- Âşık İmamoğlu, 29
- Âşık İrfan Kurak, 29, 112
- Âşık İhsan Yavuzer, 30, 110
- Âşık İsmet, 30, 195, 196
- Âşık Kasım, 30, 138
- Âşık Kaptani, 30
- Âşık Kusûrî, 29
- Âşık Mahmut Karataş, 30, 113
- Âşık Maksut Koca, 30, 136
- Âşık Mizanî, 30, 97
- Âşık Mirze, 30
- Âşık Murat Boydaş, 30, 115
- Âşık Murat Çobanoğlu, 30, 88, 89
- Âşık Mürsel Sinan, 24, 30, 96
- Âşık Musa Merdanoğlu, 30
- Âşık Mustafa Aydın, 30, 102
- Âşık Nuri Şahinoğlu, 30, 97
- Âşık Rahim Sağlam, 30, 109
- Âşık Orhan Üstündağ, 30, 106
- Âşık Ömer, 29, 32
- Âşık Özlemi, 30, 117
- Âşık Sadi Değer, 30, 91
- Âşık Selmanî, 31, 90
- Âşık Sümmanî, 30
- Âşık Surûrî, 29
- Âşık Şeref Taşlıova, 30, 88, 89
- Âşık Şem'i, 29, 46, 47, 48, 50
- Âşık Teslim Abdal, 29
- Âşık Turabî, 30, 100, 114
- Âşık Ümmanî, 30, 92, 193, 194
- Âşık Üsküdarî, 29
- Âşık Yaralı, 30, 116

- Âşık Yedullah, 30, 161
 Âşık Zülâlî, 30, 126, 177
 At, 64, 77, 121, 122, 137, 161, 208, 241
 Ayakkabı, 99, 100, 244
 Ayakkabı Demiri, 244
 Ayna, 89, 93, 103, 118, 244
 Avecin, 218, 244, 249
 Azrail, 73, 78, 136, 170, 185, 189, 201, 231
 Bakara Suresi, 231
 Bal, 39, 164, 165, 191, 243
 Baston, 56, 244, 249
 Baykuş, 224, 241
 Bayrak, 81, 93, 244
 Beş Sayısı, 246
 Beyazsinek, 208, 241
 Bilgisayar, 120, 244
 Bismillah, 76, 202, 205, 225, 231
 Bit, 242
 Borlu Kemalî Baba, 29
 Buğday, 101, 110, 174, 232, 243
 Bulut, 69, 91, 92, 124, 240
 Burak, 57, 169, 237
 Buzlanmış Cam, 58, 245
 Bülbül, 32, 34, 48, 62, 63, 76, 101, 114, 115,
 117, 122, 172, 224, 241
 Can Kavmi, 138, 200, 234
 Çam Fıstığı, 243
 Cebraîl, 61, 70, 71, 73, 74, 142, 156, 176,
 177, 178, 185, 188, 201, 213, 231
 Cehennem, 61, 98, 144, 187, 193, 194, 195,
 201, 215, 220, 222, 234
 Cemre, 240
 Çakmak Taşı, 75, 244
 Çivi, 89, 244
 Çıldırılı Âşık Şenlik, 29
 Deri, 90, 134, 239
 Deryami, 30, 205, 206
 Deniz, 98, 114, 140, 213, 240
 Deve, 54, 241
 Diş, 70, 238
 Dişi Dana, 46, 241
 Divit, 49, 156, 244
 Dolmuş, 69, 208, 244
 Dört Sayısı, 60, 246
 Düğme, 106, 244
 Düldül, 173, 174, 237
 Dünya, 18, 31, 33, 36, 39, 43, 44, 50, 57, 60,
 61, 62, 65, 67, 73, 74, 77, 81, 82, 85, 89,
 90, 91, 92, 94, 98, 99, 100, 105, 106,
 109, 110, 111, 113, 119, 120, 122, 125,
 126, 128, 135, 136, 137, 143, 154, 158,
 161, 163, 164, 165, 166, 167, 170, 172,
 177, 178, 180, 182, 183, 184, 187, 188,
 192, 196, 200, 201, 205, 206, 212, 213,
 218, 221, 223, 225, 228, 235, 236, 240
 Dünyanın Yaratılışı, 235
 Dolu, 69, 71, 85, 115, 127, 149, 173, 186,
 213, 240
 Dua, 61, 208, 234
 Duman, 75, 82, 91, 122, 198, 208, 223, 224,
 245
 Ecel, 78, 91, 136, 143, 155, 211, 234
 Edepsizlik, 164, 235
 Efkâri, 30, 196, 197, 198, 199
 Ejderha, 57, 73, 108, 241
 Ercişli Emrah, 29, 35, 179, 180
 Erol Gazi, 30
 Erzurumlu Emrah, 29, 39, 65, 180, 181, 182

- Erzurumlu Âşık Ruhanî, 30, 92
 El, 14, 39, 44, 45, 67, 98, 99, 118, 142, 202, 206, 225, 239
 Eziyet, 125, 239
 Fuat Çerkezoğlu, 30, 103
 Fezmi, 29, 134
 Gamgüder, 30, 83
 Garanî, 29, 30, 169, 170
 Gaz Lambası, 58, 244
 Gemi, 66, 73, 118, 182, 215, 244
 Genç Osman, 230, 238
 Gevheri, 29
 Gökkuşığı, 121, 240
 Gök, 57, 69, 240, 249
 Gökyüzü, 124, 240, 249
 Gönül, 31, 36, 48, 60, 67, 81, 82, 83, 84, 89, 90, 91, 92, 96, 98, 106, 116, 117, 145, 172, 173, 186, 199, 200, 201, 203, 220, 224, 227, 239
 Göz, 16, 57, 67, 101, 122, 129, 134, 163, 196, 238, 249
 Gözyaşı, 85, 238
 Gölge, 54, 105, 240
 Gül, 32, 34, 66, 72, 74, 92, 95, 123, 163, 166, 209, 215, 216, 220, 223, 241, 242
 Günah, 118, 125, 138, 235
 Güneş, 72, 81, 92, 98, 101, 166, 170, 209, 240, 249
 Habil, 112, 138, 217, 225, 236
 Hac, 115, 234
 Hacerü'l Esved, 115, 116, 235
 Hacı Bektaş Veli, 230, 235
 Halı, 59, 89, 244
 Hava, 92, 198, 208, 240, 249
 Heybe, 53, 244
 Horoz, 104, 177, 241
 Hububat, 87, 243
 Hz. Âdem, 113, 232, 236
 Hz. Ali, 233
 Hz. Ebubekir, 233
 Hz. Eyüp, 107, 232
 Hz. Harun, 233
 Hz. İbrahim, 232
 Hz. İdris, 232
 Hz. İlyas, 233
 Hz. İsa, 233
 Hz. İsmail, 232
 Hz. Muhammed, 50, 102, 231, 233, 242, 243
 Hz. Musa, 232
 Hz. Nuh, 232
 Hz. Osman, 233
 Hz. Ömer, 233
 Hz. Süleyman, 111
 Hz. Şit, 232
 Hz. Yahya, 233
 Hz. Yakub, 232
 Hz. Yunus, 233
 Hz. Yusuf, 232
 Hazerfan Çelebi, 229, 238
 Hüznîye Baba, 29, 49, 50
 İkra Suresi, 231
 İlhamî Demir, 30, 80
 İman, 72, 124, 163, 172, 228, 234
 İnek, 46, 241
 İncir, 243
 İnsan, 2, 3, 5, 7, 8, 10, 26, 70, 71, 76, 81, 82, 86, 87, 90, 105, 113, 120, 122, 124, 126, 160, 187, 213, 214, 221, 238, 249

- İp, 128, 244
 İpek Böceği, 49, 87, 96, 241
 Işık, 2, 98, 127, 240, 249
 Kabak, 69, 94, 243
 Kabil, 72, 112, 138, 236
 Kader, 81, 155, 197, 234
 Kadir Gecesi, 33, 102, 234
 Kafa, 60, 74, 79, 80, 239
 Kafdağı, 114, 236
 Kâğıt, 86, 244
 Kahvehane Ocağı, 244
 Kalp, 120, 221, 239
 Kalem, 6, 13, 14, 25, 42, 49, 66, 70, 141, 142, 200, 245
 Kar, 58, 78, 83, 90, 91, 92, 108, 115, 119, 125, 231, 240
 Kararı, 30, 177, 178
 Karûn, 238
 Karpuz, 106, 243
 Karşılı Bilal Ersarı, 30
 Kaşık, 94, 245
 Kayık Küreği, 67, 245
 Kezzap, 130, 245
 Kibrit, 86, 245
 Kitap, 6, 38, 39, 65, 82, 121, 157, 181, 182, 187, 202, 211, 224, 231, 245, 249
 Kurban, 129, 207, 220, 227, 228, 235
 Kur'an-ı Kerim, 71, 75, 231
 Kızıl Öküz, 141, 142, 241
 Kol, 206, 239
 Koyun, 94, 108, 186, 214, 241
 Kötü Söz, 68, 69, 239
 Lâmekân Şehri, 228, 236
 Leb Değmez, 239
 Legzi Ahmed, 30
 Maide Suresi, 225, 231
 Mangal, 245
 Mekke, 177, 189, 214, 236
 Meryem, 138, 170, 173, 233, 235
 Mevlüt İhsani, 30, 90, 93, 207
 Mikail, 142, 231
 Miraç, 188, 234
 Muhibbî, 30, 174, 175, 176
 Murafaa, 52, 245
 Müzik, 245
 Namaz, 43, 49, 51, 72, 74, 130, 234
 Namussuzluk, 164, 235
 Nefs, 235
 Nefes, 32, 69, 105, 145, 239
 Nemrud, 112, 153, 204, 238, 249
 Olmayan Şey, 125, 239
 On İki İmam, 214, 216, 235
 Oruç, 55, 234, 249
 Öksüz Ozan, 30, 104, 105, 115, 116, 122
 Ölüm, 69, 75, 88, 112, 113, 138, 153, 155, 194, 215, 225, 234
 Ördek, 224, 241
 Örümcek, 46, 241
 Pamuk, 93, 245
 Para, 12, 14, 70, 90, 124, 245
 Pencere Teli, 58, 245
 Pire, 131, 242
 Pirinç, 41, 95, 243
 Portakal, 94, 243
 Posoflu Âşık Müdamî, 30
 Püryanî, 30, 35, 39, 65, 165, 166, 167, 168, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 252

- Radyo, 95, 245
- Reyhani, 30, 85, 86, 91, 118, 119, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169
- Ruh, 56, 67, 165, 189, 234
- Rüya, 92, 123, 239
- Sabır, 107, 215, 239
- Saç, 101, 238, 249
- Salyangoz, 40, 242
- Saat, 76, 78, 79, 111, 126, 159, 245, 249
- Satranç, 245
- Saz, 8, 9, 10, 11, 12, 15,16, 18, 24, 28, 46, 70, 87, 95, 97, 144, 245
- Sedir Yatağı, 131, 245
- Sefil Gülhani, 30, 195, 196
- Sene, 45, 71, 219, 240
- Serendip Dağı, 110, 111, 236
- Seyranî, 29, 66
- Sırat Köprüsü, 220, 236
- Sigara, 12, 69, 86, 95, 245
- Siyah, 92, 118, 153, 205, 245
- Söğüt Ağacı, 114, 242
- Su, 49, 93, 113, 128, 129, 131, 133, 224, 240, 249
- Sûr Mekânı, 236
- Susam(Tuzak), 245
- Sümmanî, 29, 30, 67
- Süt, 193, 243
- Şeker, 10, 77, 92, 125, 197, 243
- Şeytan, 40, 125, 171, 187, 201, 204, 234, 242
- Şeytan Boncuğu, 40, 242
- Şikeste Peri, 30, 157, 158
- Tahtakurusu, 131, 242
- Trafik Canavarı, 103, 245
- Tavus, 92, 136, 137, 224, 241
- Tespih, 54, 77, 100, 237
- Tezgâh(Hâne), 245
- Tırnak, 117, 239
- Timur, 229, 238
- Timsah, 241
- Toprak, 80, 81, 123, 169, 201, 209, 240, 249
- Un Çuvalı, 52, 245
- Uyku, 239
- Üzüm, 243
- Veysel Karanî, 235
- Yağmur, 69, 72, 90, 91, 92, 93, 108, 124, 208, 240
- Yaprak, 71, 242
- Yarasa Kanadı, 76, 241
- Yedi Sayısı, 246
- Yehmut Balığı, 235
- Yeşil, 33, 62, 63, 66, 92, 139, 152, 153, 155, 156, 182, 212, 215
- Yıldırım Bâyezid, 238
- Yıldırım Kurşunu, 186, 245
- Yılan, 25, 57, 128, 175, 224, 241
- Yüzük, 76, 77, 245
- Zaman, 4, 8, 10, 12, 15, 17, 39, 70, 76, 81, 91, 94, 102, 111, 164, 166, 167, 168, 182, 193, 195, 198, 199, 212, 240, 243, 249
- Zemzem, 137, 235
- Zekât, 78, 190, 234
- Zeynel Abidin, 230, 235
- Zil İzzet, 29, 67
- Zümrüt, 245
- Zülfikâr, 93, 237

KAYNAKÇA

- AKAY, N. “Lugaz Maddesi” *Türk Ansiklopedisi*, cilt:23, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1976.
- ALBAYRAK, Nurettin: *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, L&M Kitaplığı Yayınları, 2004.
- ALPTEKİN, Berat: “Türkiye, Azerbaycan ve Kazakistan Âşık Şiirinde Atışma”, *Uluslar arası Avrupa Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri*, Kültür Bakanlığı, Ankara Mayıs 2000.
- ALTINKAYNAK, Erdoğan. *Âşık Veysel Şahbazoğlu Hayatı-Sanatı-Şiirleri*, Ankara 1998.
- ARTUN, Erman: *Günümüz Adana Âşıklık Geleneği(1966-1996) ve Âşık Feymani*, Kültür Yayınları, Adana 1996.
- ARTUN, Erman: *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005.
- ASLAN, Ensar: *Çıldırılı Âşık Şenlik Hayatı – Şiirleri – Karşılaşmaları - Hikâyeleri*, Maya Akademi Yayınları, Ankara 2007.
- ÂŞIK Efkâri: *Huzuri ve Efkâri Karşılaşmaları*, Hürriyet Matbaası, Artvin 1966.
- BALİ, Muhan: “Atışma Birincisi Âşık Reyhani” *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, Sayı 228, İstanbul 1968.
- BALİ, Muhan. “Âşık Karşılaşmaları- Atışmalar ve Bugünkü Durumu” *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi* N0: 316, Kasım 1975.
- BAŞGÖZ, İlhan: *İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi*, Ararat Yayınevi, İstanbul 1968.
- BEŞE, Mehmet Vakıf: *Letaif-i Elgaz*, (Yayımlanmamış Lisans Bitirme Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1983.
- BİLGEGİL, M.Kaya: *XVIII inci Saz Şairlerinden Kusûri*, İkbâl Kitabevi, İstanbul 1942.
- BİLKAN, Ali Fuat: *Türk Edebiyatında Muamma*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000
- BORATAV, Pertev Naili: *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1982.

- CAVİT, Mustafa: “Fezmi’nin Muammaları”, *Halkbilgisi Haberleri Mecmuası*, Ankara 1930.
- ÇETİNKAYA, Haydar: “Eski Bir Yazmadaki Muammalar ve Cevapları”, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, No: 316, Kasım 1975.
- ÇETİNKAYA, Haydar: “Posoflu Âşık Sabit Müdami” *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, Ocak 1977.
- ÇELEBİOĞLU, Amil: “Lugazlara Dair” *Türk Kültürü Dergisi*, Ankara (193, Özel Sayı) 1978.
- ÇELEBİOĞLU, A. Y.Z. ÖKSÜZ: *Türk Bilmeceler Hazinesi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1995.
- ÇOBANOĞLU, Murat: “Âşıklık Geleneğinde Muamma” *Çağrı Dergisi*, Sayı: 196, Ankara 1984.
- DİLÇİN, Cem: *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1997.
- DİLÇİN, Cem: “Fuzulî’nin Nesîb Bölümü ‘Lugaz’ Olan Bir Kasidesi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, No: 39, Ankara 1999.
- DİRİÖZ, Haydar: “Muamma Maddesi” *Türk Ansiklopedisi*, cilt:24, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1976.
- DURBİLMEZ, Bayram: “Âşıklık Geleneklerinde Saz”, *Millî Folklor Dergisi*, Sayı: 85, Ankara 2010.
- DURMUŞ, İsmail: “Lugaz Maddesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, cilt:27, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2003.
- DURMUŞ, İsmail: “Muamma Maddesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, cilt:30, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005.
- DÜZGÜN, Dilaver: *Âşık Yaşar Reyhanî Hayatı Sanatı ve Şiirlerinden Seçmeler*, Erzurum 1997a
- DÜZGÜN, Dilaver: *Âşık Mustafa Ruhani Hayatı Sanatı ve Şiirlerinden Seçmeler*, Erzurum 1997b
- DÜZGÜN, Dilaver: *Âşık Mevlüt İhsani Hayatı Sanatı ve Şiirlerinden Seçmeler*, Erzurum 1997c
- DÜZGÜN, Dilaver: *Âşık Yaşar Reyhanî Hayatı Sanatı ve Şiirlerinden Seçmeler*, Erzurum 1997d

- DÜZGÜN, Dilaver: *Erzurum'da Kahvehaneler ve Âşık Kahvehanesi Geleneği*, Aktif Yayınevi, Ankara 2005.
- ELÇİN, Şükrü: *Gevheri Dîvânı İnceleme-Metin-Dizin-Bibliyografya*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara 1984.
- ELÇİN, Şükrü: *Halk Edebiyatına Giriş*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.
- ERGUN, Sadettin Nüzhet: *Âşık Ömer Hayatı ve Şiirleri*, Semih Lütfü Matbaası, İstanbul 1936.
- GÖKALP, Mehmet: *Şair Keşfi ve Âşık Huzûrî*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.
- GÖZÜKIZIL, Ömer: *Âşık Zülâli'den Âşık Zülâli*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.
- GÜNAY, Umay: *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1993.
- GÜNEY, C. ve Ç. Eflatun GÜNEY: *Erzurumlu Emrah*, Maarif Kütüphanesi, İstanbul 1958.
- GÜLCAN, Ali: *Karamanlı Halk Ozanlarından Gufrâni ve Kenzi*, Ülkü Basımevi, Konya 1992(?).
- HALICI, Feyzi: *Halk Edebiyatında Muamma*, I. Uluslar arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1976.
- HALICI, Feyzi: *Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri Güldeste*, Ankara 1992.
- HALICI, Feyzi: *Dörtlemeler-Şiirler*, Türk Tarihi Kurumu Basımevi, Ankara 1997.
- HALICI, Feyzi: Feyzi Halıcı ile 17.10.2010 tarihinde yapılan görüşmede alınan özel arşivinden.
- HALICI, Feyzi: Feyzi Halıcı ile 04.04.2011 tarihinde yapılan görüşmede alınan özel arşivinden.
- KARTARI, Hasan: *Doğu Anadolu'da Âşık Edebiyatının Esasları*, Demet Matbaacılık, Ankara 1977.
- KAYA, Doğan: *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000.
- KAYA, Doğan: *Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Akçağ Yayınları, Ankara 2007.

KAYGILI, Osman Cemal: *İstanbul'da Semai Kahveleri ve Meydan Şairleri*, Merkez Kitapçılık, İstanbul 2007.

KOBOTARIAN, Nabi: *Tebriz'de Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Adana 2008.

KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat: *Türk Saz Şairleri*, İstanbul 1940.

KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat: *Edebiyat Araştırmaları*. Akçağ Yayınları, Ankara 2004a

KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat: *Saz Şairleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004b

Köz Dergisi: “Muamma Karşılıklarına Verilen Cevaplar”, Atatürk Basımevi, Erzurum, Mayıs 1979.

Köz Dergisi: “1980 Yılında Erzurum II. Geleneksel Âşıklar Şenliğinde Asılan Muamma” Atatürk Basımevi, Erzurum Ocak 1980.

LEVEND, Agâh Sırrı: *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984.

Meydan Larousse: “Lugaz Maddesi”, cilt: 8, Meydan Yayınevi, İstanbul 1972.

NASRATTINOĞLU, İsmail Ünver: *Gürünlü Âşık Sefil Gülhanî*, Esengür Matbaası, Ankara 1976.

OKAY, Haşim Nezihî: *Sümmanî Hayatı ve Şiirleri*, Maarif Kitaphanesi, İstanbul 1958.

ONAY, Ahmet Talat (Haz. Cemal Kurnaz): *Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i*, Akçağ Yayınları Ankara 1996.

ONK, Nizamettin: *Göğçeli Âşık Elesker-İslâm Eleskerzâde*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.

ÖZCAN Hüseyin: “Âşık Tarzı Türk Şiirinde Hz. Muhammed” *Siyer Atölyesi*, Meridyen Yayınları, İstanbul Nisan 2010.

ÖZDER, Adil: *Doğu İllerimizde Âşık Karşılaşmaları-1.Kitap*, Emek Basımevi, Bursa 1965.

ÖZMEN, İsmail: *Teslim Abdal Hayatı ve Şiirleri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

ÖZSOY, Bekir Sami: *Konyalı Altı Halk Âşığı*,(Yayımlanmamış Lisans Bitirme Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya 1981.

- ÖZSOY, Bekir Sami: *Posoflu Âşık Müdami Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri*,(Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi, Kayseri 1993.
- ÖZSOY, Bekir Sami: *Başlangıçtan Günümüze Örnekleriyle Türk Şiiri*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- PALA: İskender: *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul 2008.
- SARAÇ, Yekta: “Muamma ve Divan Edebiyatındaki Seyri” *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 1997.
- SARAÇ, Yekta: “Muamma Maddesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, cilt:30, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005.
- SAKAOĞLU, Saim: “Bir Âşıklar Şöleni ve Bir Muamma”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, N0: 13, Bahar 2003.
- SAKAOĞLU, S. A.B.ALPTEKİN ve E.ŞİMŞEK: *Azerbaycan Âşıkları ve Halk Şairleri*, Halk Kültürü Yayınları, İstanbul 1986.
- SAMİ, Şemsettin: *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2009.
- SERTKAYA, Fikri Osman: “Çukurova’da Düzenlenen Bilmece, Muamma ve Lugazlar”, *III. Uluslar arası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni(Sempozyumu)* Adana 2000.
- ŞAHİN, Salih: *Ozanlık Gelenekleri ve Doğulu Saz Şairleri*, Ankara 1984(?)
- ŞENEL, Süleyman: *Kastamonu’da Âşık Fasılları*, Kars Valiliği İl Özel İdaresi Yayınları, Kastamonu 2007 c.1
- ŞENTÜRK, Ahmet: “Eski Bir Yazmadan Muammalar”, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, No. 310, Mayıs 1975.
- TAN, Nail: *Altunhisarlı Âşık Kemalî Baba Hayatı – Sanatı - Şiirleri*, BRC Basım Matbaacılık, Ankara 2006.
- TARLAN, Ali Nihad: *Divan Edebiyatında Muamma*, Burhaneddin Matbaası, İstanbul 1936.
- TOZ Hıfzı: *Muamma-Nâme*,(Yayımlanmamış Lisans Bitirme Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1983.
- TRT ÂVÂZ: *Âşıklar Meclisi Programı*, Ankara 2009-2010.
- UĞURSU, Mürsel Sinan: Âşık Mürsel Sinan ile 14.04.2011 tarihinde yapılan görüşmede alınan özel arşivinden.

URAZ, Murat: “Halk Edebiyatında Muamma” *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, 8 Mart 1950.

UZUN, Mustafa: “Lugaz Maddesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, cilt:27, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2003.

YAKIT, İsmail: *Türk-İslâm Kültüründe Ebcad Hesabı ve Tarih Düşürme*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2010.

YARDIMCI, Mehmet: *Başlangıcından Günümüze Halk Şiiri - Âşık Şiiri - Tekke Şiiri*, Ürün Yayınları, Ankara 1998.

[http://www.vindir.net/asik-yasar-reyhani - ve - murat - cobanoglu- taslama – ve - muammali-284156.html](http://www.vindir.net/asik-yasar-reyhani-ve-murat-cobanoglu-taslama-ve-muammali-284156.html) 08.06.2011 tarihinde bu siteden alınmıştır.